

ESKİŞEHİR HALKEVİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Esmâ TAŞCI

Kütahya – 2015

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ESKİŞEHİR HALK EVİ

Danışman:
Prof. Dr. Ali SARIKOYUNCU

Hazırlayan:
Esma TAŞCI

Kütahya – 2015

Kabul ve Onay

Esma TAŞÇI'nın hazırladığı “Eskişehir Halkevi” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2015

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Prof. Dr. Ali SARIKOYUNCU (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Ümmügülsüm POLAT		
Yrd. Doç. Dr. Arif KOLAY		

Doç. Dr. Niyazi KURNAZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Eskişehir Halkevi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2015

Esmâ TAŞCI

Özgeçmiş

17.08.1986 tarihinde Eskişehir’de doğdu. İlk ve ortaöğretimini Nasreddin Hoca İlköğretim okulunda, lise öğrenimini ise Atatürk Lisesinde tamamladı. 2007 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü kazandı. 2011 yılında Tarih Bölümü ile birlikte ve çift anadal yaptığı Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden de mezun oldu. 2012 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalında yüksek lisansa başladı.

ÖZET

ESKİŞEHİR HALK EVİ

TAŞCI, Esmâ

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali SARIKOYUNCU

Temmuz, 2015, 161 sayfa

Halkevleri, 1932- 1951 yılları arasında kurulan kültür evleridir. 19 Şubat 1932 tarihinde Halkevleri 14 ilde (Ankara, İstanbul, Eskişehir,, Çanakkale, Aydın, Bolu, Malatya, Diyarbakır, Konya, Samsun, Bursa, İznik, ve Denizli) açılmıştır. Halkevlerinin 9 şubesi vardır: Dil-Edebiyat Tarih Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri Şubesi, Kütüphane ve Yayın Şubesi, Köycülük Şubesi, Müze ve Sergi Şubesidir.

Halkevlerini “ Halkın evi” olarak tanımlayabiliriz. Halkevlerinde vatandaşların bir araya gelip, Mustafa Kemal Atatürk’ün ilke ve devrimleri doğrultusunda, halkın sosyal ve kültürel alanda gelişimine katkıda bulunmuştur.

Çalışmamızda Eskişehir Halkevi dergisi hakkında bilgi verilerek, bu derginin çeşitli nüshalarından da yararlanılarak Eskişehir ve çevresinde yer alan halkevlerinin faaliyetlerinden söz edilmiştir.

Halkevlerinin çalışmaları, çok partili hayata geçişle birlikte faaliyetleri muhalefet açısından sorun olmaya başlamış ve Demokrat partisinin iktidar olmasıyla birlikte 2 Mayıs 1951’de Halkevlerinin bütün mal varlığına el konularak kapatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Cumhuriyet Halk Partisi, Eskişehir Halkevi, Eskişehir Halkevi Faaliyetleri.

ABSTRACT

ESKİŞEHİR COMMUNITY CENTRE

TAŞCI, Esmâ

Thesis, Department of History

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Ali SARIKOYUNCU

July, 2015, 161 pages

Community centres were culture centres founded between the years 1932-1951. On 19 February 1932, community centres were opened in 14 cities (Ankara, İstanbul, Eskişehir, Çanakkale, Aydın, Bolu, Malatya, Diyarbakır, Konya, Samsun, Bursa, İzmit, and Denizli). Community centres had 9 sections: Language-Literature and History Section, Fine Arts Section, Acting Section, Sports Section, Social Aid Section, Public Courses Section, Library and Publication Section, Village Section, and Museum and Exhibition Section.

Community centres can be described as “the house of the public”. Citizens gathered together in the community centres which contributed to the social and cultural development of the public in accordance with the principles and revolutions of Mustafa Kemal Atatürk.

In this study, information regarding the Eskişehir community centre journal is presented, and the activities of the community centres located in and near Eskişehir are described using the various issues of this journal.

With the multi-party political system, the activities of community centres were perceived as a problem in terms of the opposition, and when the Democratic Party came into power, community centres were closed on 1951May 2 th.

Key Words: Education, Republican People’s Party, Eskişehir Community Centre, Eskişehir Community Centre Activities.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HALKEVLERİ

1.1. HALKEVLERİNİN KURULUŞU	14
1.2. KURULUŞ AMAÇLARI	20
1.3. HALKODALARI	23
1.4. HALKEVLERİNİN ÇALIŞMA SİSTEMLERİ.....	23
1.4.1. Halkevlerinde Başkanlık ve Yönetim	25
1.4.2. Halkevlerinde Bütçe Uygulamaları	26
1.4.3. Halkevlerinin Denetlenmesi	28
1.5. HALKEVLERİNİN KÜLTÜREL KOLLARI VE ÇALIŞMALARI.....	29
1.5.1. Dil- Edebiyat, Tarih Şubesi	30
1.5.2. Güzel Sanatlar Kolu Şubesi	31
1.5.3. Temsil (Tiyatro ve Seyirlik Oyunlar) Şubesi.....	32
1.5.4. Spor Şubesi	34
1.5.5. Sosyal Yardım Şubesi.....	35
1.5.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	36
1.5.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	37
1.5.8. Köycülük Şubesi	39
1.5.9. Müze ve Sergi Şubesi	39

İKİNCİ BÖLÜM ESKİŞEHİR HALKEVİ

2.1. ESKİŞEHİR HALKEVİNİN KURULUŞU	42
2.2. KURULUŞ AMAÇLARI	50
2.3. YAYIN ORGANI	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 1938 ÖNCESİ ESKİŞEHİR HALKEVİ FAALİYETLERİ

3.1. 1932-1938 DÖNEMİ ESKİŞEHİR HALKEVİ FAALİYETLERİ	53
3.2. 1932 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	53
3.2.1. Köycülük Şubesi	53
3.2.2. Sosyal Yardım Şubesi	55
3.2.3. Kütüphane ve Yayın Şubesi	55
3.2.4. Temsil Şubesi	55
3.2.5. Güzel Sanatlar Şubesi	56
3.2.6. Dil-Edebiyat, Tarih Şubesi	56
3.2.7. Spor Şubesi	56
3.2.8. Eskişehir Halkevinde Umumi Toplantılar ve Bayramlar	57
3.2.8.1. Eskişehir Halkevinin Açılış Bayramı	57
3.2.8.2. Eskişehir Halkevinin Yıldönümü Bayramı	57
3.2.8.3. Konferanslar	58
3.3. 1933 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	58
3.3.1. Sosyal Yardım Şubesi	58
3.3.2. Kütüphane ve Yayın Şubesi	58
3.3.3. Spor Şubesi	59
3.3.4. Temsil Şubesi	59
3.3.5. Dil-Edebiyat, Tarih Şubesi	59
3.3.6. Güzel Sanatlar Şubesi	61
3.3.7. Köycülük Şubesi	61
3.4. 1934 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	62

3.4.1. Köycülük Şubesi	62
3.4.2. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	66
3.4.3. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	66
3.4.4. Sosyal Yardım Şubesi.....	66
3.4.5. Temsil Şubesi.....	67
3.4.6. Güzel Sanatlar Şubesi	67
3.4.7. Spor Şubesi	67
3.5. 1935 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	68
3.5.1. Dil-Edebiyat, Tarih Şubesi	68
3.5.2. Güzel Sanatlar Şubesi	69
3.5.3. Temsil Şubesi.....	69
3.5.5. Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu	70
3.5.6. Spor Şubesi	70
3.5.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	71
3.5.8. Köycülük Şubesi	71
3.6. 1936 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	73
3.6.1. Dil-Edebiyat ve Tarih Şubesi.....	73
3.6.2. Temsil Şubesi.....	74
3.6.3. Sosyal Yardım Şubesi.....	74
3.6.4.Köycülük Şubesi	74
3.6.5.Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	75
3.6.6.Spor Şubesi	75
3.7. 1937 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	75
3.7.1. Dil-Edebiyat ve Tarih Şubesi.....	75
3.7.2. Temsil Şubesi.....	76
3.7.3. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	76
3.7.4. Köycülük Şubesi	76
3.7.5. Spor Şubesi	77
3.7.6. Güzel Sanatlar Şubesi	77
3.7.7. Sosyal Yardım Şubesi.....	77
3.7.8. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	77
3.8. 1938 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	78

3.8.1. Dil-Edebiyat ve Tarih Şubesi.....	78
3.8.2. Güzel Sanatlar Şubesi	78
3.8.3. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	79
3.8.4. Spor Şubesi	79
3.8.5. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	79
3.8.6. Köycülük Şubesi	79
3.8.7. Temsil Şubesi.....	80
3.8.8. Sosyal Yardım Şubesi.....	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1939 SONRASI ESKİŞEHİR HALKEVİ

4.1. 1939-1946 DÖNEMİ ESKİŞEHİR HALKEVİ FAALİYETLERİ	82
4.2. 1939 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	82
4.2.1. Dil-Edebiyat, Tarih, Şubesi	82
4.2.2. Güzel Sanatlar Şubesi	82
4.2.3. Temsil Şubesi.....	82
4.2.4. Spor Şubesi	83
4.2.5. Sosyal Yardım Şubesi.....	83
4.2.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	83
4.2.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	83
4.3. 1940 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	84
4.3.1. Dil- Edebiyat ve Tarih- Şubesi	84
4.3.2. Spor Şubesi	84
4.3.3. Sosyal Yardım Şubesi.....	85
4.4. 1941 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	85
4.4.1. Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi.....	85
4.4.2. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	85
4.4.4. Köycülük Şubesi	86
4.4.5. Temsil Şubesi.....	86
4.4.6. Sosyal Yardım Şubesi.....	87
4.4.7. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	87

4.4.8. Spor Şubesi	87
4.5. 1942 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	87
4.5.1. Dil-Edebiyat, Tarih Şubesi	87
4.5.2. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	88
4.5.3. Güzel Sanatlar Şubesi	88
4.5.4. Sosyal Yardım Şubesi.....	88
4.5.5. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	89
4.5.6. Spor Şubesi	89
4.5.7. Temsil Şubesi.....	89
4.5.8. Köycülük Şubesi	90
4.6. 1943 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	90
4.6.1. Dil-Edebiyat, Tarih Şubesi	90
4.6.2. Güzel Sanatlar Şubesi	91
4.6.3. Temsil Şubesi.....	91
4.6.4. Spor Şubesi	91
4.6.5. Sosyal Yardım Şubesi.....	91
4.6.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	92
4.6.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	92
4.6.8. Köycülük Şubesi	92
4.7. 1944 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	93
4.7.1. Dil, Edebiyat Şubesi	93
4.7.2. Tarih ve Müze Şubesi	93
4.7.3. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	94
4.7.4. Temsil Şubesi.....	94
4.7.5. Köycülük Şubesi	95
4.7.6. Sosyal Yardım Şubesi.....	95
4.7.7. Güzel Sanatlar Şubesi	95
4.7.8. Spor Şubesi	95
4.7.9. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	95
4.8. 1945 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	96
4.8.1. Dil-Edebiyat Şubesi	96
4.8.2. Güzel Sanatlar Şubesi	96

4.8.3. Temsil Şubesi.....	97
4.8.4. Sosyal Yardım Şubesi.....	97
4.8.5. Spor Şubesi	97
4.8.6. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	98
4.8.7. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	98
4.8.8. Köycülük Şubesi	98
4.8.9. Tarih ve Müze Şubesi	98
4.9. 1946-1951 ARASI ŞUBE FAALİYETLERİ	99
4.10. 1946 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ	99
4.10.1. Dil Edebiyat Şubesi	99
4.10.2. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	100
4.10.3.Spor Şubesi	100
4.10.4. Güzel Sanatlar Şubesi	100
4.11. 1946 SONRASI FAALİYETLER	100
4.12. ESKİŞEHİR HALKEVİNİN KAPATILMA SÜRECİ.....	103
 SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	 106
EKLER.....	109
KAYNAKÇA	126
DİZİN	144

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1: Eşref Sarıkaya'nın Sicil Kaydı	45
Tablo 2.2: Şükrü Adak'ın Sicil Kaydı.....	45
Tablo 2.3: İbrahim Doğdu'nun Sicil Kaydı	46
Tablo 2.4: Ali Numan Kırac'ın Sicil Kaydı	46
Tablo 2.5: Hilmi Duru'nun Sicil Kaydı	47
Tablo 2.6: Turan Tiftikçi'nin Sicil Kaydı	47
Tablo 2.7: Rüştü Kaya'nın Sicil Kaydı	48
Tablo 2.8: Refik Mümin Oyman'ın Sicil Kaydı	48
Tablo 2.9: İsmail Hakkı Ertürk'ün Sicil Kaydı	49
Tablo 2.10: Baha Sölpük'ün Sicil Kaydı	49
Tablo 2.11: Osman Işın'ın Sicil Kaydı	49
Tablo 2.12: Eskişehir'de Çıkan Yayın Organları.....	51

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
Fn	Fon Numarası
Haz.	Hazırlayan
Kn	Kutu Numarası
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
S.	Sayı
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
Sn	Sayfa Numarası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
THK	Türk Hava Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
y.a.g.m.	Yukarıda adı geçen makale

TEZ METNİ

GİRİŞ

OSMANLI'DAN CUMHURİYETE HALK EĞİTİMİ

Eğitim, batıda "Education", bizde de yakın zamanlara kadar "Maârif", adı ile anılırdı. Bu kavramın en genel anlamı; herhangi bir konuda bilgi kazandırma işidir. Ünlü düşünür J.W. Goethe; "Bir şeyi doğru bilmek ve tatbik etmek; insana yüz çeşit yarım bilgiden daha yüksek bir eğitim kazandırır. Düşünmeyi fiilde ve fiili düşünmede sınamayı hayat kanunu yapan bir kimse hata işleyemez; işlerse çabucak doğru yolu bulmaya muvaffak olur. Hayat ve hürriyete lâyık olanlar, bunları her gün yeniden kazanmak zorundadırlar." demiştir¹.

“Halk Eğitimi”, geniş kitleye yönelen eğitsel çabaların tümünü kapsamaktadır. “Kitle Eğitimi”, “Toplum Eğitimi”, “Temel Eğitimi”, “Sosyal Eğitim”, “Yaygın Eğitim” adları altında çocuk, genç ve yetişkinlerin okul dışında eğitimine yönelmiş olan sistemli eğitim çalışmaları geniş anlamıyla halk eğitiminin kapsamı içinde sayılmaktadır².

“Halk Eğitimi” konusunda Dar’ül Muallimin Müdürü İhsan Bey “Halk Eğitimi” konusunda halk eğitiminin nasıl olması gerektiğinin üzerinde durarak ve bu konuda bütün dünyaya örnek olan Danimarka Halk İdadilerini örnek göstermiştir. Sadrettin Celal ise, halk eğitiminin önemini belirttikten sonra halk eğitiminde ülkenin iktisadi yapısının da göz önünde bulundurulmasının ülkenin geleceği için hayati öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Refet Bey’ ise “Halk Dershaneleri Gece ve Çırak Mektepleri” konusunda yabancı ülkelerdeki halk eğitimi sitemlerinden bahsederek görüş ve önerilerde bulunmuştur³.

Halk terbiyesinin amacının memleketin ulusal bilince ve ortak kültür değerlerine sahip olması, cumhuriyet ilkelerinin etrafında kenetlenmesi olduğu açıktır. Hamit Zübeyir, ortak bilinç ve ortak kültürle birbirine bağlanan vatandaşların oluşturacağı milletlerin hiçbir zaman yıkılmayacağını belirtmektedir. Ona göre halk

¹ Mustafa Albayrak, (1989), Yeni Türk Harflerinin Kabulü Öncesinde Türk Kamuoyunda Bazı Tartışmalar ve Millet Mektepleri’nin Açılması, (1862-1928), Ankara Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, *Ata Yolu Dergisi*, Sayı: 4, s. 466.

² Cevat Geray, (1974), Halk Eğitiminin Kurumsallaşması, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.7, S: 1, s.403.

³ Savaş Karagöz ve Tayip Duman, (2014), 1908-1928 Yılları Arası Süreli Yayınlarda Yer Alan Eğitim Görüşleri ve Öneriler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:7, S: 35, Ankara: s, 583.

terbiyesinin amacı her millette aynı olmakla beraber, yöntemleri ve çalışma tarzları çeşitlidir ⁴.

23 Temmuz 1908 yılında Meşrutiyet'in⁵ yeniden ilan edilmesiyle birlikte ülkenin her tarafında yoğun bir halk eğitimi çalışması başlamıştır. Bu çalışmayı özellikle, siyasi partileri dernekler, okullar yürütmüştür. Bu halk eğitimi faaliyetleri daha çok gece dersleri, konferanslar ve kurslar şeklinde gerçekleşmiştir⁶.

Latin harflerinin kabul edilmesi⁷ üzerine halka okuma yazma öğretmek için Millet mektepleri⁸ açılması gündeme gelmiştir. Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in hazırladığı "Millet Mektepleri Talimatnamesi" (Yönetmeliği)⁹ 11 Kasım

⁴ Fatih Tuğluoğlu, Türkiye'de Halkçılık İdeolojisi ve Halkevleri, *Erdem Kültür Merkezi Dergisi*, C: 14, S: 42, s. 109.

⁵ İkinci Meşrutiyet için bkz; Tarık Zafer Tunaya, (1995), *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, Arba Araştırma Basın Yayın İstanbul; Mustafa Gündüz, (2007), *II. Meşrutiyetin Klasik Paradigmaları: İctihad, Sebilü'r Reşad ve Türk Yurdunda Toplumsal Tezler*, Lotus Yayınları, İstanbul; Abdullah İslamoğlu, (2004), *II. Meşrutiyet Döneminde Toplumsal Muhalefet (1908- 1913)*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul; İhsan Güneş, (1997-1998), *Türk Parlamento Tarihi: Meşrutiyete Geçiş Süreci*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara; S: 14-15; Ahmet Turan, (1992), *II. Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, Cedit Neşriyat Yayınları, Ankara; Yücel Aktar, (1999), *II. Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları:1908-1918*, Gündoğan Yayınları, Ankara; Zafer Toprak, (2012), *Türkiye'de Milli İktisat, (1908- 1918)*, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul; Aykut Kansu, (2006), *1908 Devrimi*, İletişim Yayınları, İstanbul; Necefzade, Yakup Kenan, (1967), *1908-1918 Sultan II. Abdülhamit ve İttihad-ü Terakki*, İttihad Yayınevi, İstanbul.

⁶ Yahya Akyüz, (1994), *Türk Eğitim Tarihi*, Eser Matbaası, İstanbul: s.260.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz; 80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu, (2009), Yeditepe Üniversitesi, İstanbul; Cengiz Dönmez, (2009), *Tarihi Gerekçeleriyle Harf İnkılâbı ve Kazanımları*, Gazi Kitabevi, Ankara; Mehmet Serhat Yılmaz, (2009), *Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri (1928- 1935): Kastamonu Örneği*, Berikan Yayınevi, Ankara; Atatürk'ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu, (1999), Trabzon Karadeniz Teknik Üniversitesi Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi; Hüseyin Yorulmaz, (1995), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Alfabe Tartışmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul; Bilal Şimşir, (1992), *Türk Yazı Devrimi*, TTK Yayınları, Ankara; Sami N.Özderim, (1998), *Yazı Devriminin Öyküsü*, TTK Yayınları, İstanbul; *Harf Devriminin 50.Yılı Sempozyumu*, (1981), TTK, Ankara.

⁸ Millet mektepleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Afet İnan, (1973), *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara; Başgöz, a.g.e., s.120-126; *Türkiye Cumhuriyeti Maarifi (1923-1943)*, (1944), Maarif Vekaleti Yayınları, Ankara; M. İlgürel, (1981), "Millet Mektepleri", *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul; *Millet Mektebi Talimatnamesi*,(1929), Ankara; K. Arıburnu(1957), *Millî Mücadele ve İnkılâplarla İlgili Kanunlar*, C: I, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara; Sabri Cemil, (Yalkut) , (1929), *Millet Mektepleri Alfabeti*, İkdai Basımevi, İstanbul; Muhittin Celal, (1930), *Millet Mektepleri ile Halk Dershanelerine Mahsus Sağlık Bilgisi*, Tefeyyüz Kütüphanesi, İstanbul; İbrahim Hilmi, (1931), *Millet Mekteplerine Mahsus Yurt Bilgisi*, Marifet Matbaası, İstanbul.

⁹ Bu talimatname; Gaye, Teşkilat, İhzar ve İdari Teşkilat Heyetlerinin Vazifeleri, Tedrisat, İlk Tedrisat Müfettişlerinin Vazifeleri, Başmuallim ve Muallimler, Millet Mektebi Dershanelerinin Nevileri ve Devam Şartları, Halkın Millet Mekteplerine Devamlarının Temini, Derslere Başlangıç ve İkmâl Merasimi, Millet Mektebi Dersaneleri için Sarf Edilecek Paranın Sureti Temini, Hapishanelerle Hususi Müesseseler, Fabrikalar, Seyyar Talim Heyetleri, Propaganda Teşkilatı, Dershane Mezunlarına Verilecek Vesika ve Menfaatler başlıkları ve 52 maddeden oluşur.

1928’de Bakanlar Kurulu’nda onaylanmış ve 7284 sayılı Bakanlar Kurulu kararının 24 Kasım 1928’de Resmi Gazete’de yayımlanmasıyla yürürlüğe girmiştir¹⁰.

Türk Ocakları

II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra Osmanlı Devleti, çeşitli iç ve dış olayların neden olduğu bunalımlar içine düşmüştür. Bu dönemde Avusturya’nın Bosna-Hersek’i ilhak’ı, Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilan etmesi, Girit meselesi, 31 Mart Vakası, Trablusgarp savaşı gibi olaylar, devlet bünyesinde derin izler bırakmıştır. Ardından Balkan Savaşları’nın¹¹ kaybedilmesi, binlerce Türk’ün göçe ve katliama tabi tutulması olayı gerçekleşmiştir. İşte bütün bu gelişmeler karşısında Osmanlıcılık¹² ideolojisi fiilen etkisini yitirip, milliyetçilik akımları ve milli bağımsızlık hareketlerinin büyük boyutlara ulaşmasına sebep olmuştur. Bu yüzden cemiyet ve dergiler etrafında toplanmaya başlayan Türkçü aydınlar, milli mefkûreden ve şuurdan mahrum olarak yaşayan Türkleri bir arada millet denilen bütün halinde toplama lüzumu üzerinde durmuşlardır¹³.

Türk Ocağı kuruluş aşamasına göre, Türk Derneği ve Türk Yurdu isimli ve aynı görüşleri benimseyip savunan milliyetçi derneklerin üçüncüsüdür. Türk Derneği yerini Türk Yurdu’na Türk Yurdu da yerini Türk Ocağı’na bırakmıştır¹⁴.

¹⁰ *Düstur*, (1953), Üçüncü Tertip, C.10, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara. s. 7-17.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz; Sema Demirtaş vd., (2012), *Abdullah Paşa’nın Balkan Savaşı Hatıratı*, Alfa Yayınları, İstanbul; Tahsin Yıldırım ve İbrahim Öztürkçü, (2012), *Balkan Harbi Hatırası*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul; Ağanoğlu, H.Yıldırım, (2001), *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makus Tarihi Göç*, Kum Saati Yayınları, İstanbul; Süheyl İzzet, (1992), *Ahmet İzzet Paşa Feryadım*, Nehir Yayınları, İstanbul; İsmail Hakkı Akansel, (2008), *Anadolu Tarihi ve Kara ve Kıyı Tabyaları*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul; Levent Alpat, (2010), *Bir Osmanlı Askeri’nin Anıları*, *Balkan Savaşlarından Kurtuluş’a*, Şenocak Kültür Yayınevi, İstanbul; Fevzi Çakmak, (Haz.), Ahmet Tetik, (2011), *Batı Rumeli’yi Nasıl Kaybettik? Garbi Rumeli’nin Suret-i Ziya-ı ve Balkan Harbinde Garp Cepheleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul; Ahmet Halaçoğlu, (1995), *Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri*, TTK Yayınları, Ankara; Kazım Karabekir, (Haz.) Ziver Öktem, (2009), *Edirne Hatırası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

¹² Osmanlıcılık ideolojisi için bkz; Hasan Kayalı, (2003), *Jön Türkler ve Araplar; Osmanlı İmparatorluğu’nda Osmanlıcılık, Erken Arap Milliyetçiliği ve İslamcılık (1908- 1918)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul; İlhan Yerlikaya, (1994), *Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi ve Pancermenizm- Panslavizm- Osmanlıcılık Fikirleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 14; *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi*, (2014), C:1, İletişim Yayınları, İstanbul.

¹³ Yusuf Sarımay, (2005), *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, 1912-1931*, Ötüken Yayınları, İstanbul: s. 131-132.

¹⁴ Kenan Akyüz, (1983), *Türk Ocakları, Belleten*, C:L, Nisan: s.201.

Türk Ocakları'nın¹⁵ kuruluş çalışmaları, Türkçülüğün yaygınlık kazandığı en uygun ortam olan Askeri Tıbbiye'de başlamıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Her şeyden önce bu okulun modern eğitim yapması sebebiyle öğrencilerin müspet ilim zihniyetiyle yetişmesi sonucu karşılaşılan siyasi ve sosyal meselelere, rahatlıkla teşhis koyabilmekteydiler¹⁶. Yusuf Akçura, Türk Yılı'nda 1911 yılı ilkbaharında, Askeri Tıbbiye Mektebi öğrencilerinden bir grubun Türk milliyetçiliği konusundaki görüşlerini genel çizgileriyle belirledikten sonra, 11 Mayıs 1911 tarihli mektuplarıyla devrin önde gelen fikir adamlarına başvurduklarını belirtmektedir. 190 Askeri Tıbbiye Mektebi öğrencisi adına gönderilen bu mektupta, "Türk kavminin hayat-ı inkıraz (parçalanma)yaşadığı" ileri sürülmekte ve "Donanma Cemiyeti kadar geniş" bir dernek kurulması gerekliliği vurgulanmaktadır¹⁷.

3 Temmuz 1911 tarihinde yapılan ilk toplantıda cemiyetin, adının Türk Ocağı, geçici başkanın Mehmet Emin Yurdakul, yardımcısının Yusuf Akçura'nın olması kabul edilmiştir. 25 Mart 1912 tarihinde derneğin tüzüğü ve asıl yönetimi belirlenmiş başkan Ahmet Ferit Tek olmuştur. Derneğin kuruluş amacı ikinci maddede¹⁸:

"İslam Kavimlerinin başlıca önemlisi olan Türklerin, ulusal terbiyeye, bilimsel, sosyal ve ekonomik düzeylerini geliştirmek ile Türk ırk ve dilinin olgunlaşmasına çalışmak" ifadesiyle vurgulanmıştır. Dördüncü madde de; *"Ocak, maksadını tahsile çalışırken sırf milli ve içtimai bir vaziyette kalacak asla siyasetle uğraşmayacak ve hiçbir vakit siyasi fırkalara hadim bulunmayacaktır."* Şeklinde ifade edilmiştir. Fakat Türk Ocakları'nın kuruluş dönemi ve sonrası her şeyin siyasetle iç içe olduğu bir zamana rastlamıştır.

¹⁵ Ercan Haytoğlu, (2009), Türk Ocaklarının Kapatılması Sürecinde Acıpayam Türk Ocağı'nın Tasfiyesi, *Acıpayam Sempozyumu, Gazi Eğitim Fakültesi*, C: 29, Temmuz, Reşat Genç'e Armağan, Özel S: 2, s. 1211.

¹⁶ Sarıay, a.g.e., s. 132-133.

¹⁷ Füsün Üstel, (1997), *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, İstanbul: s. 52.

¹⁸ İbrahim Erdal, (2013), *Halkevlerinin Kuruluşu, Yapısı ve Yozgat Halkevi (1932-1951)*, Siyasal Kitapevi Yayınları Ankara: s. 26.

Türkiye’de 1930 yılında yaşanan olaylar, özellikle Dünya Ekonomik Buhranının Türkiye’ye Yansımaları¹⁹, Serbest Cumhuriyet Fırkası²⁰ ve Menemen hadisesi²¹, yapılan inkılâpların halk arasında tam manasıyla yerleşmediğini ortaya çıkarmıştır. Bu durum CHP’nin siyasi ve ideolojik açıdan yeniden yapılanması ve ülkede tek parti yönetiminin kurulması ile sonuçlanacak olan bu yeni politika arayışı içinde Türk Ocaklarının durumu da gündeme getirmiştir²². 20 Mart 1931’de Türk Ocakları’nın kapatılacağı, gayr-ı resmi olarak ilk defa açıklanmıştı. Basında yer alan haberlerde, “ Türk Ocakları fesh ediliyor. Bu teşekküllerin milli rolü kalmamıştır... Türk Ocakları’nın Halk Fırkası’na ilhakı fikri tahakkuk etmiştir.” denilmekteydi. Türk Ocakları’nın kapatılmasının kesinleştiği sırada hükümet yanlısı basın da, Ocakların tarihi fonksiyonlarını tamamladıkları, görevlerini inkılâplar doğrultusunda yeterince yerine getiremedikleri temalarının işlendiği de dikkati çekmiştir²³.

“Merkez Heyeti” raporunda²⁴,

“ Son bir sene zarfında memleket toprakları üzerinde zuhur eden bazı vakayı bütün vatanperverlerin kalbi üzerinde tesiri olan zail olmamış bulunan kuvvetli izler bırakarak çok ileri gittikleri fikirleri muhafazakârlıkla tanınmış bir muhitte

¹⁹ Dünya Ekonomik Bunalımı ve Türkiye’ye Yansımaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Alev Gözcü, (2013), *1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye*, Libra Kitapçılık Yayınları, İstanbul; İlhan Tekeli ve Selim İlkin, (2009), *1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul; Korkmaz Enez Ergün, (2010), *1929 İktisadi Bunalımı’nın İstanbul Esham ve Tahsilat Kambiyo ve Nukut Borsası’na Etkisi*, İstanbul Merkul Kıymetler Borsası Yayını, İstanbul; John Kenneth Galbraith, (2009), *Büyük Kriz 1929*, (Çev.) Elif Nihan Akbaş, Pegasus Yayınları, İstanbul; Gülten Kazgan, (2008), *Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001): “Ekonomi Politik” Açısından Bir İnceleme*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz; Esat Öz, (1992), *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım: 1923-1945*, Gündoğan Yayınları, Ankara; Osman Okyar ve Mehmet Seyitdanoğlu, (1997), *Fethi Okyar’ın Anıları: Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye*, İş Bankası Yayınları, Ankara; Ahmet Ağaoğlu, (1994), *Serbest Fırka Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul; Tekin Erer, (1963), *Türkiye’de Parti Kavgaaları*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul; Süreyya İlmen, (1951), *Dört Ay Yaşamış Olan Zavallı Serbest Fırka*, Muallim Fuad Gücüyener Yayınları, İstanbul; Feridun Kandemir, (1955), *Siyasi Dargınlıklar 4: Serbest Fırka Nasıl Kuruldu, Nasıl Kapatıldı*, Ekicigil Yayınları, İstanbul.

²¹ Mete Tunçay, (2000), *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923- 1931)*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul; Erdoğan Teziç, (1976), *100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler)*, Gerçek Yayınevi, İstanbul; Osman Selim Kocahanoğlu, (2013), *Divan-ı Harp ve Zabıtlarına Göre Menemen ve Kubilay Olayı (Cumhuriyet İdeolojisi ve Tarikatlar)*, Temel Yayınları, İstanbul; Eyüp Öz, (2013), *Menemen Olayı ve Türkiye’de Mehdicilik*, 47 Numara Yayıncılık, İstanbul; Mustafa Müftüoğlu, (2005), *Kanlı Oyun (Menemen Olayının İç Yüzü)*, Başak Yayınları, İstanbul.

²² Sarıncay, a.g.e, s. 360.

²³ Nurcan Toksoy, (2007), *Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*, Orion Yayınevi, Ankara: s. 25.

²⁴ Çetin Yetkin, (1983), *Türkiye’de Tek Parti Yönetimi (1930-1943)*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, s. 52-53.

yerleştirebilmek için bütün inkılâp kuvvetlerinin tanzim ve tevhit edilmesi lüzumu büyük reisimizin inkılâp ricalinin zihinlerinde gittikçe büyüyordu. Bunu içindir ki, Atatürk son zamanlarda, tesis buyurdıkları fırkanın kadrolarını milliyetperver hızla ve cumhuriyetçi genç zümrelerle büyötmeyi arzu buyurdular...”denilmiştir.

Bu kapatma ve birleşme işlemleri Gazi Mustafa Kemal’in isteğı üzerine gerçekleştirilmiştir. Gazi Mustafa Kemal’in bu isteğini daha önce bir demeç biçiminde Ruşen Eşref’e açıklamıştır. Atatürk demecinde şöyle diyordu²⁵:

“ Milletlerin tarihinde bazı devirler vardır ki, bu devirlerde muayyen maksatlara erişebilmek için maddi ve manevi ne kadar kuvvet varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı istikamete sevk etmek icap eder, yakın senelerde milletimiz böyle bir toplanma ve birleşme hareketinin verdiği mühim neticeleri idrak etmiştir.”

Türk Ocaklarının kapatılmasını hazırlayan birçok neden sayılabilir. Bunlar arasında Ocakların kimi devrimlere karşı ilgisiz kaldığı üzerinde durulmaktadır. Sözelimi harf devriminin uygulama aşamasında İzmir Türk Ocağı’nın pek etkin bir rol oynamadığı, bu tutumun da o sırada İzmir’de çıkan gazetelerin tepkisine yol açtığı anlaşılmaktadır²⁶. Serbest Fırkanın kurulmasıyla birlikte ülkenin her yanında Atatürk devrimlerine karşı bir harekâtı Hamdullah Suphi’nin öncülüğünde Türk Ocaklarının yürüttüğüne yer verilmiştir. Hamdullah Suphi faşizmi göklere çıkarmış, ulusalcılığın en gelişmiş biçimi olarak faşizmi Türk halkına önermiştir. Faşizmin Türk Ocaklarına girmesi, bu kuruluşun kapanmasına giden yolu açmıştır²⁷.

Türk Ocakları Merkez Heyeti’nin daveti üzerine 10 Nisan 1931’de olağanüstü toplanan Kurultay’da, “Ocakların feshine ve sahip olduğu bütün hakların ve mal varlığının Cumhuriyet Halk Fırkası’na devredilmesine” oybirliği ile karar verilmiştir²⁸. Bu tarihten sonra basında Türk Ocakları’nın feshedilerek Cumhuriyet Halk Fırkası’na katılma kararının gerekçelerini açıklayan makale ve yazılar yayınlanmıştır. Falih Rıfkı Atay “Fırka ve Gençlik” başlıklı yazısında, Türk Ocakları’nın dinamizmi, inkılâpçı karakteri açık bir şekilde ortaya konulmakta, siyasi hayatta Cumhuriyet Halk Fırkası’na rakip olacağı endişesiyle, partiye katılmasına karar verildiğı düşüncesi

²⁵ Hasan Rıza Soyak, (1973), *Atatürk’ten Hatıralar*, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul: s. 476-477.

²⁶ Zeki Arıkan, (1981), *Türk Yazı Devrimi ve İzmir Basınına Yansıması*, Boğaziçi Üniversitesi Uluslararası Atatürk Konferansı, 9-13 Kasım, VII/1-37.

²⁷ Anıl Çeçen, (2000), *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul: s. 86.

²⁸ İsmail Acar, (2004), *Türk Ocakları*, Balıkesir Şubesi Yayınları, Balıkesir: s. 88.

vurgulanmaktadır. Bir başka yazıda Türk Ocaklarının partiye katılmasının iki sebebi olduğu, bunlardan birisinin Cumhuriyet Halk Fırkası'nın gençliğin fikri ve siyasi eğitimlerinde rehber olmaya karar vermesi, ikinci olarak da gençliğin tek elden yönetilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir²⁹.

Millet Mektepleri

Osmanlı Devleti'nde gerek Tanzimat, gerekse Meşrutiyet dönemlerinde³⁰ okuma yazmayı kolaylaştırmak için Arap alfabesinde yeni düzenlemeler yapılmasını teklif edenler çıkmıştır. İlk zamanlarda Arap alfabesinin ıslahı fikri daha fazla taraftara sahiptir. Ancak ıslah amacıyla yapılan iyi niyetli çalışmalar her seferinde başarısızlığa uğrayıp beklenen olumlu gelişmeler sağlanamayınca yeni alfabe taraftarlarının çoğaldığı görülür. Bu arada Arap alfabesinin ıslahının mümkün olamayacağını ve tamamen terk edilmesi gerektiğini ısrarla dile getirenler vardır. Bunlar Celal Nuri Bey (İleri), Dr. Abdullah Cevdet, Hüseyin Cahit ve Kılıçzade Hakkı gibi kişilerdir.

Bu tartışmaların odağındaki kişilerden biri olan Celâl Nuri İleri 1915'te yayımlanan kitabında³¹,

“Harflerimiz berbattır. Bu harflerle biz işimizi göremeyiz: Bunlar yetersizdir. Harflerimizin noksanından, bir işe yaramadığından bilimsel olmadığından burada bahsetmeyeceğiz. Yalnız şurasını söyleyeceğiz ki bu harfleri ve bunlarla yazılmış cümleleri, halk rahatlıkla öğrenemiyor. Bunlar doğal olmayan şeylerdir. Bu durum ilerlemeye engel oluyor. Halkta tahsil ve aydınlanma isteğini söndürüyor. Onun için harfleri iyileştirme gibi boş, faydasız önlemlere başvuracağımıza bir an önce, büyük bir cesaretle Lâtin harflerini kabul etmeliyiz.” diyordu. Ancak bu tartışmaları düşünsel boyuttan uygulama alanına taşıyan Lider Mustafa Kemal olacaktı. O, eğitim alanında

²⁹ Yücel Hacaloğlu, (1993), *Türk Ocakları ve Atatürk*, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara: s.17.

³⁰ Meşrutiyetin ilanı ve sonraki süreçler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Şerif Mardin, (2007), *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri*, İletişim Yayınları, İstanbul; (Ed.) Sina Akşin vd., (2010), *100.Yılında Jön Türk Devrimi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul; Sina Akşin, (1980), *100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Gerçek Yayınevi, İstanbul; M.Şükrü Hanioğlu, (1986), *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük*, İletişim Yayınları, İstanbul; Juri Asetoviç Petrosyan, (1974); (Çev.), Mazlum Reyhan ve Ayşe Hacıhasanoğlu, *Sovyet Gözüyle Jön Türkler*, Bilgi Yayınevi, Ankara; Mithat Şükrü Bleda, (1979), *İmparatorluğun Çöküşü*, Remzi Kitabevi., İstanbul.

³¹ Saime Yüceer, (2000), *Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri, Atatürkçü Bakış C:1, S: 1, s.13.*

gerçekleştireceği devrimlerle çağdaş, laik, ulusal değerlere sahip çıkan ve özgür düşünen bireylerden oluşan bir toplum meydana getirmeyi programlamıştır³².

Millî Mücadelenin daha ilk günlerinde, Erzurum Kongresi öncesinde, 7-8 Temmuz 1919 gecesi, arkadaşı Mazhar Müfit (Kansu) Bey'e yazdırdığı notlar arasında "Lâtin harflerinin kabul edileceğine" dair bilgi de, Atatürk'ün harflerin değiştirilmesi konusunu sürekli olarak düşündüğünü, ortaya koymaktadır³³. Bütün bunların yanı sıra Atatürk, 1922 Haziran'ında kendisini Garp Cephesi'nde ziyaret eden Dr. Adnan Adıvar'la yaptıkları bir sohbet sırasında da, Lâtin harflerinin kabul edilmesinden söz ederek³⁴, konuya verdiği önemi ortaya koymuştur.

Arap alfabesi Arapların dil, edebiyat ve kültürlerini ifade etmek için uygun niteliklere sahip olabilir. Oysa aynı alfabe taşıdığı bazı önemli eksiklikler nedeniyle Türkçeyi tam olarak ifade etmekten uzaktır. Atatürk'e göre Arap alfabesi Türkler için okuyup yazmada önemli güçlükler çıkarmakta ve yetersiz kalmaktadır. Ülkede okuryazar kitlesinin süratle artırılması, eğitim ve öğretimin yaygın hale getirilmesi gerekmektedir. Bu konudaki görüşlerini şu cümlelerle açıklamıştır³⁵:

"Lisanın suubeti (dilnin güçlüğü) edebiyatın natamam bulunması ehl-i vatani cahil bırakıyor, tekâmül (gelişme) hevesini müntefi ediyor (söndürüyor) Beraks olarak kolay okunur, kolay yazılır bir dil olur ve onun ilerlemiş ceyadet kesbetmiş bir edebiyatı bulunursa bittabi halk ona rağbet eder. Okuryazarların sayısı ziyadeleşir ve okumak yazmak için bugünkü gibi yıllar sarf edilmez."

Büyük önder Atatürk Mart 1922'de Büyük Millet Meclisinde verdiği bir söylevde³⁶;

"Devletin eğitim politikasının köylülere okuma-yazma öğretmek, onlara tarih, coğrafya, din konularında temel bilgiler vermek olduğunu" vurgulamıştır. Aynı yıl yetişkinlere okuma- yazma öğretmek ve temel eğitim vermek üzere, Halk Mektepleri" ile gece dersleri başlatılmış olup, 105 değişik yörede 7-8 bin kişinin okuma- yazma kursundan geçmesi sağlanmıştır. Türk dilinin yapısına uygun ve okunup yazılması kolay olan yeni harflerinin kabulü; halk eğitimi hareketlerine büyük boyutlar kazandırmıştır. Milli kültür

³² Şerafettin Turan, (1992), Çağdaşlaşmada Eğitimin Yeri, Atatürk, Eğitim ve Türkiye'nin Çağdaşlaşma Semineri, Bursa: s. 29.

³³ Mazhar Müfit Kansu, (1997), Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C: 1, TTK, Ankara: 4.Baskı, s. 131.

³⁴ Halide Edip Adıvar, (2007), Türkün Ateşle İmtihanı, Can Yayınları, İstanbul: s. 264.

³⁵ Mehmet Şakir Ülkütaşır, (1988), Atatürk ve Harf Devrimi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: s.22.

³⁶ Kadir Ulusoy ve Bahattin Demirtaş, (2009), Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İki Önemli Kültür Politikası: Halk Evleri ve Millet Mektepleri, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, S: 29, Ankara: s.1202.

birliğin sağlanması, Cumhuriyet kültürünün yeni kuşaklara aktarılması cumhuriyet vatandaşlarının yetiştirilmesinde ilk ve temel koşul olarak görülmüştür.”

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, ülkemizin her alanda kalkınması gerekiyordu. Sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişme, ancak aydın insanlar tarafından yapılabilirdi. Oysa halkımızın okur-yazarlık düzeyi çok düşüktü; erkeklerde %7 iken, kadınlarda bu oran % 0,4 dolayındaydı. Halkımızın aydınlanması için ilk önce okur-yazarlık düzeyinin yükselmesine ihtiyaç vardı. Bunun için büyük atılımların, okuma-yazma seferberliklerinin yapılması gerekiyordu. Atatürk'ün eğitimle ilgili en önemli hedefi, halkımızı cehaletten kurtarmaktı³⁷. Mustafa Kemal bu anlayışa uygun bir eğitim modeli geliştirmek amacıyla dünyaca ünlü eğitimcilerin görüşlerinden yararlanmış, Prof. Dr. John Dewey yetişkin eğitimi konusunda Danimarka'da uygulanmakta olan halk okulları'nın örnek alınması tavsiyesinde bulunmuştur³⁸.

Mustafa Kemal'in desteği ve Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi'nin de çabasıyla Kurtuluş Savaşı'nın en bunalımlı günlerinde 15 Temmuz 1921'de Ankara'da “Maarif Kongresi”³⁹ toplanmıştır. 250 kadar bay ve bayan öğretmenin katıldığı Kongre 21 Temmuzda kapanmıştır. Mustafa Kemal kongrede açılış konuşmasında batıl inançlardan doğunun ve batının etkilerinden uzak durulmasını vurgulayarak, eğitimin millî olması üzerinde durmuştur⁴⁰.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk Harflerinin kabulüne ait ilk haberi 9/10 Ağustos 1928 gecesini Sarayburnu'nda Halk Partisinin düzenlediği bir eğlencede Gülhane Söylevi olarak tarihe geçen konuşmasında halka⁴¹;

“ Vatandaşlar, yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz. Bütün millete, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz... Düşününüz ki bir milletin, bir heyeti içtimaiyenin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez; bu ayıptır. Bundan utanmak lazımdır. Bu millet, utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar

³⁷ M.Feyzi Öz, (2003), Millet Mekteplerinden Okuma Yazma Seferberliklerine, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl: 4, S: 44.

³⁸ Mustafa Albayrak, (1994), Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935) , Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.10, S: 29, Temmuz, s. 472.

³⁹ Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Nurettin Topçu, (1970), *Türkiye'nin Maarif Davası (1909- 1975)*, İstanbul: Hareket Yayınları.

⁴⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, (1 Mart 1922), C: XVIII, (2338-1340) , s. 7.

⁴¹ Sami Nabi Özerdim, (1978), *Yazı Devriminin Öyküsü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: s.47-50; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, (1981), I-III, 3. Baskı, A.Ü. TİTE Yayınları, Ankara: s. 251'de bu söylevin 8 Ağustosta verildiği kayıtlıdır.

etmek için yaratılmış ve iftiharlarla tarihini doldurmuş bir millettir...” vurgusuyla millet mekteplerinin görev sahasını belirlemiştir.

Gerçekten de bir ulusun %80’inin okuma yazma bilmemesi utanılacak bir şeydi ve geri kalmışlığın görüntülerinden biriydi. Çağdaşlaşmanın simgelerinden biri olarak kabul edilen yeni Türk alfabesiyle⁴², Türkçeyi ifade etmekte ciddi problemler yaşanmayacağı gibi yaşlı insanların bile yeni yazıyı okuyup yazmayı öğrenebildiğini bu süreçte yaşanan deneyimler gösterecekti. Bu durumu Mustafa Kemal⁴³:

“...Türk harflerinin Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde ve köyde yaşı ilerlemiş Türk evlâtlarının ne kadar kolay okuyup yazdıkların ortaya çıkarılmıştır. Büyük Millet Meclisinin kararıyla Türk harflerinin katiyet ve kanuniyet kazanması, bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacağı dile getirilmiştir.”

Türk harfleri yasasının çıkışından önceki dönemde, 1928 Eylül ve Ekim aylarında yurt çapında yürütülen alfabe seferberliği de, Dolmabahçe Kurultayının bu onayına dayandırıldı. Mustafa Kemal çıktığı yurt gezilerinde⁴⁴ bilgilendirip aydınlatmaktaydı. Yürütülen bu çalışmalardan sonra 11 maddeden oluşan “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun” 1 Kasım 1928’de mecliste oy birliği ile kabul edildi. 3 Kasım’da da Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi. Bu konuşmanın ardından çalışmalar hızla tamamlanmış, 1 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayılı kanun Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçirilerek yürürlüğe girmiştir⁴⁵.

1 Kasım 1928 günü yeni harflerin kabulü münasebetiyle TBMM’nde bir konuşma yapan İsmet Paşa, Millet Mekteplerini açarak, halka yeni harfleri öğreteceklerini açıklamıştır. 7 Kasım 1928 günü de Millet Mektepleri’nde eğitim süresinin iki, dört ya da altı ay olacağını, kursların açıldığı yerlere gelemeyecek olanlar

⁴² Toktamış Ateş, (1984), *Türk Devrim Tarihi*, 3. Baskı, Der Yayınları, İstanbul: s. 276.

⁴³ TBMM Zabıt Ceridesi, (1928), C:V, 1 Teşrinisani 1928, s. 5.

⁴⁴ Ulu Önder Gazi Paşa, halkın Harf Devrimi’ne karşı ilgilerini yakından görmek, bizzat öğretmek, denetlemek ve teşvikte bulunmak maksadıyla İstanbul ve çevresine 23 Ağustos 1928 tarihinde, Samsun ve çevresine de 15 Eylül 1928 tarihinde başlayan gezilere çıkmıştır. Bu geziler sırasında Sinop’ta yaşananlar o günü yaşayanların ifadeleriyle Atatürk’ün Sinop’a gelişlerinin 45. Cumhuriyetimizin 50. yıldönümü armağanı olarak yayınlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz., Servet Yerli, (1973), *Harf Devrimi ve Sinop*, Sinop ; Ertuğrul Zekâi Ökte, (2000), *Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Yurtiçi Gezileri C. I (1922–1931)*, İstanbul; Utkan Kocatürk, (1992), *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, İş Bankası Yayınları, Ankara; Mehmet Önder, (1998), *Atatürk’ün Yurt Gezileri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

⁴⁵ *Düstur*, Üçüncü Tertip, C: X, s. 3-6; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre III, C: V, s. 7-8; Ülkütaşır, a.g.e., s. 24-25; İlhan Başgöz, (1995), *Türkiye’nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, Başbakanlık Basımevi, Ankara : s.121.

için gezici Millet Mektepleri⁴⁶ açacaklarını, bu sayede seçkin yaşlarda birkaç yüz bin nüfusun, iş düzeni aksatılmadan okur-yazar yapılmak suretiyle kurtarılmasını ümit ettiklerini söylemiştir. Millet Mekteplerinin genel Başkanlığını ve Başöğretmenliği'ni Mustafa Kemal üstlenmiş, kadın-erkek her Türk vatandaşı bu kuruluşun doğal üyesi sayılmıştır. Millet mektepleri idari bölgeler gibi örgütlenmiş ve zincirleme olarak birbirine bağlanmıştır⁴⁷.

Halkı kısa sürede okur-yazar hale getirebilmek, çağın gereklerini öğretebilmek ve eğitebilmenin bir yapısı olan mekteplerin hükümetin sorumluluğunda ve valilerin idaresinde çalışması kararlaştırılmış, Millet Mektepleri Talimatnamesi hazırlanarak 11 Kasım 1928 tarihinde kabul edilmiştir. Talimatnameye göre mektepler halkı aydın bireylerden oluşan bir kitle haline dönüştürmeyi amaçlamıştır. Millet mekteplerine gitmekle yükümlü olanlara 16-40 yaş sınırı konulmuşsa da bir yıl sonra üst sınır 45'e çıkarılmıştır. Bu mekteplerin idaresi altında A ve B dershaneleri ile Halk Odaları ve Köy Yatı Mektepleri⁴⁸ oluşturulmuştur⁴⁹.

Millet Mekteplerinde daha çok yetişkinlerin günlük yaşamlarında en çok yararlanabilecekleri konulara ait bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır. Bu dersler arasında; Okuma- Yazma, Hesap ve Ölçüler, Sağlık Bilgileri ve Yurt bilgisine ayrılmıştır. Yurt bilgisi derslerinde milli tarih ve coğrafya derslerine özellikle önem verilmesi şart koşulmuştur. Mekteplerin eğitiminde kullanılmak üzere; Millet Mektepleri Alfabetesi, Millet Mektepleri Kıraatı, Millet Mektepleri ile Halk Dershanelerine Mahsus Yurt Bilgisi gibi özel kitaplar yayınlanmış ve bu eserler üzerinden eğitimin yapılması istenmiştir. Bu eserlerde Türklük şuuru ve hukuk devleti anlayışı da anlatılmıştır⁵⁰.

Okulların açılış günü; gazetelerin sayfaları, Millet Mekteplerine alkış tutan, ona övgüler güzel yazılarla doludur. 1 Ocak 1929 tarihli sayısında İkdam Gazetesi sekiz

⁴⁶ Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Mehmet Serhat Yılmaz, (2009), *Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri*, Berikan Yayınevi, Ankara.

⁴⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre III, C:V, s. 26-29; Bilal N.Şimşir, (1922), *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara : s.238; Ülkütaşır, a.g.e., s. 66-69.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz; Düstur, C.7, s. 1031; Şehir ve Köy Yatı Mektepleri Maaş ve Ücretleri İle Sanat Mekteplerine Yardım Hakkındaki 1816 Numaralı Kanuna Müzeyyel Kanun (Resmi Gazete ile Neşir ve İlanı: 1/ 8/1931- S: 1861), No: 1875, Kabul Tarihi: 22-7-1931.

⁴⁹ *Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi*, (1928), Madde: 1, Yıl: 1, S: 8, Ankara: s. 38; Millet Mektebi Talimatnamesi, 7-13 ve 45-47.maddeler.

⁵⁰ Millet mektepleri Talimatnamesi, 15. Madde; İsmet Parlak, (2005), *Kemalist İdeolojide Eğitim: Erken Cumhuriyet Dönemi Tarih ve Yurt Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme*, Turhan Kitabevi, Ankara: s.177-301; Müçteba İlgürel, (1981), *Millet Mektepleri, Doğumunun 100.Yılında Atatürk'e Armağan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul: s. 30.

puntoluk başlığında: “Seferberlik Bitti, Bugün Memlekette Cehaletle Harp Başlıyor” diyor ve ekliyordu; “İstanbul’da dört ay sonra okuma- yazma bilmeyen tek bir fert kalmayacaktır, cehalete karşı açılan seferberlik bugün öğleden sonra bitiyor, saat altıda harbe başlıyoruz, diye açıklama yapılmıştır⁵¹.

Millet mektepleri sayesinde 1928-1935 yılları arasında 1.349.405 kişi okur-yazar yapılmış, okur-yazar sayısı üç milyona çıkarılmıştır. Ancak 1929 Dünya Ekonomik Krizinin yarattığı ekonomik sıkıntı, öğretmen temininde güçlük yaşanması yüzünden 1930’dan itibaren Millet Mekteplerine ilgi azalmıştır. Mekteplerin başlattığı okuryazarlık haricindeki kurslar halkevlerinin halk dershaneleri ve kurslar şubesi tarafından devam ettirilmiştir⁵².

⁵¹ İlhan Tekeli, (2009), Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C: 3, s.660; Mustafa Şahin, *Millet Mektepleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.226.

⁵² Emine Kısıklı, (2012), Atatürk Döneminde Cumhuriyet Kültürünü Yerleştirme Çabaları Çerçevesinde Halkevleri ve Millet Mektepleri, Batman Üniversitesi, *Yaşam Bilimleri Dergisi*, C: 1, S: 1, s. 336; İbrahim Erdal, a.g.e., s.35.

BİRİNCİ BÖLÜM

HALKEVLERİ

1.1. HALKEVLERİNİN KURULUŞU

Osmanlı imparatorluğunun çöküş döneminde Türk toplumu neredeyse bir kış uykusuna dalmış durumdaydı. Sürekli gündemde olan savaşlar halkın dinamik kesimlerini eritiyor, geri kalan kadınlar ve yaşlılar ise toplumsal duyarlılıktan yoksun biçimde yaşıyorlardı. Son yüzyıl içinde Osmanlılar Batı devletlerinin sömürgeci saldırıları nedeniyle sürekli olarak savaşmak zorunda kalınca, ülke elden çıkan topraklar ve savaşlar dışında bir şey düşünemez olmuştur. Aynı çizgi Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başlangıç döneminde de görülmüştür. Ne var ki Ulusal Kurtuluş Savaşı yavaş yavaş başarı yoluna girdikçe ve zaferler birbirini izledikçe, Türk toplumu da artık uyanmaya başlamış ve yeninin arayışı içine girmiştir. Bu konuda Mustafa Kemal Paşa da etkili olmuştur. Atatürk bir anlamda kendi ülkesindeki ortaçağın yıkıcısı olmuştur. Çağdaş yöntemlerle; emperyalistleri, sömürgecileri yurttan kovan Atatürk, Türk yeniçağının başlatıcısı olmuştur⁵³.

Toplumsal devrimler dönemine geçilmiş ve Türk halkının kısa zamanda çağdaş düzeye getirecek olan sosyal ve ekonomik atılımlar bir birinin ardı sıra uygulama alanına aktarılmaya başlanmıştır. Ne var ki, devletin öncü kadroları devlet işlerinden yeterince zaman bulamamışlar ve bu nedenle halk kitlelerinin arasına gerektiği kadar girememişlerdir. Kitleler ise yapılan değişiklikleri zamanında izleyememiş bu nedenle de bazılarını anlamakta zorluk çekmişlerdir. Kitlelerin okumamışlık düzeyi, ülkede yapılanların son derece hızlı biçimde uygulama alanına getirilmesi, aydın ve halk kopukluğu birçok sorun yaratmıştır. Eksik olan bir şey vardı. Aradaki kopukluğu giderecek, aydın ve halk kaynaşmasını sağlayacak, devrimin öncü kadrosu ile halk kitleleri arasında bağ kuracak, halkı devrim ilkeleri doğrultusunda eğitecek ve yönlendirecek yeni bir yapının gereksinimi duyulmuştur⁵⁴.

Halkevleri bu yüzden bir projenin ürünüdür. Yani, Türk milletini çağdaşlaştırmak için bir misyon yüklenmiştir. Bundan daha da önemlisi; şimdiye kadar yapılan devrimlerin halka yeterince mal edilmediği, rejimin rayına oturmadığı, düzen karşıtlarının hâlâ tehlike unsuru olduğu ve çok partili siyasal yaşamın henüz Türkiye için çok erken olduğunu göstermiştir. Öyle ki Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasının hesabını halka vermek, bu olayın etkilerini silmek, bedendeki hastalığın

⁵³ Çeçen, a.g.e., s.76-77.

⁵⁴ Çeçen, a.g.e., s. 77.

nedenlerini, özelliklerini bizzat yerinde görerek tanı koyup ve önlem almak için, 1930 yılı sonbahar mevsiminin sonlarına doğru çıktığı yurt gezisinin Antalya durağıdır. Mustafa Kemal Atatürk, Hasan Rıza Soyak’a; “*Bunaliyorum çocuk, büyük bir ıstırap içinde bunaliyorum !*” “*Görüyorsun ya, her gittiğimiz yerde sürekli dert, şikâyet dinliyoruz... Her taraf derin bir yokluk , maddi, manevi bir perişanlık içinde...Ferahlatıcı pek az şeye rastlıyoruz; maalesef memleketin hakiki durumu bu işte !...*” diyerek duygularını dile getirmişti. Böylece uyarıcı nitelikte olan Serbest Fırka ve Menemen Olayı, başta Gazi’nin, Hükümetin, CHP’nin ve devrimcilerin çok yönlü düşüncelerine ve de ne gibi önlemler alabilecekleri tartışmalarına yol açmıştır. Bu ortamda halkı tamamen karşısına almak istemeyen iktidar, halka yeni bir heyecan vermek ve halkı kendi yanına çekebilmek daha doğru bir ifadeyle halkı devrimler ve Cumhuriyet ilkeleri doğrultusunda siyasal ve ideolojik açıdan eğitebilmek için halkevlerinin kuruluşunu gerçekleştirecektir⁵⁵.

O dönemde de Türk Ocakları bulunuyor ve Cumhuriyetin hedefleriyle uyuşmuyordu. Cumhuriyet Halk Fırkası’na karşı muhalefetin odağı haline gelmeye başlayan Türk Ocakları, misyonunu tamamladığı gerekçesiyle kapatılmış ve halkevlerine giden yol açılmış oluyordu⁵⁶.

Ülkenin yönetimini elinde bulunduran Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk milletini medeniyet sahasında lâıyk olduğu mevkie, en yüksek dereceye çıkarmayı hedef olarak benimsemiş, milletin içinde bulunduğu durumu çok iyi bir şekilde değerlendirerek bu durumdan çıkış noktası aramıştır. Özellikle son üç asırlık siyasi ve sosyal gerileme karşısında başka milletlerin ilerleme yolunda kaydettikleri mesafe Türk milletinin çok daha fazla çalışması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayı bütün memleketin yeni bir mücadele ve ilerleme ruhu ile donatılması gerekiyordu. Bu açıdan diğer ülkelerdeki durum incelenerek örnek alınacak önemli hususlar tespit edilmişti⁵⁷.

Halkevleri yönetmeliği, evlerin kuruluş gerekçesini şöyle izah ediyordu⁵⁸:

⁵⁵ Çeçen, a.g.e., s. 91-93; Şerafettin Zeyrek, (2006), *Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları*, Anı Yayıncılık, Ankara, s. 9-10; Tefik Çavdar, Halkevleri, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, IV,s. 879; Sefa Şimşek,(2002), *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Olarak Halkevleri (1932-1951)*, Boğaziçi Yayınevi, İstanbul: s .4.

⁵⁶ Mahmut Goloğlu, (1972), *Tek Partili Cumhuriyet*, Başnur Matbaası, Ankara: s.9.

⁵⁷ Toksoy, a.g.e., s. 28-29.

⁵⁸ Ergün, a.g.e., s. 153.

“Memleketimize nazaran millet hazineleri daha zengin, maddi imkânları daha geniş ve okuma-yazma bilenlerin nispeti yüzde yüz ya da yüzde doksan beş olan memleketlerde bile, halk kültür teşkilatlarına her gün daha ziyade artan bir ehemmiyet verilmektedir. Bu ehemmiyetin derecesi şu birkaç misalle ölçülebilir: Macaristan’da Milli kültür Cemiyetleri 1867’den beri “ Macar Kültür Cemiyeti”, “Uranya Cemiyeti”, “ Amele Jimnazları”, “Çiftçi Dernekleri” vs... gibi isimler ve bunların yüzlerce kültür yurtları halinde sürüyor. Çekoslovakya’da “Mazarik Halk Eğitimi Cemiyeti”nin 400 kadar kültür yurdu, İtalya’nın “Dopolavora” adlı milli kültür teşkilatı ki bunun 1586 Kültür Derneği, bin kadar amatör temsil grubu var. 1930’da 8000 Halk Kütüphanesi açmışlar, 1931’de çeşitli şehir, köy ve kasabalarda 27.000 kadar milli bayramlar tertiplenmiştir. Bugün ise 1.500’den fazla Amele Bilgi Kursu var. Almanya’da ise böyle teşkilatların sayısı pek çoktur. Mesela Nürnberg’deki Kültür Cemiyeti Yüksek Halk Mektebi’nin 170 öğretmeni vardır. İngiltere’de Halk Eğitimi Cemiyeti’nin radyo kurslarına 2.700.000 kişi devam etmektedir. Öyleyse biz bu sahada her milletten daha çok çalışacağız. Çünkü onlardan her yönden eksikiz. Resmi ve gayri resmi gayretlerimizi hep bu konuya yöneltceğiz. Cemiyetin bünyesine yerleşmiş bir takım müesseseleri söküp atmak ve yerine Cumhuriyet ve inkılâp esaslarını bütün ruhlara hâkim kılmak için, onu bir iman haline getirmek için çalışacağız...”

Cumhuriyet Gazetesi’nin 2 Aralık 1931 tarihli haberine göre; Atatürk Edirne seyahatinde edindiği izlenimler doğrultusunda ülkenin çeşitli yerlerinde halkı bir araya toplamak ve gençliği yükseltmek için yeni bir örgüt kurmaya karar vermiştir. 24 Mart 1931’de Atatürk verdiği demeçte⁵⁹;

“ Bilim alanında Halkçılık ve Ulusçuluk ilkelerini yaygınlaştırmaya sadakat ve imanla çalışan Türk Ocakları’nın CHP ile tek bir vücut olarak çalışması gerektiğini belirtmiştir. Gerçekten bu demecin arkasından, 10 Nisan 1931’de toplanan Türk Ocakları Olağanüstü Kurultayı’nda derneğin kapatılmasına ve bütün haklarının CHP’ye devredilmesine karar verilmiştir. Böylece o tarihte 257 şubesi bulunan Türk Ocakları, CHP’ye katılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk bu doğrultudaki düşüncelerini ayrıca şu sözlerle güçlendirmiştir⁶⁰:

“Gençlik, istikbalin ışıdır. Gençlik, mütemediyen gelişen ve yetiştiren bir çalışmanın içinde yaşatılmalıdır. Milleti, şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kütlesi halinde teşkilatlandırmak lazımdır. En kuvvetli ders araçlarına ve

⁵⁹ Şerafettin Turan, (1923- 1998), Etkin Bir Eğitim, Kültür ve Sosyal Dayanışma Kurumu Olarak Halkevleri, *Bilanço*, İstanbul: s. 205-206.

⁶⁰ Mustafa Ergün, (1982), *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara: s. 151.

yetişkin, halkı bir kütle haline getirmek için ayrıca bir milli halk mesaisine ihtiyaç vardır. Silah kuvvetinden, her türlü cebir ve madde kuvvetinden daha önemli olan, fikir kuvvetidir. Milleti bu sahada yetiştireceğiz.”

Eğitim alanında, ülke içerisinde yapılan düzenlemelerle yetinilmemiş, devlet tarafından Avrupa'ya gençler gönderilmiştir. Bu gençlerden Vildan Aşir Savaşır bu konuda katkı yapanlardandır. Savaşır; Avrupa'da halk eğitimi veren birçok kuruluşu incelemiş, Çekler ve Slovakları bir araya getirip bir ulus devlet yaratma düşüncesinde etkin olan filozof Zof Jean Huss'un idealleri doğrultusunda şekillenen “ Skol “ ları esas almıştır. Bu düşüncesini 1931 yılında Türk Ocağı binasında verdiği konferansta Türkiye'de Halkevleri ya da Halkın Evleri adı verilecek benzer bir örgütlenmeye gidilebileceğini önermesi dikkatleri çekmiştir. Atatürk'te Savaşır'ı arayarak onu tebrik etmiş, Halkevleri çalışmaları için hazır olmasını istemiştir⁶¹.

Atatürk'ün hazırlıklarını yaptırdığı Halkevlerinin hangi esaslar üzerine kurulacağını görüşmek üzere Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey'in çağrısı üzerine Şevket Süreyya Aydemir, Recep Peker, Ali Rıza Tahran, Hasan Cemil Çambel, Ziya Cevher Etili, Münir Hayli Egeli, Cevdet Nasuhi, İsmail Hüsrev Tekin, İshak Refet, Hamit Zübeyr Koşay, Sadi Irmak, Behçet Kemal Çağlar ve Vildan Aşir Savaşır toplantıya çağırılmıştır⁶².

Reşit Galip Bey⁶³, Atatürk'ün Halkevlerinin kuruluşu ile ilgili direktiflerini oradakilere anlatırken, Recep Peker de hangi esaslar üzerine kurulacağı hakkında bir konuşma yapmıştır. Yapılan bu toplantılarla genel esasları ve amaçları belirlenen Halkevlerinin tüzüğünü hazırlamak üzere Ziya Cevher Etili'nin başkanlığında bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonda; Şevket Süreyya Aydemir, Sadi Irmak, Tahsin Banguoğlu, Hamit Zübeyr Koşay, Hüseyin Namık Orkun, Kerim Ömer Çağlar, Namık Katoğlu ve Vildan Aşir Savaşır katılmıştır. Yaptıkları çalışmayı CHF Genel Sekreteri Recep Peker'e sunmuşlardır. Ferit Celal Güven, Ziya Cevher Etili ve Parti Yöneticisi Cevdet İncedayı'nın gayretleriyle parti çalışmalarında Halkevinin kuruluş işlemleri

⁶¹ Çeçen, a.g.e., s. 69.

⁶² Arıkan, a.g.m., s. 268; Çeçen, a.g.e., s. 94.

⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Yener Oruç, (2007), *Atatürk'ün Fikir Fedaisi: Dr.Reşit Galip*, Gürer Yayınları, İstanbul.

tamamlanmıştır. Bu durum 10-18 Mayıs 1931 tarihli CHF'nin III. Kongresinde karar altına alınmıştır⁶⁴.

19 Şubat 1932 tarihinde Halkevleri 14 ilde (İstanbul, Ankara, Eskişehir, Afyonkarahisar, Çanakkale, Aydın, Bolu, Malatya, Diyarbakır, Konya, Samsun, Bursa, İzmir ve Denizli) açılmıştır⁶⁵.

Recep Bey'in açılma merasiminde verdiği nutuk şu şekildedir⁶⁶:

“Cumhuriyet Halk Fırkası, Ankara’da toplanan büyük kongresinde Fırkanın takip edeceği siyasi prensipleri program halinde tespit etmiştir. Böylece memleketin kültür sahasında milli mahiyette teşkilatlanmasını temin edecek bir teşkilat da ortaya çıkarılmış oldu. Bu milli teşkilatın esasını bugün ilk açılışını yapacakları Halkevleri teşkilatı temin edecektir. Bu talimatname, Fırkanın umumi reislik divanı tarafından tetkik, tasdik ve kabul olunmuştur. Halkevleri talimatnamesinin neşredilen metnini ve bu evlerin nasıl kurulup işleyeceğine dair yazılı esaslarının bilinmesi gerekir.”

Reşit Galip'in açılma merasimi konuşması da şu şekildedir⁶⁷:

“ Memleketin güzide fikir ve irfan zümresinde mensup dinleyiciler karşısında milli kültür işlerinden bahsetmek vazifesi benim için bir büyük kolaylık, bir de ehemmiyetli zorluk gösteriyor. Kolaylık, devlet müesseseleri haricinde halk kültür yurtları mesaisinin kıymet ve ehemmiyeti hakkında size karşı deliller ve vesikalar iradına lüzum ve ihtiyaç olmamasından, zorluk da bu sahada yapılması düşünülen işleri sizlere beğendirebilmek endişesinden geliyor. Önümüzde, kapısı şimdi açılmakta olan mesai sahası engindir. Davamız millet olarak medeniyet yolunda bir zamandan beri gaip ettiğimiz mesafeyi en kısa zamanda kazanmak ve medeniyet safında layık olduğumuz mertebeye, yani en ileriye varmaktır. Halkevlerinin gayesi bu maksada bağlanacak enerjileri ve hizmet emellerini teşkilatlandırmaktır.”

Halkevlerinin kuruluş esasları 1932 yılında çıkarılan Halkevleri Talimatnamesi'nde belirlenmiştir. Halkevleri CHP'ye kayıtlı olan ve olmayan bütün vatandaşlara açıktır, hatta memurlar dahi bu evlere üye olabiliyorlardır. Ancak Halkevi Yönetim Kurulu üyeleri ve çalışma kollarının yönetim komiteleri parti üyelerinden oluşacaktır. Bir halkevi kurulurken, 9 çalışma kolundan en az üç kol ile çalışmaya hazır bulunması gerekir. Her çalışma kolu, kendi çalışma yöntemlerini vs... gösteren özel

⁶⁴ Çeçen, a.g.e., s. 94-95.

⁶⁵ Goloğlu, a.g.e., s.9.

⁶⁶ Atatürk ve Halkevleri, (1974), *Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler*, TTK Yayınları, Ankara: s, 9-10.

⁶⁷ Atatürk ve Halkevleri, a.g.e., s, 17.

yönetmeliklerini kendileri hazırlamış, bunu Halkevi Yönetim Kuruluna onaylatmışlardır⁶⁸.

Halkevi başkanlarını CHP İl Yönetim Kurulları seçmiştir. Halkevi yönetim kurulları da her üç ayda bir, Parti Genel Sekreterliğine rapor göndermiştir. “Cumhuriyet Halk Fırkası Katib-i Umumiliği”nce yayınlanan 23 numaralı 1 Mart 1932 tarihli genelge halkevlerinin açılmasının bütün yurttaki aynı günde yapılmasını, bir kişinin en fazla üç çalışma kolunda üye olabildiğini, halkevlerinin bir genel merkezi olmadığını, evlerin bir eğlence yeri değil yetişme ve yetiştirme yeri olduğunu, bu nedenle toplantılara çocuk getirilmemesini vurgulanmıştır. Ayrıca bir halkevinin açılabilmesi için en az 200 kişilik bir salonu, kütüphanesi, çalışma odası ve jimnastik yapabilecek kadar avluya sahip, döşeli bir bina ve temel hizmetliler olan bir odacı ve bir memur aylığını verecek bir bütçesi olması gerekir⁶⁹.

Halkevi Binaları müzik, tiyatro, spor vb çalışma alanlarında nasıl yeniyi ve Batı tarzını yansıtmaya çalışıyorsa, mimarilerinde de halka yeni ve modern mimariyi sunmaya çalışırlar. Bu konuda Alsa, şunları söylemiştir⁷⁰:

“Mimarlar inkılâbın ihtiyaçlarını karşılamaya ve değişen yaşam tarzını tanımlamaya çalışan mevzularla meşguldür. Bunların başında Halkevleri gelir. Halkın en rahat olarak ilim ve sanat isteklerini karşılamak, onlara birlik ve milliyet hissini vermek, milletine ve memleketine olan bağlılığını ve güvenini artırmak, sadelik ve güzellikle, sükûnet ve emniyet hislerini kuvvetlendirmek, görgüsünü çoğaltmak bu binaların başlıca vazifeleri olmuştur.”

Bunun dışında yurtdışında da bir halkevinin açıldığını görüyoruz. Aralık 1939’da meydana gelen Erzincan depreminde zarar gören depremzedelere yardım amacıyla gerek yurt içinde gerekse yurt dışında çeşitli çalışmalara gidilmiştir. İngiltere’den de Erzincan depremzedelerine yapılan yardım işlerini incelemek üzere, “Londra Yardım Komitesi” adına Türkiye’yi ziyaret eden General Sir Wyndham Deeds, bazı halkevlerini de ziyaret etmiştir. Deeds, Şubat 1940’da yaptığı geziler sırasında Türkiye’deki gelişmelerden oldukça etkilenmiştir. Deeds, Türkiye’de yaptığı incelemelerde; modern Türkiye’de yapılan devrimlerin İngilizler tarafından henüz

⁶⁸ Ergün, a.g.e., s. 150.

⁶⁹ Ergün, a.g.e., s. 151.

⁷⁰ Durukan Ayşe ve Türkan Ulusu, (2009), Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevi Binaları, *İTÜ Dergisi / Mimarlık, Planlama, Tasarım*, C. 7, S:1, s. 41.

yeterince bilinmediğini, diğer taraftan İngiltere'nin mevcut sosyal ve kültürel durumundan da Türklerin yeterince haberdar olmadığı kanaatine varmıştır. General Deeds, 12 Şubat 1940 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne yazdığı mektubunda; Türkiye'deki halkevlerinin çalışmalarını incelediğini; sosyal ve kültürel sahada önemli çalışmaları olan bu kurumların her zümreye ait vatandaşları bünyesinde toplamayı başardığını ve böyle bir kurumun Türk-İngiliz kültürel ilişkilerini ve dostluğunu geliştirmek için oluşturulabileceğini ifade etmiş ve Londra'da örnek bir halkevi açılmasını teklif etmiştir. Deeds, yine aynı mektubunda, böyle bir halkevinin British Council'de 16 yapılacak belirli bir yardıma ilave olarak İngiltere'deki Türk severler ile bazı cemiyetler tarafından yapılacak yardımlar vasıtasıyla işletilebileceğini ifade etmiştir. Londra Halkevi, açılış için gerekli olan bütün hazırlıklar bitirildikten sonra 19 Şubat 1942 tarihinde gerçekleştirilen bir törenle açılmıştır. Törene, başta İngiliz Dışişleri Bakanı Anthony Eden ve bazı bakanlar olmak üzere birçok devlet adamı katılmıştır⁷¹.

1.2. KURULUŞ AMAÇLARI

Halkevleri Türk Anayasası'ndaki altı ilkedен biri olan “Halkçılık⁷²” ilkesini somutlaştırmıştır. Evlerin amacı ilk olarak Anadolu'da millî kültürü inşa etmek olmuştur. İkinci olarak ise uygarlığın temelleri ve Cumhuriyet rejiminin milliyetçi, laik fikirlerini aşlamayı öğretmek, aydın kesim ve halk arasında köprü kurmaktır. Halkevleri, özünde kitleleri Cumhuriyet düşüncesine alıştırmak olan yeni rejimin temsilcileri olarak, toplum hayatına girmişlerdir. Yani halkevleri, Cumhuriyet'in aydınlanma aşkından doğan; toplumsallaşma, uluslaşma sürecinde demokratik ve halkçı bir kapı olarak görev yapmışlardır⁷³.

⁷¹ Hakan Yaşar, (2010), Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S: 45, s. 182-183.

⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz; İsmail Arar, (1963), *Atatürk'ün Halkçılık Programı ve Halkçılık İlkesinin Tarihçesi*, Baha Matbaa Yayınları, İstanbul; Cezmi Erarslan, (2000), *Halkçılık Kavramı Türk Düşüncesindeki Gelişimi ve Atatürk*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul; Necdet Ökmen, (2007), *Halkçılık Üzerine*, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul; Cahit Tanyol, (1981), *Atatürk ve Halkçılık*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

⁷³ Durmuş Yılmaz ve Nadire Emel (Süntar) Akhan, (2011), İlk dönem Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri Konya Halkevi Örneği, *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar, S: 29, s. 60.

Halkevleri, gençleri toplayıcı, birleştirici, zararlı fikirlerden koruyucu bir yuva olarak düşünülmüştür. Bu halk eğitim merkezlerinde verilen bilgi ve eğitim mevcut rejimin ruhuna uygun olacağı için gençliğin bu evler içinde bozulma ihtimali yoktur. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre Türkiye'de hiçbir aile, arkadaşlık zümresi ve kulüp Türk gençliğine milli ve modern kültürü verebilecek yeterlilikte değildir. Oysaki Halkevleri, teşkilatı ve maneviyatı açısından bu iş için çok uygundur ve bütün gençler Halkevlerine yazılmalı, okul dışındaki bütün eğitim burada verilmelidir⁷⁴ denilmiştir.

İsmet İnönü halkevlerinin amacı hakkında : “ Bu vasıta ile ilim ve fenni, güzel sanatları yaymak, bu memleketin siyaseti, iktisadiyatı hakkında en yeni ve en doğru malumatı ortaya koymak amaçlanmıştır...” şeklinde açıklama yapmıştır⁷⁵.

Tüm bu açıklamalardan anlaşıldığı üzere, “Halkevlerinin en mühim ve esaslı amaçlarından biri halk terbiyesiydi. 1930’lu yıllarda Türkiye’deki okuryazar sayısının bütün çabalara rağmen %20’yi geçmediği düşünülürse bu konunun önemi daha iyi anlaşılabacaktır. “Halkevleri, yetişkin eğitiminin⁷⁶ gelişmiş bir uygulaması olarak ortaya çıkmıştır.” Bu kuruluşların amacı ulusu, aynı ülkeye bağlı bir kitle yapmak, kır, kent, köylü, aydın ayrımlarını azaltmaktır⁷⁷.

Halkevleri Talimatnamesi hazırlanırken pek çok ülkenin kültür kurumları araştırılmış, fakat hiçbirisi taklit edilmeyip özgün bir kültür oluşturulmak istenmiştir. Özellikle bunu yaparken halkın ihtiyaçları ve kültür seviyesi göz önüne alınmaya çalışılmış, kültür sahamızda uzun yıllar çalışmalarda bulunan Türk Ocaklarından da faydalanılmıştır.

Halkevlerinin en temel amacının ne olduğu 1932 tarihli ilk Halkevleri Talimatnamesi’nde şu şekilde belirtilmektedir⁷⁸:

⁷⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, (1950), *Halkın Evi*, Ulus Basımevi, Ankara: s. 31.

⁷⁵ Kadri Kaplan, (1974), *Halkevlerinin Doğuş Bilinci ve Tarihsel Görevi: Atatürk ve Halkevleri*, Atatürk Enstitüsü Yayınları, Ankara: s. 30.

⁷⁶ Yetişkin eğitimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; (Der.)Ahmet Yıldız ve Meral Uysal, (2009), *Yetişkin Eğitim: Kuramdan Uygulamaya*, Kalkedon Yayınları, İstanbul; M.Feyzi Öz, (2002), *Türkiye Cumhuriyetinde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir; İhsan Kurt, (2000), *Yetişkin Eğitim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara; Ahmet Duman, (2000), *Yetişkinler Eğitimi*, Ütopya Yayınları, Ankara.

⁷⁷ Müslime Güneş, Adnan Menderes ve Halkevleri, (2012), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal of Modern Turkish History Studies* XII/ 25 s. 143.

⁷⁸ Selçuk Duman, (2011), *Bir Modernleşme Aracı Olarak Tokat Halkevi*, Berikan Yayınevi, Ankara: s. 25.

“Fırkanın program temelleri cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılâpçılıktır. Programımız; bu ana ve temel prensiplerin hâkimiyeti ve ebedileşmesi için bu vasıflarda kişiler yetiştirilmesini; milli seciyenin Türk tarihinin ilham ettiği derecelere çıkarılmasını, güzel sanatların yükseltilmesini, milli kültürün ve ilmi hareket ve faaliyetlerin kuvvetlendirilmesini ehemmiyetli vasıtalar olarak tespit ve işaret eder. Bu esas ve vasıtaların hepsi birden medeniyet yolunda Türklüğün kaybettiği uzun yıllar cesur, atılğan ve yorulmaz hamlelerle kazanacak nesiller yetiştirmeyi, medeniyet sahasında Türk’ün tabii meziyet ve kabiliyetleriyle mütenasip şeref mevkiine tekrar almasını amaçlar. Halkevlerinin gayesi bu uğurda çalışacak ideal toplum için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmaktır.”

Genel Sekreter Recep Peker halkevlerinin kuruluşundaki amacı ve çalışmasından beklenen verimi şu şekilde açıklamaktadır⁷⁹:

“ ... Bu asırda milletleşmek için, milletçe kütleleşmek için, mektep tahsilinin yanında ve ondan sonra mutlaka bir halk terbiyesi yapmak ve halkı bir arada ve birlikte çalıştırmak esasının kurulması lazımdır... Cumhuriyet Halk Partisinin Halkevleriyle takip ettiği gaye, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kütlesi halinde teşkilatlandırmaktır.”

Talimatnamede belirtildiği üzere halkevleri rejimin bir propaganda ve ideolojisinin benimsetildiği merkez olarak düşünülmüştür. İsmet İnönü evlerin birinci kuruluş yıldönümünde halkevlerinin CHP’nin prensiplerini bilen bunun ülkenin her tarafından nasıl uygulandığını halka anlatan ve ahlak, ilim gibi mevhumların uygulandığı bir merkez olduğunu ifade etmiştir. Halkevlerinin altıncı yıldönümünde de dönemin Dışişleri Bakanı Şükrü Kaya halkevlerinin Atatürk inkılâplarının halk arasında yayılması ve kökleşmesi için kurulduğunu ve bir anlamda devrimin kültür kolu olduğunu söylemiştir⁸⁰.

Atatürk ilke ve inkılâplarının halka iletilmesinde ve benimsetilmesinde önemli bir vazife gören halkevleri tıpkı diğer ilkelere olduğu gibi laiklik ilkesinin halka benimsetilmesi için Halkevleri cami dışında yeni bir toplanma ve bütünleşme vazifesi görmüştür⁸¹.

⁷⁹ Arıkan, a.g.m., s. 268.

⁸⁰ Erdal, a.g.e., s. 43.

⁸¹ Çeçen, a.g.e., s. 15.

1.3. HALKODALARI

En çok üzerinde durulan ve konuşulan hep halkevleri olmuştur. Oysaki halkevleri kadar önemli olan bir kuruluş daha vardır ki o da halkodalarıdır. Bu nedenle halkodaları, sürekli olarak halkevlerinin gölgesinde kalmıştır. Her yerde halkevi açılabilmesi için belirli şartlar vardı. Ancak bazı kırsal kesimler bu şartları sağlamaktan yoksundur. En az üç şube açma şartını sağlayamadıkları gibi, üye sayısı az, bina ve gelirleri yoktur. Böyle bir durum karşısında CHP, küçük yerlerden gelen istekleri de göz önünde tutarak, aynı amacı güden, bir bakıma halkevlerinin minyatürü diyebileceğimiz halkodaları olarak belirlenmiştir. 1939 yılında 20 maddeden meydana gelen halkodaları talimatnamesi hazırlanmış ve 19 Şubat 1940 tarihinde 141 halkodası açılmıştır. 1950 yılına gelinceye kadar sayıları 3500'ü bulmuştur⁸².

1940 yılından itibaren köylerde ve bazı kasabalarda halkodaları biçiminde örgütlenmiştir⁸³. İsmet İnönü Cumhurbaşkanı olduğunda, nüfusu az olan yerlerde halkevi yerine halkodası adıyla ona benzer daha küçük birimler açılmasına karar verilmesi yeni bir hamlenin başlangıcı olmuştur. CHP'nin 29 Mayıs 1939'daki Beşinci Kurultayını açan Cumhurbaşkanı ve Parti Genel Başkanı İsmet İnönü, parti örgütünün “Halkevlerinin, vatanın siyasi, kültürel ve içtimai tekâmülünde verimli çalışmalarını her suretle teşvik” etmesini isteyecekleri üzerinde durmuştur. Kurultayda bu amaçla halkodaları açılmasına karar verilmiştir⁸⁴. Böylece dışarıya ve dışarıdan gelen etkilere karşı kapalı olan köyler, kendi içlerinden yetişen köylü genç önderlerinin öncülüğünde bu kurumlardan aydınlanma sürecine girmişlerdir⁸⁵.

1.4. HALKEVLERİNİN ÇALIŞMA SİSTEMLERİ

Halkevleri kuruluşundan itibaren CHP'nin kontrolünde faaliyet gösterdiğinden çalışma şekli, idari yapılanması da yine aynı şekilde parti tarafından düzenlenmiştir. 1932 yılında CHP'nin hazırladığı talimatname, genelge ve tebligatlar halkevlerinin

⁸² Yavuz Özdemir ve Elif Aktaş, (2011), Halkevleri (1932'den 1951'e), *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 45. Erzurum, s. 258.

⁸³ Firdevs Gümüšoğlu, (2005), *Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, s. 132-133.

⁸⁴ Şerafettin Turan, (2000), *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*, Kültür Bakanlığı, Ankara, s. 272.

⁸⁵ Mehmet Bilir, (2003), *Aydınlanma Sürecinde Halkevleri*, *Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi*, C: 1, S: 4, s. 57.

işleyişini düzenlemiştir. Kuruluş amacı ve faaliyet yöntemlerini belirten ilk talimatname “CHP Halkevleri Talimatnamesi” ismiyle halkevlerinin kuruluşundan hemen önce yayınlanmıştır. Bu talimatname 20 Nisan 1940 yılında halkevleri sayısının 39’dan 379’a çıkması ve katılımcılarının da buna paralel olarak artmasından dolayı yenilenerek “Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi” adıyla tekrar yayınlanmıştır⁸⁶.

Halkevleri, dokuz şube şeklinde çalışmış ve her şubenin kendisine ait bir üye kayıt defteri mevcut olmuştur. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi’nin 57.maddesine göre tutulması mecburi defterler merkez tarafından bastırılarak halkevlerine gönderilmiş ve buna ait olmak üzere bir de tamim ilave edilmiştir. Üye sayısının ondan elliye kadar olan şubeler üç, elliden fazla olanlar beş kişilik şube komitesi seçebilirlerdi. Halkevi İdare Heyeti ise şubelerin idare komitelerinin seçecekleri birer başkan üyeden oluşturulmuştur. Hatta mensup olan üyelerinin sayısı eğer ondan az ise bu şubelerin idare komiteleri bulunmamıştır. Şubeler, faaliyet, şekil ve tarzlarını ve komite üyeleri arasındaki işbölümüne ait özel talimatnamelerini kendileri düzenlemişlerdir. Fakat hazırlanan bu talimatnamelerin Halkevi İdare Heyeti’nin araştırma ve onayından geçmesi gerekiyordu⁸⁷.

Bir halkevinin kurulabilmesi için ilk önce şubelerin faaliyetlerini sağlayacak ana unsurlar ve bunların çalışmasına elverişli bina, para ve diğer vasıtalar aranmıştır. Bütün şubelerin aynı zamanda oluşturulmasına yetecek mesai unsurları bulunmazsa, en az üç şubenin faaliyetlerini temin etmek şartıyla halkevlerinin açılabilceği hususu kabul edilmiştir. Diğer şubeler ise zamanla tamamlanmış ve halkevi açılmayan yerlerde halkevleri mesai şartlarına karşılık gelen milli ve mahalli teşekküllerin faaliyetleri Fırka İdare Heyeti tarafından himaye ve teşvik edilmiştir⁸⁸.

Bir il veya ilçede halkevi açılması için zaruri şartlar yerine getirilip, orada halkevi açılmasına karar verildikten sonra, üye kaydı yapılmıştır. Halkevine üye olarak kayıt yaptırmak için, CHP’ye kayıtlı olmaya gerek yoktur. Fakat Halkevi İdare Kurulu ve Halkevi Şube Komiteleri’ne üye olabilmek için partiye kayıtlı olmak gerekmiştir. Halkevlerinin kültür müesseseleri olarak kurulması sebebiyle memurların ve öğretmenlerin halkevlerine üye olmalarında herhangi bir sakınca görülmediği gibi

⁸⁶ Erdal, a.g.e., s. 55.

⁸⁷ Toksoy, a.g.e., s. 38.

⁸⁸ Toksoy, a.g.e., s. 38.

bunların halkevlerine devam etmelerinin teşvik edilmesi ile ilgili 19 Temmuz 1932 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı alınmıştır⁸⁹.

Bir halkevinin yönetim kurulu o halkevine bağlı şubelerin yönetim kurulları tarafından seçilen delegelerden oluşmuştur. Her şube, Halkevi Yönetim Kurulu'na katılmak üzere yalnız bir delege seçebilirdi. Böylece, bütün şubeleri tamamlanmış bir halkevinin yönetim kurulu, ilgili Parti teşkilâtı tarafından atanan bir başkan ve Şube Yönetim Kurulları'nın seçtiği toplam dokuz delegeden oluşmuştur. Örgütlenmesini tamamlamamış şubeler Halkevi Yönetim Kurulu'na delege gönderemezlerdi. Şubelerin seçtiği delegeler aynı zamanda şube başkanı da olabilirlerdi. Ankara halkevinin başkanı doğrudan doğruya CHP Genel Yönetim Kurulu tarafından atanırdı. Bir halkevinin yönetim kurulu haftada en az bir kez toplanırdı. Kararlar salt çoğunlukla alınırdı. Oyların bir kararla ilgili eşit dağılımı halinde başkanın bulunduğu taraf oylamayı kazanırdı. Halkevi Yönetim Kurulu'nun görevleri; ulusal bayramlarda halk için gösteri hazırlamak ve yönetmek, halkevi gösteri programlarını uygulamak, şubeler arasındaki ilişkileri düzenlemek, şubelerin çalışmalarını düzenlemek için hazırladıkları talimat ve programları inceleyip onaylamak, halkevinin bütçesini oluşturmak ve denetlemek, yerel parti örgütü yönetim kurulunu ve CHP Genel Sekreterliği halkevinin çalışmaları ve karşılaştığı sorunlar hakkında düzenli yazışmalar ve altı ayda bir hazırlayacağı raporlarla bilgilendirmek olarak belirlenmiştir⁹⁰. Ayrıca halkevlerinin işleyiş düzeni aşağıdaki gibidir:

1.4.1. Halkevlerinde Başkanlık ve Yönetim

1940 yılına kadar Halkevi Başkanları, bağlı bulundukları il, ilçe ve parti yönetim kurulu üyeleri arasından yine aynı yönetim kurulu tarafından seçilmekte iken, 1940 yılında çıkarılan “ Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi”ne göre, bu tarihten itibaren bulundukları çevrede Halkevleri Başkanlığı'na seçilebilmeleri usulü kabul edilmiştir⁹¹. Böyle bir uygulamaya gidilmesinin nedeni; il ve ilçe parti yönetim kurulu

⁸⁹ Duman, a.g.e., s. 37-38.

⁹⁰ Hamdiye Algan, (2011), *Halkevlerinde İnkılâp Temsilleri (1932-1951)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara: s 21-22.

⁹¹ Duman; a.g.e., s. 39.

üyelerinden her zaman Halkevi Başkanlığı yapabilecek birilerinin çıkmayışı, bunun da pek çok halkevinin atıl duruma düşmesine sebep olmasıdır⁹².

Halkevi Başkanları aynı zamanda Halkevi İdare Kurulu ve Şube Komiteleri'nin de başkanı sayılmıştır. Halkevi Başkanları'nın memur olmalarında herhangi bir sakınca görülmemekteydi. Yeni göreve getirilen Halkevi Başkanlarının fotoğraflı sicillerinin⁹³ İl İdare Kurulu aracılığıyla CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilmesi gerekmiştir. Büyük bir il merkezinde birden çok halkevi olursa bunların iş ve çalışma birliğini Parti il Yönetim Kurumu sağlamakla yükümlüydü. Başkanlar mazeretsiz en az üç toplantıya katılmazlar veya başka bir yere göç ederse başkanlıktan alınmıştır. Halkevi ücretleri CHP Genel İdare Kurulu tarafından belirlenmiş, Halkevi Başkanları parti üyesi olması şartıyla halkevine memur ve hizmetli atanmasında yetkili kılınmıştır⁹⁴.

1.4.2. Halkevlerinde Bütçe Uygulamaları

Halkevleri, özünde halka hizmet eden kurumlar olarak kurulmuştur. Buna büyük ölçüde bağlı kalmışlardır. Bu yüzden de kendi geliri olan, kendi kendine yetebilen bir kurum olamamıştır. Halkevleri Vilayet Fırka Heyetleri'nin temin ve tespit edeceği gelir ile idare edilmiştir. Genel Sekreterlik bu hususla ilgili her halkevine özel bir talimat göndererek, kendilerine tahsis edilen parayı asıl maksat doğrultusunda sarf etmeleri, teferruata fazla bir miktar ayırmamaları, planlı ve programlı bir şekilde çalışmalarını ve bu yapılacak olan plan çerçevesinde bütçeye her şube için para ayırmaları gerektiğini bildirmiştir⁹⁵.

Halkevleri bütçesiyle İsmet Paşa ve CHP'nin sık sık ilgilendiklerini söyleyebiliriz. CHP Genel Sekreteri Recep Peker Halkevlerine gönderdiği 47 no'lu genelgede; “ Bütçesiz ve hesapsız hiçbir iş görülemez... Bütçe tanzim edilerek yapılması düşünülen hizmetlerin karşılığı ciddi ve samimi olarak temin edilmezse

⁹² Duman; a.g.e., s. 39.

⁹³ BCA., Fn. 490.0-001, Kn. 939, Dn.643, Sn.1, s. 1-50.

⁹⁴ *CHP Halkevleri Talimatnamesi*, s. 5- 10.

⁹⁵ Toksoy, a.g.e., s. 38.

başlayacak işler yapılamaz... En büyük teşekküllerin bütçesiz hareketi yüzünden mahvolduğu görülmüştür” denilmektedir⁹⁶.

Halkevleri ve halkodalarının 1932-1942 yılları arasındaki faaliyetlerinin genel bir değerlendirilmesinin yapıldığı bir broşürde, CHP’nin halkevlerini maddi açıdan nasıl desteklediği şu şekilde ifade edilmiştir: “ Parti, gerek merkez ve gerek vilayetlerdeki teşkilatı ile bu müesseselerinin maddi ihtiyaçları ile yakından ilgilenir, azami ihtiyaçları kollayarak binalarını yapar, maddi vasıtalarını artırır, maddi sahada hükümetle birlikte hiçbir yardımı ve teşviki esirgemez” ⁹⁷ denilmiştir.

CHP’nin halkevlerine yaptığı yardımların artık illerdeki parti bütçelerinde dahi ilk sıralar da yer aldığı, yapılan yardımların halkevi bütçelerinde gösterilmediği görülmüştür. Devlet tarafından halkevlerine yapılan yardım miktarı halk evleri sayısının arttığı 1940 yılından itibaren yükselmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın bitimi sonrasında en büyük katkı sağlanıp, bu yıldan sonra ekonomik darlık çeken halkevlerine destek artırılmıştır. Yardımın miktarı hakkında rakamlar çeşitli ise de yaklaşık 48 milyon liralık yardım halkevlerinin kapatılmasına kadar geçen sürede verilmiştir⁹⁸.

Halkevi gelirlerinin; yardımlardan, devlet bütçesinden, oraya ait Özel İdare, Belediye ve Köy Bütçeleri’nden, ayrıca İktisadi Devlet Kuruluşlarıyla Belediye Bankası’nca verilen paralardan oluştuğu görülmektedir. Süreç içerisinde bunlar da yetersiz gelecektir. Bunun nedeni ise halkevlerinin sayısı çoğaldıkça kendilerine düşen yardım payı azalacaktır. Gönüllü olarak çalışanlar belirli bir süre sonra işi bırakacağından işlerin yapılması az da olsa paraya dönüşecektir. 1946 yılında, bu giderleri karşılayabilmek için halkevlerine paralı olarak istedikleri kadar müsamere, bale, gezi, konser, temsil, spor gösterileri düzenlemelerine ve film gösterimlerine izin verilmiştir. Bazı kursların paralı olması, bazı yapıtların parayla satılması ve paralı sinema gösterilmesi için odaların kiraya verilmesi kararlaştırılmıştır. Hatta Ülkü dergisinin 1947 Şubatı’nda 22 maddelik “ Halkevi salonlarının hangi şartlarda kiraya verilebilecekleri hakkında” bir bildiri yayınlanmıştır⁹⁹.

⁹⁶ Zeyrek, a.g.e., s. 37.

⁹⁷ CHP, *Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942*, s. 3.

⁹⁸ Erdal, a.g.e., s. 60.

⁹⁹ Zeyrek, a.g.e., s.38.

1.4.3. Halkevlerinin Denetlenmesi

CHP, memleketin umumi hayatında takip ettiği yüksek gayelerin tahakkukunu temin etmek ve halkevleri ile halkodalarının faaliyetlerini artırmak maksadıyla vilayetlerde, parti müfettişlikleri ihdas etmiştir. Bu müfettişler vilayet merkezlerindeki halkevlerini senede en az iki ve kaza merkezlerindeki halkevleri ile bütün halkodalarının en az bir defa teftiştten geçmeleri gerekir. Bu çerçevede şu konular esas alınır¹⁰⁰:

1. Halkevi ve halkodası idare heyetlerinin sosyal, siyasi, ahlaki vaziyetleri bakımından halk nazarındaki sevgi, saygı derecesi,
2. Mahalli hükümet amir ve memurları ile bunlar arasında iş ve fikir birliği derecesi
3. Şubelerin ihtiyaca ve talimatnameye göre kurulup kurulmadığı?
4. Kadın ve erkek aza kaydına daima dikkat edilip edilmediği?
5. Gelir, bütçe ve demirbaş hesap işlerinin talimatnameye göre yapılıp yapılmadığı?
6. Vilayet hususi idarelerince, halkevleri ve halkodaları için ayrılmış tahsisatın bu kurumların ihtiyaçlarına göre iyi tevzi edilip edilmediği?
7. Halkevleri ve halkodaları idare-i hususiye ve belediyelerce tahsis edilen paraların alınıp alınmadığı?
8. Tutulması mecbur defterlerin tutulup tutulmadığı?
9. Halkevi ve halkodalarının bulunduğu yerdeki tesiri,
10. Binanın yeterli olup olmadığıdır.

1934 yönetmeliğine göre, üyeler arasında halkevlerinin amaçlarına uygun çalışmayanlar, düzensizlik yaratanlar, uyumsuzluk gösterenler, yönetmeliklere uymayanlar, önce Halkevi Başkanı tarafından sözlü olarak uyarılır; durum, çalışma birliğini bozacak düzeye çıkarsa, Halkevleri Başkanı ve Yönetim Kurulu kararıyla ve de Parti İl Yönetim Kurulu aracılığıyla Parti Genel Sekreterliğine bildirilir. Burası da

¹⁰⁰ Duman, a.g.e., s. 52.

yerine göre Parti Genel Yönetim Kurulu'na sunulur, olayın önemine göre gereken yapılır¹⁰¹.

Halkevleri denetleyicileri Genel Yönetim Kurulunca kendi üyeleri içinden seçilebileceği gibi, parti milletvekilleri ve önde gelen partililer arasından da seçilip görevlendirilebilmekteydi. Denetlemenin zamanını Genel Sekreterlik belirleyip bunun için yönetmelik hazırlanmıştır¹⁰².

Halkevlerinde spor olarak görülen satranç, bilardo, salon tenisi ve benzeri salon oyunlarının oynanmasına izin verilirken, kumar sayılabilecek oyunlar yasaklanmıştır. Düğün ve nişan zamanlarında halkevi salonlarında yerli içki tüketilmesine izin verilirdi. Fakat bunun dışında halkevi salonlarında her türlü alkol yasaklanmıştır. Özellikle halkevi çalışmalarında büyük bir titizlik ve ciddiyetlik gerekir. Bu yüzden halkevinin düzenlediği toplantılara ve diğer faaliyetlere çocukların alınması ve bunun halka uygun bir dille anlatılması istenir. Yıllarca Halkevi Başkanlığı yapmış olan Ferit Celal Güven, halkevlerindeki disiplini şu şekilde aktarmaktadır: “ On bir yıl başkanlığını yaptığım binlerce genç gelirler, giderler, evin şubelerinde görev alırlardı. Bu süre içinde can sıkıcı en küçük bir olaya, sapkınlığa, disiplinsizliğe tanık olmadığımı¹⁰³ dile getirmiştir.

1.5. HALKEVLERİNİN KÜLTÜREL KOLLARI VE ÇALIŞMALARI

1932 yılının Şubatında açılan halkevlerinden sonra, bir yandan parti'nin, bir yandan da mahalli isteklerle birlikte her yıl yenileri açılmak suretiyle bu kurumların sayıları artırılmıştır. 1940 yılından beri açılmaya başlanan halkodaları ile birlikte bu kurumlar memleketin her bucağına yayılan hayırlı birer kültür müessesesi olmuşlardır¹⁰⁴.

Yapılacak çalışmalar göz önüne alınarak halkevlerinde “9” Kol (Şube) kurulması öngörülmüştür. Reşit Galip, Türklerde “9” sayısının kutsal sayıldığını anımsatarak o sayıda şube oluşturulmasının güzel bir rastlantı olduğunu belirtmiştir. Söz konusu şubeler aşağıda belirtildiği şekildedir¹⁰⁵:

¹⁰¹ Zeyrek, a.g.e., s. 43.

¹⁰² Zeyrek, a.g.e., 44.

¹⁰³ Duman, a.g.e., s. 46.

¹⁰⁴ CHP, *Halkevleri ve Halkodaları, 1932-1942*, s. 3.

¹⁰⁵ CHP, *Halkevleri ve Halkodaları, 1932-1942*, s. 3.

1.5.1. Dil- Edebiyat, Tarih Şubesi

Dil-Edebiyat, Tarih yabancı unsurların etkisinden en fazla korunması gerekirken, dilin sürekli saldırılara uğraması ve millete bu alanda büyük sorumluluk düştüğünü söyleyebiliriz.¹⁰⁶

Diğer şubelere göre kapsamı çok daha geniş olan bir şube idi. Tarih incelemelerinden her türlü konferanslar, folklor çalışmaları, hatta yayın çalışmalarını da geniş ölçüde bu şube yapıyordu. 1932’de çıkarılan halkevleri yönetmeliği bu şubeye şu işleri yüklemiştir: Toplumun genel bilgisini yükseltecek ve hitap edecek konuşma ve konferanslar düzenlemek; dil, folklor, gelenek-görenek ve tarihleri toplamak, genç uzmanları himaye ve teşvik etmek. Bu şubenin yaptığı çalışmaları kısaca saymak bile, bu çalışmaların önemini gösterebilir: Dil araştırma ve derlemeleri, tarihi incelemeler ve geziler folklor çalışmaları, folklor koleksiyonları ve müzeleri, çeşitli bayramlar ve önemli günleri kutlama, yurt ve millet büyüklerini anma, eski mezar taşlarını inceleme, çeşitli çevre ve köy incelemeleri yapma, konferanslar, sohbet toplantıları, çok çeşitli yayın faaliyetlerinde bulunma, Türkçe okuma- yazma kursları açma, muhtaç olan yazarlara ve şairlere yardım, keşfedilen genç kabiliyetleri yayın vasıtalarıyla tanıtmak, çeşitli konularda söylevler, düğün, nişan ve balolar hazırlama, çaylı toplantılar yapma, Millet Mekteplerine devam ettirme ve sanat programları yapmak, çeşitli aile toplantıları düzenlemek, halka öğütler vermektir¹⁰⁷.

Bu çalışmalar yapılırken olanakları ölçüsünde halkevi yönetimindeki kişiler, parti yöneticileri, halkı bilgilendirme toplantılarında yaşanan süreçler hakkında halka bilgi verirken gerektiğinde konularında uzman olan üniversite hocaları da (Örneğin; Prof. S.Maksudi Arsal¹⁰⁸, Prof. Dr. Ahmet Hamdi Tanpınar¹⁰⁹, Doç. Dr. Yavuz Abadan¹¹⁰; Doç. Dr. Haldun Terem¹¹¹, Refii Şükrü¹¹²) ve milletvekilleri (Rize Mebusu

¹⁰⁶ Atatürk ve Halkevleri, s.18.

¹⁰⁷ Ergün, a.g.e., s. 162.

¹⁰⁸ “Selçukilerin Cihan ve Türk Tarihinde Rolü”, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 490.1.0.0, Kutu No: 1009, Dosya No: 895, Sıra No: 3, sayfa. 29.

¹⁰⁹ “Milli Bir Edebiyata Doğru”, B.C.A., Dn. 895, Sn. 3, s. 31.

¹¹⁰ “Yeni Dünya Nizamı Karşısında Türkiye’nin Vaziyeti”, BCA, Dn: 895, Sn: 3, s. 9.

¹¹¹ “ Harbin Doğurduğu İhtiyaçlar, Sun-i Maddeler”, BCA., Dn. 895, Sn. 3, s. 10; BCA., Dn. 895, Sn. 3, s. 10.

¹¹² “ Bugünkü Avrupa Harbinin Türkiye Ekonomisindeki Akisleri”, BCA., Dn. 895, Sn. 3, s. 23.

Fuad Sirmen¹¹³, Tekirdağı Mebusu Rahmi Apak¹¹⁴) de Eskişehir Halkevi'nde konferans vermişlerdir.

Behçet Kemal Çağlar “1934 Halkevleri” adı ile yayınlanan kitabında 103 Halkevi'nin geçen yıllarda nasıl çalıştığını ortaya koymuştur. Behçet Kemal Çağlar bu kitabında, aydınların kendi ülkesini ve halkını daha yakından tanınması ve devrimlerin halkın ruhuna sindirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi ve sosyal sorumluluğun yaygınlaştırılması için kurulan halkevleri başarıya ulaşmak zorunda idi. Çağdaş uygarlık yarışında yitirilen zaman ve mesafenin kapatılması görevi Halkevlerine düşmüştür. Çağlar kitabında, açılış ve genel statü ile ilgili değerlendirmeyi yaptıktan sonra şube çalışmalarına yer vermiştir. İlk olarak Dil-Edebiyat ve Tarih şubelerini ele almıştır. Atatürk'ün dil ve tarihe verdiği önemin Halkevlerine de yansıtıldığını belirterek Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni bir tarih tezine sahip olduğunu açıklamıştır. Halkevleri dil devriminin yanında yerini alırken ülke çapında araştırma ve derleme işlerini yürütecek Türk Dil Kurumu'nun en yakın yardımcısı olmuştur. Derleme çalışmaları sonucunda üç yılda ortaya toplam 40 bin fiş çıkmıştır. Dil ve terim derlemelerinin yanı sıra atasözleri konusunda da çalışmalar yapılmış ve her halkevi kendi yöresindeki atasözlerini toplayarak Ankara'ya göndermiştir. Ayrıca her şube kendi yöresindeki yerleşim yerleri, sokak ve cadde adlarını ele almışlar ve bunların Türkçeleştirilmesi konusunda araştırma yapmışlardır¹¹⁵.

1.5.2. Güzel Sanatlar Kolu Şubesi

Cumhuriyet Halk Partisi, yığınların terbiye ve yükselmesinde Güzel Sanatların birinci planda geldiğini kabul etmiş ve Halkevlerinde bu işin ele alınıp işlenmesini Güzel Sanatlar Şubelerine bırakmıştır. Merkezden en çok yardım gören, en çok direktif alan ve en çok verimli olan şubelerden birisi de budur¹¹⁶.

Bu şube güzel sanatlara halkın sevgisini artırmak, güzel sanatların memlekette gelişmesini sağlamak amacını güder. Müzik, resim, heykel, mimari, süsleyici sanatlar alanlarında çalışan profesyonel veya amatör unsurları bir araya toplamıştır. Genç

¹¹³ “Yeni Dünya Nizamı Karşısında Türkiye'nin Vaziyeti”, BCA, Dn: 895, Sn: 3, s. 8.

¹¹⁴ “Dünya Hadiseleri Karşısında Hükümetimizin Tuttuğu Yol”, BCA, Dn: 895, Sn: 3, s. 18.

¹¹⁵ Çeçen, a.g.e., s. 130.

¹¹⁶ CHP, *Halkevleri ve Halkodaları, 1932-1942*, s. 5.

kabiliyetleri korumuş ve bunların yetişmelerini çalışmıştır. Halkevlerinde yapılacak törenlerin müzik ve oyun programlarını hazırlamıştır. Halk için müzik geceleri tertip etmiştir. Müzisyenleri bir araya toplayarak aralarında müzik konuşmaları yaptırmıştır. Özel ve genel konserler hazırlamıştır¹¹⁷. 1938 yılında Halkevlerinde 1.700'ün üzerinde konser verilmiştir. Bazı evlerin koroları ve bandoları olduğu gibi, bazılarının resim atölyeleri bile varmış. Her yerde resim sergileri açılmıştır¹¹⁸.

Dünyanın en önemli bale öğretmenleri halkevlerinin konuk öğretmeni olmuş, Türkiye'nin ilk bale gösterileri halkevlerinde sahneye konulmuş, yine ilk dansçılar halkevlerinin çatısı altında yetiştirilmiştir. Örneğin; Türkiye'nin ilk baleti olan Orhan Esenil ile birlikte Münir Özkul, Renan Fosforoğlu, Sadri Alışık gibi sanatçılar Eminönü Halkevinin yetiştirdiklerindendir¹¹⁹.

Radyo'dan 15 günde bir yapılan ve yarım saat devam eden “ Halkevleri Sanat ve Folklor Geceleri”, halk musikisinin, halk raksının ve halk âdetlerinin bir bir incelenmesine, bunları temsil edenlerin takdir edilmesine ve memleket sanatkârlarının bunlardan haberdar olmasına da ön ayak olmuştur. Her tarafta halk arasında oynanıp sevilmekte olan, Rakslar, yeni baştan gösterime konulmuş, köylerden alınıp şehirlere getirilmiş, münevver gençlerin bunlara ilgi göstermeleri, bunları öğrenip oynamaları sağlanmıştır. Bu sayede Türk halkının Çiftçi Millet, Asker Millet olduğu kadar Sanatkâr Millet olduğu da vurgulanmıştır.¹²⁰

1.5.3. Temsil (Tiyatro ve Seyirlik Oyunlar) Şubesi

Temsil şubesinin bir diğer adı da “Gösterit şubesi”dir. Bu şubenin amacı; yetenekli elemanların halkevleri aracılığıyla ortaya çıkmasına yardımcı olmak, gençleri düşünmeye yönlendirmek, güzel ve serbest konuşturmaya alıştırmak, iyi konuşturmacı yetiştirmek ve kadınlara roller vererek onları toplumda etkin duruma getirmektir. Yine kukla, karagöz, sinema ve oyunlar aracılığıyla il ve ilçelerin tiyatro gereksinimlerini

¹¹⁷ Atatürk ve Halkevleri, s. 122.

¹¹⁸ Ergün, a.g.e., s.162-163.

¹¹⁹ Gümüsoğlu, a.g.e., s. 140.

¹²⁰ CHP, *Halkevleri ve Halkodaları, 1932-1942*, s. 5.

gidermek, bu tür çalışmalarla devrimin düşüncelerini bizzat göstererek halka iletmek, evlere canlılık getirerek halkevlerini tek düzelikten kurtarmaktır¹²¹.

Halkevi sahnesi bir milli kültür mektebi olarak tasavvur edilmiş, orada çalışanlar milli müdafaa için emek veren mücahitler sayılmıştır. “ Her zaman için fakat bilhassa bugün için memleketimizde en iyi, en güzel ve en faydalı neşir vasıtası temsildir...” denilerek temsil kolunun önemi vurgulanmıştır¹²².

Her halkevi, yetenekli gençlerden bir temsil grubu kurmuş; fakat “İdare Heyeti”nin tespit ettiği oyunları oynayabilmişlerdir. Evlerin büyük bir kısmında bu şube kurulmuştur. Halkevlerinde tiyatro gösterilerinin yanı sıra film gösterileri de yapılmıştır. Sinemaya sahip olan halkevi az olmasına rağmen, pek çok sinema gösterileri düzenlenmiştir. “Bir Millet Uyanıyor” filmi uzun yıllar halkevi perdelerinden seyredilmiştir¹²³. 1935 yılı içerisinde Eskişehir Halkevi Başkanı Faruk Şükrü tarafından “ Sakarya Kızları”, “Dün ve Yarın”, “ Boşluk”, Abdülkadir Ziya “ Baba Bir Komedi”, İbnürrefik Ahmet Nuri “ Son Altes”, Aka Gündüz “ Mavi Yıldırım”, “Özyurt”, Yaşar Nabi “ Mete”, A. Afif Alaysa “ Hangisi”¹²⁴, Vedat Örfi Bengü “ Beyaz Baykuş”¹²⁵, piyesleri gösterilmiştir¹²⁶. Ayrıca, Bedri Yıldırım “ Kavga Sonu”, Cemil Cahit Cem “Bir Ateşli Delikanlı”, Ömer Seyfettin “ Mahcupluk İmtihanı” adlı eserlerin Eskişehir Halkevi Başkanlığınca sergilenmesinde bir sakınca olup olmadığı konusunda CHP Genel Sekreterliğine yazı yazılmış¹²⁷, CHP Genel Sekreterliği Eskişehir Halkevi Başkanlığına yazdığı yazıda bu eserlerden “Kavga Sonu”nun repertuara dâhil olmadığını diğer iki eserin ise (“Bir Ateşli Delikanlı”, “ Mahcupluk İmtihanı”) incelenmek ve sonucu bildirilmek üzere gönderilmesi istenmiştir¹²⁸. Yazışmalar sonunda CHP Genel İdare Kurul üyelerinden Bursa Milletvekili Fahri Bük imzasıyla gönderilen yazıda repertuara dâhil olmayan bu iki eserin mahalli emniyet amirliğinden onay almak suretiyle ve bir defaya mahsus olmak üzere oynatabileceğine izin

¹²¹ Zeyrek; a.g.e., s. 49.

¹²² Toksoy, a.g.e., s. 52.

¹²³ Ergün, a.g.e., s.163.

¹²⁴ Bu tiyatro eserinin sergilenmesinde bir sakınca olup olmadığı konusunda Ankara’dan CHP Genel Sekreterliğinden bilgi yazısı için bkz. BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1022, Dn.935, Sn.2, s.4.

¹²⁵ Bu tiyatro eserinin sergilenmesinde bir sakınca olup olmadığı konusunda Ankara’dan CHP Genel Sekreterliğinden bilgi yazısı ve olur cevabı için bkz. BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1022, Dn.935, Sn.2, s.5-6.

¹²⁶ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 984, Dn. 815, Sn. 3, s. 7.

¹²⁷ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 984, Dn. 815, Sn. 3, s. 7.

¹²⁸ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1022, Dn.935, Sn.2, s. 9.

verilmiştir¹²⁹. Halkevi sahnelerinde en fazla oynanan yazarlar arasında Behçet Kemal Çağlar (Çoban), Faruk Nafiz Çamlıbel (Akın, Özyurt), Ahmet Kutsi Tecer (Koçyiğit Köroğlu), İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci (Şeriye Mahkemesi)¹³⁰, Reşat Nuri Güntekin, Ali Süha Delilbaşı, İsmail Hakkı Baltacıoğlu bulunmuştur.

CHP, temsil şubesinin faaliyetlerini denetlerken aynı zamanda halkevleri ve halkodalarında düzenlenen oyunların daha profesyonel olması için kurduğu beş bölgede rejisörlükler oluşturmuş, oyun ve piyes yazarlarını teşvik edebilmek için ödüllü yarışmalar düzenlemiştir. Bu yarışmalar kısa zamanda sonuç vermiş 368 oyun oynanmış, 111 oyun yayınlanmış, bu sayede halkevlerinin bulunduğu yerlerde tiyatro ve sinema kültürü oluşmuştur¹³¹.

1.5.4. Spor Şubesi

Atatürk inkılâplarının korunup geliştirilmesi gençliğe emanet edilmiştir. “Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur” ilkesine dayanarak, genç neslin sağlıklı olması, inkılâbın korunması ve yükseltilmesi amaçlanmıştır. Halkevlerinde kütüphaneler, kitaplar ve yayınlar ile birlikte dimağların da çalışmaları, fikirlerin olgunlaşmaları hedefi güdülürken bunun yanı sıra “Beden Terbiyesi ve Spor” konusuna da aynı gözle bakılmıştır. Bu bağlamda, halkevlerinin kuruluşunda, spor ve beden terbiyesi işi milli kültür davasının bir kolu olarak ele alınmıştır¹³².

Bu şubenin görevleri, Türk gençliğinde ve Türk halkında spora ve beden hareketlerine sevgi ve ilgi uyandırmak; bunları bir kitle hareketi ve ulusal bir etkinlik haline getirmektir. Bunun için çeşitli meslekten kişilerle, memur ve okulların boş bulunduğu sürelerde, kadınlara ve erkeklere ayrı ayrı jimnastik hareketi yaptırmak; Halkevleri salonları ya da diğer spor ve gençlik kulüpleri salonlarında serbest ve grekoromen güreşleriyle, boks ve eskrimle uğraştırmak; cirit oyunları, avcılık, bisiklet, elverişli yerlerde yüzücülük ve kürek yarışları yaptırmaktır¹³³. Doğaldır ki yeni kurulmuş ve aynı anda kalkınmaya başlamış bir ülkede bu spor aletlerinin yokluğu da

¹²⁹ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1022, Dn.935, Sn.2, s. 7.

¹³⁰ Bu tiyatro eserinin sergilenmesinde bir sakınca olup olmadığı konusunda Ankara’dan CHP Genel Sekreterliğinden bilgi yazısı için bkz. BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 920, Dn.584, Sn.3, s.2.

¹³¹ Erdal, a.g.e., s. 74.

¹³² Kenan Olgun, (2008), *Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi*, Değişim Yayınları, İstanbul: s. 68.

¹³³ Zeyrek, a.g.e., s. 66.

bir gerçektir. Türkiye her türlü yokluk ve yoksunluğa rağmen halkevleri ve halkodalarından gelen bu istekleri olanakları oranında karşılamaya çalışmıştır. Nitekim, sadece il merkezinde değil, ilçelerde de bu tür ihtiyaçlar karşılanmaya çalışılmıştır. 1946 yılında Eskişehir halkevine gönderilen spor malzemelerinin çeşitliliğinde de artış olmuştur. Örneğin; CHP Genele Sekreterliğinin 1/ 4 / 1946 gün ve 5 / 2759 sayılı yazılarıyla Eskişehir Halkevine gönderilen 1 adet paralel, 1 adet barfiks, 1 adet jimnastik masası, 2 adet deri jimnastik minderi, 1 adet trampelen, 1 adet kum torbası, 4 adet güreş mayosu, 4 adet güreş ayakkabısı 23 Nisanda bir zabıt vasıtasıyla teslim alınmıştır¹³⁴.

Halkevlerinin spor alanındaki çalışmaları hakkında yazılar yazan Nüzhet Baba, Londra Halkevlerindeki spor çalışmalarını da incelemiş ve bunları Ülkü dergisinde yayımlamıştır¹³⁵.

1.5.5. Sosyal Yardım Şubesi

Cumhuriyet sonrasında bazı hayır kurumları kapanmıştır. Kızılay ancak belirli zamanlarda ve belirli yerlerde çalışmıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı da ancak bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmiştir. Böyle bir ortamda halkevleri, düşkünlere yardım etmek, dispanserler veya gezici doktorlar aracılığıyla halkın sağlığı için çalışmak, okullarda çalışan ve yetenekli olup maddi durumu iyi olamayan öğrencilere yardım etmek, işsizlere iş bulmak gibi birçok görevi üstlenmiştir¹³⁶.

Amaçlarına uygun olarak çalışan bu şube çalışmalarında başarılı olmuş, kendi yerleri uygun olan halkevleri poliklinikler açarak haftanın belirli gün ve saatlerinde halkı tedavi ettirmişlerdir.¹³⁷

Sosyal Yardım Kollarının istatistiklerine göre, yardımların yıldan yıla artmıştır. 1939'da 45,870 yoksul hastaya yardım etmiş olan halkevleri, 1940'da 52, 967 hastaya bakmıştır. 1941 yılının ilk altı ayında yardım edilen hasta miktarı 30,628'i bulmuştur.

¹³⁴ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1122, Dn.94, Sn.3. (sayfa no yok.)

¹³⁵ Zeyrek, a.g.e., s. 67.

¹³⁶ Ceren Demirdelen ve Şaban Ortak, (2008), Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak Afyon Halkevi ve Faaliyetleri (Kuruluşundan 1949 Yılına Kadar), *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, C: VIII, S:1, Haziran, s. 262.

¹³⁷ Zeyrek, a.g.e., s. 69.

Nakit yardımları 1939'da 40,000 kûsur, 1940'da 50,000 kûsur lira idi; 1941'in ilk yarısında bu yardımlar 25,000 liraya yaklaşmıştır¹³⁸.

Diğer taraftan şube ders yılı başında okullardaki yoksul öğrencilere malzeme ve kitap almıştır. Bunun için 172 lira harcanmıştır. Muhtaç olan 120 çocuğa ayakkabı ve giyim eşyası verilmiştir. Bunun için de 425 lira harcanmıştır. Cezaevindeki mahkûmlara da 30 liralık kitap gönderilmiştir. Doğum yapacak annelere hastanede doğum yapmaları temin edilerek 15 kundak takımı hediye edilmiştir. Kışın şiddetli zamanlarında 15 ton linyit kömür alınarak 60 yoksula dağıtılmış, bu uğurda 127 lira 12 kuruş harcanmıştır. Yoksul kişileri tedavi etmek maksadıyla bir poliklinik tesis edilmiştir. 153 hasta tedavi edilerek, ilaçları şube tarafından karşılanmıştır. Bunun için de 260 lira harcanmıştır. Hatta halkın eğlenmesi ve halkevine rağbetin artması için balolar düzenlenmiş, kuklacılar getirilmiştir¹³⁹.

1.5.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Halk Dershanesi ve Kurslar Şubesi başta halkı okuryazar hale getirmek amacıyla merkezi bir durumda olan üç ilkokulda okuma yazma kursları açmıştır. Cezaevinde de dört öğretmenin nezaretinde sürdürülen kurslardan 114 yurttaş yararlanmıştır. İngilizce, Fransızca, zehirli gazlardan korunma, pasif korunma uçak modelciliği, biçki dikiş, garsonluk kursları da yoğun bir ilgiyle izlenmiştir. Yalnızca bir yılda zehirli gazlardan korunma kurslarından 642 kişi yararlanırken, 1943 yılının kasım ayında bu kurslardan yararlananların sayısı 214'tür.¹⁴⁰ Halkevlerinde Çalışma Talimatnamesi ve programlarına göre açılan dershane ve kursların çokluğunu, çeşitliliğini 6 bölümde toplayabiliriz¹⁴¹.

1. Türkçe okuyup yazma kursları,
2. Fizik- Kimya, elektrik gibi müspet ilimlerin tatbikatlı kursları,
3. Pratik hayat sahasına giren meslekler ve küçük sanatlara ait kurslar,
4. Güzel Sanatlara ait kurslar,

¹³⁸ CHP, *Halkevleri ve Halkodaları, 1932-1942*, s. 9.

¹³⁹ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 997, Dn.854, Sn.1, s. 14.

¹⁴⁰ Günver Güneş ve Müslime Güneş, (2009), Cumhuriyet Döneminde Manisa'nın Sosyo- Kültürel Yaşamında Halkevinin Yeri ve Önemi, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları*, VI/15, s. 65.

¹⁴¹ CHP, *Halkevleri ve Halkodaları, 1932-1942*, s. 9.

5. Yabancı dil kursları,
6. Okullarda ikmale kalanları yetiştirme kurslarıdır.

1.5.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Kütüphane ve Yayın Şubesinin temel görevi; kütüphanelerin tanzimi ile kitapların her zaman iyi muhafazasına, artırılmasına ve daha çok okutulmasına gayret ve hizmet etmektir. Ayrıca bu şube yayın işlerini de yürütmüş olup, bu görevini Dil ve Edebiyat Şubesi ile veya yayın konusuna göre diğer şubelerin işbirliği ile yapmıştır. En az üç şubesi bulunan bir halkevinin bu şubelerinden biri muhakkak kütüphane ve yayın şubesi olması esas alınmış ve bu kütüphaneler, Genel Sekreterlikten, vekâletlerden, birçok müesseselerden gönderilen, mahallerindeki eski kütüphanelerden iltihak eden, şahsi koleksiyon ile kütüphanelerin devrinden gelen ve Halkevlerince beğenilip satın alınan kitaplarca zenginleştirilmiştir. Değişik tarihlerde halkevi ve halkodalarından genel merkeze, bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda gerekli olan kitap istekleri bildirilmiştir. Örneğin; 1938 yılında CHP Sivrihisar Halkevi Başkanı, genel merkeze yazdığı yazıda temsil kolu için piyesler, ansiklopedi, Atatürk'ün hayatı, iktisadi ve ticari eserler, ziraat ağaççılık, bağcılık, hayvan bakımı ve hastalıkları, peynircilik, yağcılık, arıcılık, tavukçuluk vs. hakkında kitaplar istemiştir¹⁴². Mihalıççık Halkevi Başkanının da 1940 yılında da benzer isteklerde bulunması üzerine 48 adet spor malzemesi¹⁴³ ve 30 adet farklı konularda kitap gönderilmiştir¹⁴⁴. Bu çerçevede Halkevleri kütüphanelerin nasıl olması gerektiği konusunda bir rehber yayınlanarak, kütüphanelerde hangi çalışma kollarının olması gerektiği şu şekilde belirtilmiştir¹⁴⁵:

1. Kütüphane ve kitapların tasnifi; Okuma ve kitap odaları, kütüphane eşyası, kitapların tertibi, fişler, fişlerin yazım şekli, kılavuz fişler, fişlerin yazılması, etiketler, kitapların muhafazası, kitapların kaydı, mecmua ve gazetelerin kaydı, kataloglardır.
2. Kitaplara, kütüphaneciye ve okuyucuya ait bazı bilgiler; kitapların ciltlenmesi, Kitapların muhafazası, kütüphane istatistikleri, kitap nasıl okunur, kitap

¹⁴² BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 920, Dn.584, Sn.3, s.55.

¹⁴³ Spor malzemesi listesi için bkz. BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 920, Dn.584, Sn.3, s.12.

¹⁴⁴ Kitap listesi için bkz. BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 920, Dn.584, Sn.3, s. 14.

¹⁴⁵ Duman, a.g.e., s. 122-124.

okumaya teşvik, kütüphane memurunun vazifesi, kitap iadesi, seyyar kütüphaneler şeklinde bir düzenlemeye gidilmiştir.

Burada öncelikle belirtilmesi gereken diğer bir nokta da, söz konusu dergilerin ve ayrıca kitapların finansmanının büyük ölçüde CHP Genel Sekreterliğince, yani devletçe karşılandığı, kısmen de buna mahalli idarelerin yardımcı olmasıdır. Bu bakımdan dergilerin yayın politikası belli bir merkezden ve özellikle Ülkü dergisinin patronajı altında yürütülmüştür. Ülkü, bu dönemde diğer bütün halkevi dergilerine bir model oluşturmuş, onları yönlendirmiş, zaman zaman amaç dışına çıkan dergileri uyarmış ve böylece devletin belirlediği hedefler doğrultusunda yayın yapmalarını sağlamıştır¹⁴⁶.

Halkevlerinin çıkardığı ilk yayın organı, Eskişehir'de 1932 Ağustosundan itibaren çıkmaya başlayan Halkevi (sonraki adıyla Porsuk) dergisi olmakla birlikte bunların başında yer alan diğer dergi de, Ankara Halkevinin 1933 Şubatında çıkarmaya başladığı Ülkü'dür. 1950 Ağustosuna kadar üç seri halinde 272 sayı çıkan derginin adı ve yayın politikası Atatürk tarafından belirlenmiştir. Bütün Halkevleri için çıkmakta ve inkılâp merkezinde çıkarılmakta olan Ülkü bütün memlekette şâmil ve bütün memleket münevverliğini alâkadar edecek mahiyette mevzûları, inkılâp meselelerini, felsefi, sosyal, iktisadi prensiplerin işlenmesi işini üzerine almıştır¹⁴⁷. Bu yıllar arasında tamamı sürekli olarak çıkmayan, bazıları ise II. Dünya Savaşı'nın getirdiği sıkıntılar yüzünden bir ara kapanan halkevi dergileri arasında uzun süre çıkan diğer önemli dergileri şöylece sıralamak mümkündür: Fikirler (370 sayıdan 247'si İzmir Halkevi tarafından) İzmir, Ün (Isparta, 172 sayı), Kaynak (Balıkesir, 168 sayı), Taşpınar (Afyon, 161 sayı), Konya (Konya, 140 sayı), Karacadağ (Diyarbakır, 137 sayı), Yeni Türk (İstanbul, Eminönü, 125 sayı), Halk Bilgisi Haberleri (İstanbul, Eminönü, 124 sayı), 19 Mayıs (Samsun, 114 sayı sayı), İnanç (Denizli, 106 sayı), Gediz (Manisa, 104 sayı),Başpınar (Gaziantep, 102 sayı), Halkevi (Eskişehir, 98 sayı), Çorumlu (Çorum, 61 sayı)¹⁴⁸.

¹⁴⁶ F.Ömer Huyugüzel, (1999), Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Halk Evlerinin Rolü, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi* C: 6, S: 23, Ankara: s. 393.

¹⁴⁷ Ülkü, (1934), "Halkevleri ve Neşriyatı", C:3, S: 18, s. 465-466.

¹⁴⁸ Huyugüzel, a.g.m., 394.

1.5.8. Köycülük Şubesi

Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurucusu Atatürk'ün şu meşhur sözü bilinmektedir. "Türkiye'nin hakiki sahibi, efendisi, hakiki müstahsil olan köylüdür." İşte bu derin manalı sözden ilham alan Parti, Halkevlerinin bir koluna da köy işleriyle uğraşmak ödevini vermiştir. Talimatnamenin 104'üncü maddesi bu kolun ödevini şöyle tarif eder: "Köycülük kolunun esas vazifesi köylerin sosyal, sıhhi, bedîî(zevk) gelişmelerine ve köylü ile şehirli arasında, karşılıklı sevgi ve tesanüt(dayanışma) duygularının kuvvetlenmesine çalışmaktır¹⁴⁹."

Halkevlerinin Köycülük Şubeleri, köylünün Kaza ve Vilayetteki hastanelerde tedavilerine ve bu şubelere mensup kişiler, tayin edilen zamanlarda müracaat eden köylülerin derdlerini dinleyerek dileklerinin yerine getirilmesine çalışmakta ve bu suretle köylünün bu uğurda eskiden maruz kaldığı zorluklar ve gecikme yerine kolaylık ve çabukluk, güler yüzlülükle karşılanmasını temin etmektedirler¹⁵⁰.

Esasen Köycülük şubesi, çevredeki köylere geziler düzenleyerek ve onlara bilmediklerini öğretmek, ekonomik durumlarını iyileştirmek ve özellikle çocuklarına ve hastalarına bakmak ve baktırmak görevini üstlenmiştir. 18 milyon kabul edilen Türk nüfusunun 12 milyonunun köylerde yaşadığı hesaba katılarak bu kadar büyük bir nüfus potansiyelinin maddi durumlarının yaşayış tarzlarını iyileştirilmesi, Türk milletinin lâîk olduğu mertebeye çıkarılması milli bir borç olarak kabul edilmiştir¹⁵¹.

1.5.9. Müze ve Sergi Şubesi

Müze şubesi zengin ve engin bir tarihe sahip olan, altında ve üstünde binlerce yıllık eski medeniyetlerin hatıralarını ve eserlerini saklayan yurdun tarihini araştırmak, tarihi anıtlarını halka tanıtmak ve sevdirmek, bunların bilgisiz ve duygusuz insanlar tarafından tahrip edilmesinin önüne geçmek, mahalli tarihler üzerinde incelemeler yapmak, arşivlerde, şerî mahkeme sicillerinde, vakfiyelerde, eski yazma eserlerde

¹⁴⁹ Atatürk ve Halkevleri, s.125.

¹⁵⁰ CHP, *Halkevleri ve Halkodaları*, 1932-1942, s. 15.

¹⁵¹ Toksoy, a.g.e., s. 56.

bulunan tarihi malumatı çıkarıp yaymak için çalışmıştır¹⁵². Bizde yer alan müzelerden en mühimi İnkılâp Müzesidir. İstiklal Harbi, Türk tarihinin büyükleriyle doludur. Bu inkılâbı, bizden sonra geleceklere anlatmakta bu neslin vazifesidir¹⁵³.

Sergi çalışmalarında ise her türlü tanıtım amaçlanmıştır. Bu alanda abidelerin korunması¹⁵⁴, Türk kültür tarihine karşı borçlu hissedilen önemli bir icraat olarak kabul edilmiş ve halkevleri bu hazinenin gerçek koruyucuları olmuşlardır. Tarihi eserler, Türk milletinin insanlık tarihindeki büyük rolü olarak kabul edildiğinden, halkevlerini bu tarihi eserler hakkında dikkatli olmaya, onları daha iyi korumaya davet etmiştir. 1940 yılında “Tarih” bölümü Dil, Edebiyat, Tarih Şubesinden ayrılarak Müze ve Sergi Şubesine bağlanmıştır. Şubenin Sergi bölümü ise Güzel Sanatlar Kolu’na aktarılmıştır¹⁵⁵.

¹⁵² Atatürk ve Halkevleri, s. 126.

¹⁵³ Enver Behnan, (1934), “ Müzeciliğin Tarihi”, *Ülkü*, C:3, S: 18, s. 430.

¹⁵⁴ *Ülkü*, (1933), Milliner, “ Eski Eserler Niçin ve Nasıl Korunmalıyız?”, C: 10, S: 2, s. 288-301.

¹⁵⁵ Toksoy, a.g.e., s. 58.

İKİNCİ BÖLÜM
ESKİŞEHİR HALKEVİ

2.1. ESKİŞEHİR HALKEVİNİN KURULUŞU

19 Şubat 1932 tarihinde 13 il merkeziyle birlikte açılan Eskişehir Halkevi, Eskişehir Türk Ocağı'nın maddî ve manevî mirasını devralmıştır. Eskişehir Halkevi'nin kurucu ve ilk mensupları da doğal olarak Türk Ocağı mensuplarıydı. Bu anlayışla açılan Eskişehir Halkevi önce sekiz şubeyle faaliyete başlamıştır. Daha sonra 1944 yıllarında Müze ve Sergi Şubesi eklenerek faaliyetlerine 9 şube olarak devam etmiştir¹⁵⁶.

Eskişehir Halkevi Vali İsmail Hakkı Bey zamanında açılmış, ilk önce bugünkü Eskişehir Süleyman Çakır Lisesi'nin bulunduğu yerdeki bir binada faaliyete başlamış, 1 Ocak 1936 tarihinde Eskişehir Belediyesi Fen İşleri Şefi Mimar İzzet (Baysal) Bey¹⁵⁷ tarafından planı çizilen, konferans salonu ve dükkânlarıyla bir kompleks hâlindeki 250 kişilik yeni binasına taşınmış ve faaliyetlerini bu binada sürdürmüştür. 1939 yılında meydana gelen depremde Halkevi binasının bazı yerlerinin çatlaması üzerine yeni bir şube yapılmasına karar verilmiş, yeni binanın inşası için 1943 yılında bir kroki hazırlanarak, 500 liraya da yeni bir arsa satın alınmıştır¹⁵⁸. Ancak yeni bir halkevi binası yapılamadığı gibi, Özel idareye ait eski halkevi binası da 1949 yılı Aralık ayında satılığa çıkarılmış¹⁵⁹, 17 binanın bir kısmı 1950 yılı şubat ayında 218 bin liraya İş Bankası'na satılmıştır¹⁶⁰.

Yayınlardan elde edilen bilgilerle, binanın bugünkü durumu karşılaştırıldığında, bloğun batı ucunda yuvarlak köşe dönen bölümün yıkılıp yerine yeni bir inşa edildiği anlaşılmaktadır. Binanın 1950'li yıllarda özel şahıslara satılmasından sonra alt katların orijinal projede olduğu gibi, ticari amaçlı dükkân olarak

¹⁵⁶ Mesut Erşan, (2010), Eskişehir Halkevi ve Halkevi Dergisi, *Cumhuriyet Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 6, S: 12, Ankara: 103-104.

¹⁵⁷ İzzet Baysal, 1907 yılında Bolu'da doğmuştur. Babası, Kastamonu Maliye Memurluğu'ndan emekli Arzuhalci Ahmet Canip Efendi, annesi Hafız Behiye Hanım'dır. Baysal, ilk, orta ve lise öğrenimini Bolu'da tamamlamış, 1927 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Şubesi'nin sınavını kazanarak yüksek öğrenimi için İstanbul'a gitmiştir. Mimarlık eğitiminde köklü dönüşümlerin yaşandığı böyle bir dönemde Baysal, başarılı bir öğrencidir. Akademi'deki son yılını, Bolu vilayetinden aldığı bursla okumuş, mezun olunca Bolu Nafia Müdürlüğü Fen İşleri'nde çalışmaya başlamıştır. Bu görevi sırasında Gerede'nin imar planını gerçekleştirmiştir. Baysal'ın memuriyet yaşamının sonraki bölümü Ankara'da Milli Müdafaa Vekâleti Hava Müsteşarlığı'nda sürmüştür, bu dönemde Eskişehir Hava Alanı inşaatının kontrolörlüğünü üstlenmiştir. Bundan sonra Eskişehir'de Belediye Fen İşleri Şefi olarak görev yapan İzzet Baysal, bu dönemde Eskişehir'de birkaç konut ile Halkevi ve Hava Mektebi binalarının tasarımını yapmış ve gerçekleştirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Leyla Alpagut, (2009), 1930'larda Bir Mimar: İzzet Baysal, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C: 26, S:1.

¹⁵⁸ BCA. Fn:490. 01.Kn: 1711. Dn: 954. Sn:1.s. 26.

¹⁵⁹ Ses Işık Gazetesinde yer alan "Halkevi Binası Satışa Çıkarıldı" başlık yer almıştır. (18 Aralık 1949)

¹⁶⁰ İzzet Baysal, (1936), Halkevleri Binası, Eskişehir, *Arkitekt*, No:2, s: 36.

kullanılmaya devam ettiği, üst kattaki salon kısmının ise dükkân hizalarından bölünerek dükkân sahiplerince yine ticaret amacıyla kullanıldığı, salonun yüksekliğinden yararlanılarak üst katların bölünüp ikinci kat elde edildiği görölmüştür¹⁶¹.

Bununla birlikte Eskişehir dışında, ilçe ve köylerde de halkevleri ve halkodası açılmıştır. Bunlar da 1951 yılına kadar faaliyetlerine devam etmişlerdir. 1945 yılında Eskişehir’de merkez Halkevi’yle birlikte Mahmudiye ve Sivrihisar Halkevleri; Eskişehir merkeze bağlı Alpu, İsmetpaşa, Taşkopru, Abbashalimpaşa, Bozan, Çifteler, Gündüzler, Kadıkuyusu, Karapazar, Kızılınler, Küplü, Mecidiye, Muttalıp, Osmaniye, Sarıkavak, Satılmışoğlu, Uludere; Mihalıççık ilçelerinin merkez ile Beylikahır , Domya, Gürleyik, Kayı, Kavak, Sorgun; Seyitgazi ilçelerinin Kırka, Arabören, Bardakçı, Değişviran, Hamidiye, Kümbet; Sivrihisar ilçesinin, Kaymaz, Kozağacı, Dümrek, Geremli, Holanta, Hortu köylerinde halkodaları olmak üzere 3 merkezde halkevi, 37 merkezde de halkodası mevcuttu. 1948 yılında ise bu sayı 4 halkevi, 62 de halkodası olmak üzere 66’ya ulaşmış idi¹⁶². Çalışmalarında da Eskişehir Halkevi şu şubelere ayrılmıştır:

1. Sosyal Yardım şubesi
2. Dil-Edebiyat Tarih, şubesi
3. Köycüler şubesi
4. Kütüphane ve Yayın şubesi
5. Temsil şubesi
6. Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi
7. Spor şubesi
8. Güzel Sanatlar şubesi
9. Müze ve Sergi şubesi

¹⁶¹ Baysal, a.g.e., s, 36.

¹⁶² Erşan, a.g.e., 104-105.

Eskişehir Halkevinin bir de İdare Heyeti vardır. Her şube üçer kişilik komitelerle çalıştığı gibi şubelerden ayrılmış birer temsilci ile de idare heyeti oluşur. İdare heyetinin başkanı Halk Fırkası vilayet heyetinden seçilir¹⁶³.

Eskişehir Halkevinin 288 azası vardır. Bunun 58'i Dil, Edebiyat, Tarih, 13'ü Güzel Sanatlar, 26'sı Temsil, 82'si Spor, 52'si İçtimai Yardım, 14'ü Halk Dershaneler, 21'i Kütüphane ve Neşriyat, 22'si Köycüler şubesine mensuptur. Azalar içinde 2 avukat, 13 doktor, 93 muallim, 15 tüccar, 3 çiftçi, 21 işçi, 150 diğer meslekler erbabı vardır. Mensupların 267'si erkek 21'i kadındır. İlk başkanlığını Osman (Işın) Bey',in¹⁶⁴ (1932-1937) yaptığı Eskişehir Halkevi'nde başkanlık görevini üstlenen diğer kişiler ise, Dr. İhsan Oyman¹⁶⁵ (1937-1941), Diş Tabibi Nazif Bartu (1941-1945), Numan Kırac¹⁶⁶ (1945-1948), ve Avukat Yaşar Eğin'dir¹⁶⁷ (1948-1951)¹⁶⁸.

Eskişehir Halkodası'nda görev alan şahıslar şu şekildedir:

¹⁶³ *Halkevi*, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalâde Nüshası, s. 158; Tuğba Çamlıca, (2012), *Eskişehir Halkevi Yurt ve Kültür Dergisi'nin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, s. 11.

¹⁶⁴ Eskişehir Halkevinin ilk başkanı olan Osman Işın Bey 1303 doğumludur. Rüştüye mezunu olup, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti merkezinde çalışırken, partiye katılmıştır. 8 Nisan 1341 tarihinden 31 Kanunu-ı evvel 927 tarihine kadar parti vilayet idare heyeti, azası; 10 Ocak 1927 tarihinden 24 Ekim 1930 tarihine kadar fırka mutemetliği; 25 Ekim 1935 tarihinden beri parti başkanlığında bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 41.

¹⁶⁵ Dr. İhsan Oyman 1888 doğumlu olup, binbaşılıktan emekli olduktan sonra serbest doktor olarak çalışmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:833, Dn: 290, Sn: 2, s: 42.

¹⁶⁶ Halkevi'nin en çalışkan elemanlarından olan aynı zamanda Halkevi başkanlığı da yapan ve Eskişehir tarımına çok önemli katkılar sağlayan Ali Numan Kırac Bey 1897'de Bursa'da doğmuş, Afyon İdadisi ve Bursa Ziraat Mektebi'nden mezun olmuştur. Bursa Ziraat Mektebi'nde öğretmen olarak başlayan ziraatçılık serüveni, Ankara'da Gazi Çiftliğinde devam etmiş ve eğitimini tamamlamak üzere Atatürk tarafından Amerika Birleşik Devletlerine gönderilen ilk Ziraatçı olmuştur. 1927-1931 yılları arasında Kansas Ziraat Koleji sonra Nebraska Üniversitesi'nden mezun olarak Türkiye'de dönmüş ve çalışmalarına Eskişehir'de devam etmiştir. "Kırac" soyadı kendisine Atatürk tarafından verilmiştir. Ali Numan Kırac ve eşi Semiha Hanım on yıl oğulları Can ve İnan'la Eskişehir'in beş kilometre dışında Karacaşehir eteklerinde kurulan Drayfarming Deneme İstasyonu'nda yaşamışlardır. Ali Numan Kırac, Türk tarımının gelişmesi için eleman yetiştirme, yeni metotlar ve ürünler geliştirme çalışmalarını 31 yıl sürdürmüştür. Türk tarımında kullanılan pek çok yeni tür tohumu geliştirmiştir. Tarım Bakanlığı Müsteşarlığı ve Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nden emekli olarak İstanbul'a taşınmış ve 30 Haziran 1954 günü hayata veda etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: BCA., Fn: 490, 1 00, Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 15.

¹⁶⁷ Yaşar Eğin, 1916 yılında Eskişehir'de doğmuştur. İlk ve ortaokulu Eskişehir'de tamamlamıştır. Daha sonra Ankara Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Sivrihisar Hukuk Hâkimliğine gönderildikten bir müddet sonra istifa edip, Eskişehir'de avukatlığa başlamıştır. Aynı zamanda Belediye ve İl Genel Meclisi üyelerinden CHP İl İdare Kurulu azalarından ve Halkevi Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: Sesışık Gazetesi 9 Mayıs 1950.

¹⁶⁸ *Halkevi*, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalâde Nüshası, s. 159.

Tablo 2.1: Eşref Sarıkaya'nın Sicil Kaydı¹⁶⁹

Halkodasının adı	İstiklal
İli	Eskişehir
İlçesi	Sivrihisar
Bucağı	İstiklalbağı
Ocağı	İstiklalbağı
Başkanın adı ve soyadı	Eşref Sarıkaya
Başkanın meşgul olduğu iş	Çiftçi

Tablo 2.2: Şükrü Adak'ın Sicil Kaydı¹⁷⁰

Halkodasının adı	CHP Halkodası
İli	Eskişehir
İlçesi	Eskişehir
Bucağı	İsmet Paşa
Ocağı	İsmet Paşa
Başkanın adı ve soyadı	Şükrü Adak
Başkanın meşgul olduğu iş	İsmetpaşa Bucağı İlkokul Başöğretmeni

¹⁶⁹ BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:833, Dn: 290, Sn: 2, s: 75.

¹⁷⁰ BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:833, Dn: 290, Sn: 2, s: 77.

Tablo 2.3: İbrahim Doğdu'nun Sicil Kaydı¹⁷¹

Halkodasının adı	Çifteler köyü CHP Halk odası
İli	Eskişehir
İlçesi	-
Bucağı	Çifteler
Ocağı	Çifteler
Başkanın adı ve soyadı	İbrahim Doğdu
Başkanın meşgul olduğu iş	Öğretmen

Eskişehir Halkevinde görev alanların sicil kayıtları ise şu şekildedir:

Tablo 2.4: Ali Numan Kırar'ın Sicil Kaydı¹⁷²

Adı ve Soyadı	Ali Numan KIRAÇ
Doğduğu yer ve tarih	Bursa, 1312
Mesleği	Ziraatçı
Partiye girdiği tarih	1932
Partide aldığı faal görevler	1932'den beri Eskişehir Halkevi Köycüler şubesi başkanı

¹⁷¹ BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:833, Dn: 290, Sn: 2, s: 78.

¹⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz. BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 13.

Tablo 2.5: Hilmi Duru'nun Sicil Kaydı¹⁷³

Adı ve Soyadı	Hilmi DURU
Doğduğu yer ve tarih	Sivrihisar, 1314
Mesleği	İlçe Tedrisat Müfettişi
Devlet teşkilatında bulunduğu vazifeler	Sivrihisar'da öğretmenlik, başöğretmenlik, maarif memurluğu, Eskişehir'de başöğretmenlik, Konya, Afyon ve Eskişehir vilayetleri dâhilinde ilçe tedrisat müfettişliği.

Tablo 2.6: Turan Tiftikçi'nin Sicil Kaydı¹⁷⁴

Adı ve Soyadı	Turan TİFTİKÇİ
Doğduğu yer ve tarih	Nevşehir, 1334
Mesleği	Öğretmen
Partide aldığı faal vazifeler	1941 yılında Mihalıççık Halkodası azalığına seçilmiş ve bu vazifede iken 943 yılı birinci teşrin ayında yapılan intihabatta Halkodası reisliğine seçilmiştir.
Parti namına bulunduğu hizmetler	Mihalıççık CHP Halkodasından başka vazifeye girmemiştir.
Devlet teşkilatında bulunduğu vazifeler ve bu vazifelerden ayrılış sebepleri	1938'den 1940 yılına kadar Yalvaç kazasında öğretmenlik yapmış ve kendi isteğiyle Mihalıççık merkez okulu öğretmenliğine tayin edilmiştir.

¹⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz. BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 15.

¹⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 17.

Tablo 2.7: Rüştü Kaya'nın Sicil Kaydı ¹⁷⁵

Adı ve Soyadı	Rüştü KAYA
Doğduğu yer ve tarih	306, -
Mesleği	Mihalıççık Belediye Eczacısı
Partiye girdiği tarih	341
Partide aldığı faal vazifeler	Ocak reisliği, 1936-1940.
Parti namına bulunduğu hizmetler	Kaza idare heyeti yedek azalığı ve halkodası azalığı.
Devlet teşkilatında bulunduğu vazifeler	Mihalıççık Belediye Eczacılığında bulunmuştur.

Tablo 2.8: Refik Mümin Oyman'ın Sicil Kaydı ¹⁷⁶

Adı ve Soyadı	Refik Mümin OYMAN
Doğduğu yer ve tarih	İstanbul, 1930
Mesleği	Doktor
Partide aldığı faal görevler	Seyitgazi Halkodası Başkanı
Devlet teşkilatında bulunduğu vazifeler	Seyitgazi Hükümet Tabibi, ilk memuriyetidir, hiç ayrılmamıştır.

¹⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 26.

¹⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 30.

Tablo 2.9: İsmail Hakkı Ertürk'ün Sicil Kaydı ¹⁷⁷

Adı ve Soyadı	İsmail Hakkı ERTÜRK
Doğduğu yer ve tarih	Eskişehir Akçağlar mahallesi, 1295
Mesleği	Kıdemli Yüzbaşılıktan mütekait
Partiye girdiği tarih	12 Eylül 1335 tarihinde Kuva-yı Milliye'ye katılmış.
Parti namına bulunduğu hizmetler	1341 senesinden itibaren Mahmudiye Halk Partisi başkanlık vazifesi.

Tablo 2.10: Baha Sölpük'ün Sicil Kaydı ¹⁷⁸

Adı ve Soyadı	Baha SÖLPÜK ¹⁷⁹
Doğduğu yer ve tarih	Sivrihisar, 316
Partiye girdiği tarih	Partinin Sivrihisar'da ilk teşekkülünde yer almıştır.
Partide aldığı faal görevler	İdare heyetine yedek aza 9-1-931, parti idare heyetine asıl aza 17-7-938.
Parti namına bulunduğu hizmetler	Sivrihisar Halkevi Başkanlığı.

Tablo 2.11: Osman Işın'ın Sicil Kaydı ¹⁸⁰

Adı ve Soyadı	Osman IŞIN
Doğduğu yer ve tarih	Eskişehir 303
Mesleği	İdare
Partide aldığı faal vazifeler	Parti Vilayet İdare Heyeti azalığında, Parti başkanlığı
Parti namına bulunduğu hizmetler	Halkevi başkanlığı

¹⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 38.

¹⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. BCA., Fn: 490, 01 ,Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 41.

¹⁷⁹ Siciline göre, 1316, Sivrihisar doğumlu olan Baha Sölpük, Sivrihisar rüştiyesi mezunudur. Asıl mesleği çiftçiliktir. Daha sonra CHP'ye katılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: BCA., Fn: 490, 1 00,Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 44.

¹⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. BCA., Fn: 490, 01,Kn:939, Dn: 643, Sn: 1, s: 47.

2.2. KURULUŞ AMAÇLARI

Halkevleri, ulusu bilinçli ve birbirini anlayan, seven ortak bir amaca bağlı olan, Atatürk ilkeleri doğrultusunda bir araya gelen sınıfsız, kaynaşmış bir toplum haline getirmeyi amaçlamıştır¹⁸¹.

Halkevlerinin milli dayanışmayı sağlamayı amaçlayan kurumlar olduğu Celal Sahir Tarafından da şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Halkevleri, başlarında ve gönüllerinde özel sevgisi kaynayanların toplanma, konuşma, anlaşma ve çalışma yeridir. Onun her Türk’e ardına kadar açık olan kapısından giren artık kendi benliğinin içine kapanmış bir tek değil birçoklarına katılıp milli kümeyi yapan bir tane, başkalarıyla kenetlenip milli zinciri yapan bir halkadır¹⁸².”

Halkevleri nizamnamesine göre, halkevleri yıl boyunca yaptıkları faaliyetleri bir raporla genel merkeze bildirmek zorundadır. Ülkü evi, fikir evi, kültür evidir. Oraya, bir inanış ve bir sevgi ile kendilerini yurdun büyük varlığına bağışlamış olan şahsiyetler toplanır. Bu evin kapıları halka ve hakikate açıktır. Çok ince ve derin araştırmalar ve çalışmalarla kurulmuş olan halkevi, Türk milletini medeni dünyada, en lââyık olduğu yere yükseltmek heyecanıyla açılmıştır¹⁸³.

2.3. YAYIN ORGANI

Eskişehir Halkevi Mecmuası 40. sayısından sonra “Porsuk” adını almış ve 41. Sayısından itibaren bu isimle çıkarılmaya başlanmış ve 49.sayıya kadar “Porsuk” adıyla yayımlanmaya devam etmiştir¹⁸⁴. Ancak bazı sorunlardan dolayı dergiye 5 ay ara verilmiş, sonunda 23 Şubat 1941 tarihli 50.sayısından sonra “Halkevi” adıyla yeniden yayımlanmaya devam etmiştir¹⁸⁵. Eskişehir halkevi tarafından 10.yıl dönümüne yetiştirilmek üzere çıkarılması düşünülen “Çiftçi gazetesi”, ne yazık ki o günkü şartlar yüzünden yerine getirilmesi mümkün olmamıştır¹⁸⁶.

¹⁸¹ CHP, *Halkevleri Çalışma Talimatnamesi*, s. 8.

¹⁸² Celal, Sahir, (1933), *Halkevlerinin Yıldönümünde Düşünceler, Ülkü*, C:1, S: 2 Mart, s. 1.

¹⁸³ *Halkevi*, (1933), *Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalâde Nüshası*, 29 Eylül, S: 15, s, 158; Erşan, a.g.m., s, 103.

¹⁸⁴ Güneş, a.g.e., s. 568.

¹⁸⁵ Porsuk, Eylül, S: 41, s. 621.

¹⁸⁶ Güneş, a.g.e., s. 568.

Dergi 37. Sayıya kadar Eskişehir’de Sakarya matbaasında, daha sonra Eskişehir Güzelîş, Ticaret ve İstanbul matbaasında basılmıştır. İlk sayısından 36. Sayıya kadar derginin fiyatı 10, yıllık abonesi 100 kuruş; 37-43. Sayılar arasında fiyatı 15, yıllık abonesi 75 kuruş, daha sonraki sayılarda ise fiyatı yeniden 10, yıllık abonesi 100 kuruş olmuştur. Derginin bazı sayıları da birleştirilerek çıkarılmıştır. Derginin sayfa sayısı da sürekli değişikliğe uğramıştır. İlk sayısı 16 sayfa iken, 11-12. Sayısı 56 sayfa, 13-14-15. Sayısı 277 sayfa olarak yayımlanmıştır. 16. Sayısı 72 sayfa iken, 17-18. Sayılar 96 sayfa olarak yayımlanmıştır. Dergi maddi sorunlar nedeniyle yayımına Mayıs- Haziran 1946 tarihli 97-98. Sayısı ile son vermiştir¹⁸⁷.

İlk Yazı ve Neşriyat Müdürlüğünü Faruk Şükrü¹⁸⁸, İdare İşleri Müdürlüğünü Abdülkadir Ziya yapmıştır.

Eskişehir yayın organları arasında, Sakarya gazetesi, Sesizlik gazetesi ve İnkılâp gazeteleri¹⁸⁹ yer almıştır. Bunun dışında çıkarılan gazeteler de aşağıdaki tablodaki gibidir¹⁹⁰:

Tablo 2.12: Eskişehir’de Çıkan Yayın Organları

Gazete Adı	Yayın Yeri ve Tarihi	Mevcut Olanlar
Hür Millet Gazetesi	Eskişehir, 1937-	(1948-1949)
İstikbâl Gazetesi	Eskişehir, 1950-	1950.
Kocatepe Gazetesi	Eskişehir, 1938-	(1938-1939), (1941), (1944-1945)
Yeni Gazete	Eskişehir, 1939.	(1940)

¹⁸⁷ Nurettin Güz (1995), *Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları, Halkevi Dergileri, (1932- 1950), Ankara: s. 35.*

¹⁸⁸ Faruk Şükrü Yersel Afyon doğumlu olup, ilk ve orta öğrenimini Afyon’da tamamlamış, sonrasında I.Dünya savaşında esir olmuş, “Hindistan Esareti”, “Esirin Defteri”, “Makedonya” adlı bu üç eseri esaret sırasında yazmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: İsmail Oskay, (1958), *Elli Yıllık Eskişehir Basını*, Eskişehir, s. 98-100; Erşan, a.g.m., s, 118.

¹⁸⁹ BCA., Fn. 490. 100, Kn. 833, Dn.290, Sn.2.

¹⁹⁰ http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/sureli_yayin_tum/tum_gazeteler/tum-gazete. (1 Haziran 2015).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1938 ÖNCESİ ESKİŞEHİR HALKEVİ FAALİYETLERİ

3.1. 1932-1938 DÖNEMİ ESKİŞEHİR HALKEVİ FAALİYETLERİ

1932-1938 yılları arasında Eskişehir Halkevi faaliyetlerini yoğun bir şekilde gerçekleştirmeye çalışmıştır. Özellikle bunları gerçekleştirirken halkevi şubelerinin birlikte hareket ettiğini söyleyebiliriz. Halkevleri halkın bir araya gelip günlük sorunlarını konuşabildiği, birlikte çözüm ürettiği birer kültür evi olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece halkı toplumsal ve kültürel alanlarda yetiştirmek, güzel sanatlar, dil, edebiyat kütüphane ve yayın, spor, müzik, köycülük, tarih ve müze sosyal yardım şubelerinde halka yardımcı olabilmektedir.

3.2. 1932 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

Halkevleri, Türkiye’de halkın istek ve yeteneğine uygun olarak kurulan ilk önemli teşkilattır. Bu evler, gençliğin gelişmesi, köylünün bilgilendirilmesi Türk kültürünün cevherini aydınlatmak gibi çok özlü işlerle meşgul olacaktır¹⁹¹.1932 yılı faaliyetleri aşağıdaki gibidir:

3.2.1. Köycülük Şubesi

Eskişehir halkevi şehirli ile köylü arasındaki anlaşmanın önemini takdir ederek ilk önce bu noktayı göz önüne almış, fırka salonunda, pazara gelen köylüleri toplayıp söyleşi tertip etmiş, aynı zamanda köylü hastaların tedavisine, parasız ilaç vermeye başlamıştır¹⁹². Köy ve Köycülük Şubesi, köylüye yapılacak yardımları şu şekilde sınıflandırabiliriz¹⁹³:

1. Köylünün ev ve aile hayatını yükseltmek (Sosyal Yardım)
2. Köylüyü kendi uğraştığı sanatında ilerletmek
3. Köylünün, şehirle olan temasında çektiği zorlukları düzeltmek (Sosyal ve İktisadi Yardım)

İlk olarak 80 kadar halkevi gencini toplayarak Karacaşehir, Mamucayı ziyaret etmiştir. Bilhassa Mamuca köyünde yapılan bayram merasimi çok etkileyici olmuştur.

¹⁹¹ Halkevi, 30 Ağustos 1932, S:1, s. 14.

¹⁹² Halkevi, 30 Ağustos 1932, S:1, s. 14.

¹⁹³ Halkevi, 31 Mart 1933, S: 8, s. 2.

Köycüler Şubesi bir defa fırka salonunda, bir defa da Park Sinemasında köylülere iki konferans vermiştir¹⁹⁴.

Ağustos 1925 yılında Tohum Islah İstasyonu açılmıştır. İstasyon ilk açıldığında mütevazı ve iki kuleden ibarettir. Önce buraya bir Fransız müdür ve Alman uzman getirilmiştir. Fakat bir süre sonra idare tamamıyla genç Türk çocuklarının ellerine verilmiştir. Bu istasyon Eskişehir’de, tohumların ıslahı bakımından çok iyi işler görmüştür¹⁹⁵.

Eskişehir’de günden güne ziraat aletleri düzelmiştir. Fakat traktöre eskisi gibi rağbet kalmamıştır; çünkü traktör masraf itibarıyla köylüyü zorlamıştır¹⁹⁶.

Eskişehir’de Şeker Fabrikasının açılmasının fikri 1932 senesinde bir Rus heyeti tarafından dile getirilmiştir¹⁹⁷.

Fabrikanın inşaatına başlamadan önce, şehirde amelenin gündeliği otuz kuruştur. Fakat yüzlerce işçiye gerek duyulduğundan itibaren gündelikler 80-90 kuruşa çıkarılmış. Arabalara, nakliye acentelerine, bakkallara, küçük esnaflara yeni müşteriler bulunmuştur. Eskişehir topraklarına pancar ekilmeye başlanmış. Köylüye ekiş, çapa ve tohum için avanslar dağıtılmıştır¹⁹⁸.

Genç Türk çocukları, büyük bir azimle işlerine sarılmışlardır. Fabrikanın inşaatı bitinceye kadar günde 16-18 saat çalışanlar olmuştur. Bir taraftan fabrika tesis edilirken, bir taraftan da pancar ziraatına ehemmiyet verilmiş. Bir seneden daha az bir zaman içinde hem tesis, hem de işletme işi gerçekleştirilmiştir¹⁹⁹.

1933 yılındaki, şeker fabrikanın mühendis, usta, memur ve işçi sayısı 975’tir. Ve bunların hepsi Türk’tür. Burada çalışan Türk çocukları işlerini ciddi bir şekilde idare etmişlerdir. Almanların başaramadığı birçok işi, Türk mühendislerinin eline geçtikten sonra yapmaya muvaffak olmuştur²⁰⁰.

¹⁹⁴ Halkevi, S:13-15, s. 161.

¹⁹⁵ Halkevi, , S:13-15, s.46.

¹⁹⁶ Halkevi, , S:13-15, s.73.

¹⁹⁷ Halkevi, S: 13-15, s,108.Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avni Güngörür ve Kemalettin Conker, (1952), *Eskişehir Kılavuzu*, Anıl Matbaası, Eskişehir: 106- 108.

¹⁹⁸ Halkevi, , S: 13-15, s,109-110.

¹⁹⁹ Halkevi, S: 13-15, s,109-115.

²⁰⁰ Halkevi, S: 13-15, s,109-115.

3.2.2. Sosyal Yardım Şubesi

Sosyal Yardım Şubesi vazifesini, sessiz bir şekilde gerçekleştirmiştir. Bu şube iki sene zarfında, bakımevi vasıtasıyla 1500 hastayı herhangi bir ücret almadan muayene ettirmiş, 800 kişi reçetelerin ilaçlarını ücretsiz olarak karşılamıştır²⁰¹. Bir bakımevi açmış, ilaç vermeye ve hastaları tedavi etmeye başlamış, Kurban Bayramında Kadınlar Birliği ile beraber yetim çocuklara elbise yaptırmıştır²⁰².

3.2.3. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Bir buçuk seneden beri Halkevi Mecmuasını topluma sunmakta olan Kütüphane ve Yayın Şubesi, büyük inkılâbın bir yükünü de omuzlamıştır. Yıllardan beri kökleşmiş inanışlar yerine, kafalara ve gönüllere yeni bilgiler, yeni yollar göstermek bu şubenin birinci vazifesi olmuştur. Şubenin Halkevinde küçük bir kütüphanesi ve burada 250'den fazla da kitabı vardır. Bugüne kadar üç konferans düzenlemiş, 140 cilt yeni kitap almıştır²⁰³.

3.2.4. Temsil Şubesi

Halkevinin açılışında faaliyetini alkışlatan bu şube, iyi çalışmıştır. Bu şube şüphe yok ki Eskişehir'de bir fikir ve kanaat inkılâbı yaratmıştır. Şube evinin açılma tarihi olan 19 Şubatta Mefkûre piyesini temsil ettikten sonra planlı bir çalışma ile gençlere çalışma imkânı vermiştir. Şube Eskişehir'in Kurtuluş Bayramı olan 2 Eylül 1932'de Kurtuluş, daha sonra Mücrim, Tuzak, Uyanan Kör piyeslerini temsil etmiştir²⁰⁴.

1933 senesinin üçüncü ayında temsil edilen Sakarya Kızları piyesi Eskişehir'de çok büyük ilgi görmüştür. Türk kadınının hayattaki rollerini, yakın tarihin feragat ve fedakârlık levhalarını ve işaret eden bu piyesi Eskişehir'in genç ve uyanık hanımları

²⁰¹ Halkevi, S:13-15, s. 161.

²⁰² Halkevi, 30 Ağustos 1932, S:1, s. 14.

²⁰³ Halkevi, , S:13-15, s. 163.

²⁰⁴ Halkevi, S:13-15, s. 162.

severek özenerek temsil etmişlerdir. Bu piyes gösterilen arzu üzerine iki defa tekrar edilmiştir. Akın ve Kahraman piyesleri de bu şube tarafından hazırlanmıştır²⁰⁵.

3.2.5. Güzel Sanatlar Şubesi

Bu şube musiki ve resim kısımları üzerinde çalışmıştır. Musiki kısmı için altı yüz liraya güzel bir piyano temin ederek eğitime başlamıştır. Alafranga musiki ile halk türküleri alaturkaya tercih edilmiştir. Sakarya Kızları piyesinin müzik kısmını bu şubenin amatörleri idare etmiştir. Yaz ve iş mevsiminde musiki kursları tatil edilmiştir. Resim kısmında da, birçok amatörlere resim, divar tezyinatı, fotoğraf kursları açılmıştır. Bu şube şehrin en büyük ihtiyacını da düşünmüş ve şehir bandosunu da meydana getirmiştir²⁰⁶.

3.2.6. Dil-Edebiyat, Tarih Şubesi

Bir dil inkılâbı ile millete hakiki benliğini sunan M. Kemal Atatürk, bu şubenin hedefini en açık bir işaretle göstermiştir. Köylere ve öğretmenlere dağıttığı 71 çeşit fişlerle, köylerde, şehirlerde, gelenekleri- görenekleri, halk türkülerini, mani ve masalları derlemiştir. Seyitgazi ve Kümbet mıntıkalarına iki seyahat tertip etmiş, buralardaki tarihi eserlerin fotoğraflarını almıştır²⁰⁷. Bunlardan başka Halk evleri Darü'l- Fünun heyetini halk ile karşılaştırmış, konferanslar hazırlamıştır²⁰⁸.

Bunun yanında şube, Eskişehir halkevi dergisi ile halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır. Dr. Mustafa Nuri tarafından yazılan yazılar şu şekildedir: “Süt Çocuklarında Mide ve Bağırsak Bozuklukları”, “Şişmanlık Hakkındadır”, ve “Dalak Hastalığı”dır²⁰⁹.

3.2.7. Spor Şubesi

Spor şubesinin açılmasındaki maksat, memlekette kurulmuş olan spor teşekküllerini korumak, sporu teşvik ve himaye etmektir. Şube bu bakımdan, kendisine

²⁰⁵ Halkevi, S:13-15, s. 162.

²⁰⁶ Halkevi, S:13-15, s. 164.

²⁰⁷ Halkevi, S:13-15, s. 163.

²⁰⁸ Halkevi, 30 Ağustos 1932, S:1, s. 14.

²⁰⁹ Halkevi, 30 Ağustos 1932, S:1, s. 5.

düşen vazifeleri yapmıştır. Çünkü spor mıntukasına sahanın tanzimi için 2000 lira vermişlerdir. Ankara, İzmir mıntukalarından getirttiği oyuncularla şehir kulüpleri arasında maçlar tertip edilmiştir. Şube şehirde yapılan dört pehlivan güreşini himayesine almış, amatör pehlivanları teşvik etmiş, spor teşkilatına yeni yeni elemanlar eklemekten geri kalmamıştır²¹⁰.

3.2.8. Eskişehir Halkevinde Umumi Toplantılar ve Bayramlar

Eskişehir halkevi iki sene zarfında 9 umumi toplantı, bir açılma bayramı ve yıldönümü bayramı yapmıştır. Toplantılarda yüz elli kişi bulunmuş, bu toplantılarda halkevinin işleri, mensupların aralarındaki samimi bağların kuvvetlenmesi mevzuları üzerinde görüşülmüştür²¹¹.

3.2.8.1. Eskişehir Halkevinin Açılış Bayramı

Eskişehir Halkevinin açılış bayramı oldukça etkileyici olmuştur. Bu nedenle Asrî sinemada, yeni kurulan temsil heyeti tarafından müsamere verilmiş ve Mefkûre adlı piyes oynanmıştır. Açılma bayramında bulunmak üzere Eskişehir'e gelen Giresun Mebusu Hakkı Tarık Bey Efendi, bu müsamerede uzun bir nutuk söylemiş, halkevlerinin kurumunda görülen maksadı ve bizi etrafında birleştiren büyük Türk ülküsünü anlatmıştır. Bu müsamerede halkevi gençlerinden birisi Hakkı Tarık Bey'e cevap vermiş, ülküsünün büyüklüğü önünde heyecanla Eskişehir halkevi mensuplarının duygularını anlatmıştır²¹².

3.2.8.2. Eskişehir Halkevinin Yıldönümü Bayramı

Yıldönümü bayramı da Eskişehir de etkileyici bir müsamere ile kutlanmıştır. Bu bayramda da Tuzak adlı piyes temsil edilmiş, hitabeler, nutuklar söylenmiş, halk şarkıları okunmuş, Bozkurt ve İstiklâl Marşına da seyirciler bütün seyirciler katılmıştır.

²¹⁰ Halkevi, S:13-15, s. 163-164.

²¹¹ Halkevi, S: 13-15, s. 159.

²¹² Halkevi, S: 13-15, s. 159.

Halkevi reisi Osman Bey bu bayramda, Eskişehir halkevinin amacını bir nutukla ifade etmiştir.²¹³

3.2.8.3. Konferanslar

Bu dönemde konferanslar yoğun bir şekilde devam etmiştir. Sosyal Yardım Şubesi Reisi Doktor Nazmi Bey, Darü'l Fünün hocalarından Hamdi Suat Bey, Müderris Hakkı Bey ve bir tıbbiye öğrencisine sağlıkla ilgili dört konferans, Alman profesörlerinden Herr Osten, Alishar Harabeleri ve Hitit Medeniyeti hakkında tarihi bir konferans vermiştir. Hukuk doktoru Cemil Sait Bey Avrupa'nın bugünkü iktisadi manzarası, Orman Âli Mektebi Rektörü Şefik Bey Ormancılık hakkında, Tarık Bey ise Ergani madenine ait bir konferans vermiştir²¹⁴.

3.3. 1933 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

3.3.1. Sosyal Yardım Şubesi

1025 hastaya bakıldığı bunların 780 tane reçeteleri tutarı 350 lira 20 kuruşun eczacılara verilerek ilaçları kendilerine parasız verildiği, dispanserdeki hasta bakıcı ücreti de beraber olduğu halde bu tahsilâtta 750 lira 88 kuruşu harcanmıştır²¹⁵.

3.3.2. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Bu dönemde şube, Onuncu yıl dönümü bayramında broşür yayımlamış ve bunu halka dağıtmıştır. Milli tasarruf haftasında, Milli bayramlarda da etkin olmuş ve fırkanın prensiplerini Sakarya Gazetesi vasıtasıyla kaleme almıştır. Şubede bir sene içinde 18 komite ve 10 umumi heyet toplantısı yapılmıştır. Bunlardan başkade mecmua idare odasında da sık sık toplantılar yapılmıştır.

Eskişehir Kurtuluş Bayramını tamamıyla bu şube tertip etmiş olduğu gibi Zafer ve Cumhuriyet Bayramlarında da görevde yer almıştır. Şubemizin Türk ocaklarından devredilen kitapların önemli bir kısmı yeniden ciltletmiş, kitap dolaplarını tanzim

²¹³ Halkevi, S: 13-15, s. 159.

²¹⁴ Halkevi, S: 13-15, s. 160.

²¹⁵ Halkevi, Nisan 1933, S:16, s. 3.

edilmiştir. Aynı zamanda Temsil şubesi tarafından sahneye sunulan Sakarya Kızları, Mücrim, Uyanan Kör, Tuzak, Boşluk piyesleri de bu komitenin kararı ile Eskişehir şubesi tarafından yazılmıştır²¹⁶.

3.3.3. Spor Şubesi

Mahmudiye çevresinde av müsamesesi yapılmıştır. Av mevsimleri Eskişehir şubesi tarafımızdan tespit olunarak, müracaatlar gerçekleştirilmiştir. Şube tenis kortunu kurarak, 1933 sonbaharında tenis oyunlarına başlamıştır. Şube profesyonel pehlivanların yaptıkları iki büyük güreşi himaye ve kontrolü altına almış; ayrıca Fenerbahçe, Galatasaray Ankaragücü kulüplerini getirmiştir. Aynı zamanda Bursa'ya Konya'ya ve Ankara'ya giden kulüplerin seyahatlerini temin etmiştir. Aynı zamanda Şube, 1933 senesinde Eskişehir sporuna kendi tahsisatından 1200 lira vermiştir²¹⁷.

3.3.4. Temsil Şubesi

Bir sene zarfında Faruk Şükrü Bey'in Sakarya Kızları, Mücrim, Tuzak, Uyanan Kör, Kurtuluş Piyesleri ile Faruk Nafiz Bey'in Akın ve Kahraman piyesleri amatör arkadaşlar tarafından oynanmıştır. Şube gençleri yetiştirmek ve daima kadrosunu genişletmek için çalışmalarda bulunmuştur. Şube Cumhuriyet Bayramında şehirde üç müsamere hazırlamıştır. Temsiller için sabit dekorlar günden güne tamamlanmaya çalışılmıştır. Şubenin iki salon firması, bir köy manzarası, çeşmesi ve şadırvanı demir baş olarak kullanılmıştır²¹⁸.

3.3.5. Dil-Edebiyat, Tarih Şubesi

Halkevi salonunda Tarık Bey tarafından “Ergani İstikrazı ve Şümendüfer Siyaseti” ile ilgili konferans verilmiştir. Dünyada buharın ve lokomotifin icadıyla birlikte meydana gelen gelişmelere bizim milletimiz ayak uyduramamıştır. Böylece her

²¹⁶ Halkevi, Nisan 1933, S:16, s, 6-7.

²¹⁷ Halkevi, Nisan 1933, S:16, s, 7-8.

²¹⁸ Halkevi, Nisan 1933, S: 16, s, 8.

geçen gün yavaş yavaş zayıflamaya ve fakir düşmeye başlamıştır²¹⁹. Bir zamanlar dünyayı titreten Türk milleti son bir iki asır içinde, demiryollarını yaparak ilerleyen, zengin olan başka milletlerin zorlu kuvvetleri karşısında zayıf kaldıkları dile getirilmiştir²²⁰.

Memlekette ilk demiryolu yapmak düşüncesi 1836 tarihinde doğmuştur. Ve o zaman hükümeti demiryolu inşasına teşvik eden ülkenin İngilizler olduğu söylenmiştir. Süveyş kanalı açıldıktan sonra İngiltere ve Fransa'nın Türkiye ticaretini ele geçirerek, demiryolu inşası için para harcadıkları belirtilmiştir. 23 Eylül 1856 tarihinde İzmir ve Aydın arasındaki hat demiryolu²²¹ imtiyazı İngiliz sermayesi ile gerçekleştirilmiştir. Memlekette yapılan demiryolunun bu olduğu belirtilir²²².

İstiklâl mücadelesini kazandıktan sonra Cumhuriyet hükümeti demiryolu yapmaya karar vermiştir. Yalnız işe ilim, bilgi ve fen dairesinde başlamak gerektiği belirtilmiştir. İnşaat için vaktiyle Hicaz ve başka hatları inşa ederek uzmanlık kazanan Türk mühendislerinin ve işçilerin mevcudiyetinden istifade edilmiştir. İşletme için gerek memlekette gerek Avrupa'da tahsil ve tetkik ile genç unsurlar yetiştirilmiştir. Demiryolu mesleğinin çok uzun tecrübelerle dayandığı, ağır bir meslek olmasına rağmen kısa zamanda Türklerin demiryolu konusunda başarılı olduğu belirtilir²²³.

Cumhuriyet rejiminin başlarında, 1924'ün Mart ayında konuşan Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal'in bu sözleri ile 1930'un 30 Ağustos'unda Sivas'a erişen demiryolunun önünde konuşan Başvekil İsmet Paşa'nın sözleri hepsinin aynıdır:

“Bana şimendiferde esas politikamın ne olacağını sordukları zaman, ‘ bir karış fazla şimendifer’ demiştim. Bence şimendifer politikası her şeyden evvel yeni inşaat politikası idi.” demiştir²²⁴.

²¹⁹ Halk Fırkasının talep ve daveti üzerine Tarık B. tarafından 27 Nisan 1938 tarihinde Eskişehir Halkevinde verilen konferanstır.

²²⁰ Halkevi, 30 Nisan 1933, Yıl:1 S: 9 s, 19.

²²¹ İlker Öztürk, (2009), *Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Demiryollarının Gelişimi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul; İsmail Yıldırım, (2002), *Osmanlı Demiryolları Politikasına Bir Bakış*, Fırat Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C:12, S: 1, s. 311-324; Yusuf Halaçoğlu, (1982), *Osmanlı İmparatorluğunda Menzil Teşkilatı ve Yol Sistemi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat- Fakültesi Basılmamış Doktora Tezi İstanbul; Mübahat S. Kütükoğlu, (1979), *İzmir Rıhtımı ve İşletme İmtiyazı*, *İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi*, İ.Hakkı Uzunçarşılı Hatıra Sayısı, İstanbul.

²²² Halkevi, 30 Nisan 1933, Yıl: 1 S: 9 s, 20-21.

²²³ Halkevi, 30 Nisan 1933 Yıl:1 S: 9 s, 24.

²²⁴ Bilsay Kuruç, (2001), *Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi Büyük Devletler ve Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s, 339.

“Ergani Bakır Yolu İstikrazı ve Tasarruf” adlı bir diğer konferansta Tarık Bey ise; bakır madeninin diğer madenlere göre önemli bir yer tuttuğunu, artık petrol lambasının ortadan kaldırılmasından sonra yerine konan elektriğin başlıca malzemesini bakırın yer aldığını belirtmiştir²²⁵.

Halkı bilinçlendirmek adına Ömer Bey tarafından “Aile Tasarrufu” hakkında bir, Fuat Hulusi Bey tarafından “Gazi Hazretleri’nin Hayatı” hakkında bir konferans verilmiştir. Aynı zamanda tarihi çalışmalara da devam edilmiş olup Alâeddin caminin müze haline getirilmesi düşünülmüş ve Maarif Vekâleti mimarı Macit Bey’e bir rapor tanzim ettirilmiştir²²⁶.

3.3.6. Güzel Sanatlar Şubesi

Şube şehrin ihtiyacını göz önünde tutarak bir şehir bandosu oluşturmuş ve bu bandoya 16 amatör genç getirilmiştir. Şube el işleri, musiki, resim ve boya işleri olmak üzere bölümlere ayrılmış olup bu bölümlerde derslere de başlanılmıştır. Bu şube batı musikisinin genç nesiller tarafından öğrenilmesi için de çaba göstermiştir. Halk türkülerini de ihmal etmemiş ve fırka salonunda iki konser vermiştir. Konserlere tahminen 600 kişi gelmiştir. 1933 kış mevsiminde halka ve gençlere mahsus Almanca, Fransızca, İngilizce dersleri açmış ve bu dersler birinci devrede iyi bir netice vermiştir²²⁷.

3.3.7. Köycülük Şubesi

Eskişehir Milli Mücadele ve Cumhuriyet devirlerinin başlarına kadar Osmanlı, devlet adamları için okunmamış bir kitap imiş. Kasabanın 330 senesine kadar, Kütahya’ya bağlı bir kaza merkezi olarak kalması, istidadının icap ettirdiği bütün himmet ve yardımlardan bu mıntıkayı mahrum bırakmıştır. İstanbul-Ankara, İstanbul-Konya, İstanbul- İzmir hatlarının birleşme yeri olan Eskişehir, Romanya’dan, Bulgaristan’dan, Rumeli’den gelen muhacir kabileleri ile artan bir mıntuka haline

²²⁵ Tarık B., “Ergani Bakır Yolu İstikrazı ve Tasarruf” tarafından Halkevi salonunda verilmiştir.

²²⁶ Halkevi, Mart 1934, S: 17-18, s, 57.

²²⁷ Halkevi, Mart 1934, S: 17-18, s, 57-58.

gelmiştir. Ne yazık ki Anadolu'nun her köşesi gibi Eskişehir de unutulmuş; ancak vergi zamanlarında hatırlanmıştır²²⁸.

Kurtuluştan sonra tarlasına ve sapanına dönen köylüler eski idare yüzünden epeyce hırpalanmış iken bir de üstüne düşman işgali gerçekleşince epeyce ezilmişlerdir. İşte bu yüzden köylüye tohumluk, ziraat bankası vasıtasıyla buğday ve arpa verilmiştir²²⁹. Bu yıl içinde yapılanlar şu şekildedir: Kızılca ören, Keskin, Söğüt önü, Karacaşehir, Mamuca, Muttalıp, Kayı, Gündüzler, Mamure, Osmaniye, Tokat, Karapazar, Kırka, Taş köprü köyleri ziyaret edilmiş ve fotoğraflar çekilmiştir. Şubeden seçilen bir komite Cumhuriyet Bayramına iştirak ve eğlence programlarını düzenlemek üzere 30 köyü dolaşmıştır. Eskişehir'de yapılan geçit töreni için gelen 600 köylü süvarinin halkevinin etkinliklerine katılmışlardır. Kayı, Gündüzler, Mahmudiye ve Mamure köylerinde 40'tan fazla devam edicisi bulunan okuma odaları oluşturulmuştur. Köy muhtarlarının ve imamlarının bilgi ve anlayışlarını yükseltmek için on gün devam edecek olan bir kurs açılmasına karar verilmiştir. Eskişehir köylerinin mühim bir kısmı ağaçsızdır. Bunun için köyleri ağaçlandırmak üzere çalışmalarda bulunulmuştur. Köylerin alakadar olabilecekleri memleket ve dünya haberleriyle, inkılâp ve Cumhuriyet idaresi hakkında bilgilerini artırmak amacıyla bir köy Divar gazetesi çıkarılacaktır. Bin lira idare heyeti, sekiz yüz lira sosyal yardım, iki bin yüz elli spor, yedi yüz köycüler, dört yüz dil edebiyat, bin temsil, yedi yüz güzel sanatlar, dört yüz kurslar, dokuz yüz elli lira kütüphane ve neşriyat tahsis edilmiştir²³⁰.

3.4. 1934 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

3.4.1. Köycülük Şubesi

Tohum Islah İstasyonu ile ilgili, Türkiye' de ilk araştırmalar 13 Aralık 1925' de Islah-ı Buzr (Büzür) adı ile kurulan Eskişehir Tohum Islah İstasyonunda başlar. Başlangıçta sadece Islah dalında yapılan çalışmalara, 1929'da aynı kuruluşun içinde oluşturulan Kuru Ziraat Deneme İstasyonu (Dry Farming) ile yetiştirme tekniği dalın da yapılan çalışmalarda eklenir. Daha sonraki yıllarda da patoloji konusu diğer iki disiplin yanında yer alır. 1931 senesinde Eskişehir Tohum Islah istasyonu tarafından İngiltere'ye

²²⁸ Halkevi, 29 Ekim 1933, S: 13-15, s.44

²²⁹ Halkevi, 29 Ekim 1933, S: 13-15, s.45-46.

²³⁰ Halkevi, Mart 1934, S: 17-18, s. 59.

ısmarlanan ırcır makineleri ile bir hidrolik pres için 346 sterlinlik dvız verilmesi onaylanır²³¹. 1951 yılında iki istasyon Eskişehir İslah ve Deneme İstasyonu adı altında birleştirilerek tek kuruluş halinde aynı çalışmalara devam eder. 1969 yılına kadar bu isimle araştırmalarına devam eden kuruluş, bu tarihte Eskişehir Ziraı Araştırma Enstitüsü adını alır. 1986 yılında önce baklagil, daha sonra Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırma Enstitüsü adını alan kuruluş 24 Ekim 1996 yılında yeni kampüsün açılışı ile birlikte Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsüne dnüştürölür²³².

Tohum ıslah istasyonunda elde edilen neticelere göre, Orta Anadolu'daki iftiliğı en zorlaştıran neden, sonbaharın kurak gitmesidir. Nisan yağımları pek az yağımış; fakat mayıs ayı yağışlı olup bundan da yazlık ekinler faydalanmıştır²³³.

Tohum İslah İstasyonunda yapılan sınıflamaya göre; Buğıday (Sazova 102), bu Eskişehir'in yerli akbuğıdayı içinden seçilmiştir. En iyi ekmekçilik buğıdaylarındandır²³⁴.

Buğıday (Sazova 101), iftiler buna kıvılcı buğıday da demişlerdir. Makarna ve irmik sanayisinde sert buğıdayın yerini tutmuřtur²³⁵.

Buğıday (Sazova 105), buğıday dönümünden en çok mahsul veren eřitlerindendir²³⁶.

Kışlık ak arpası ise; arpa ziyaretinin kışlığa çevrilebilmesi için yetiştirilmiş en güzel bira arpasıdır. Bira fabrikaları ve ihracat tacirleri tarafından çok beğenilmiştir²³⁷.

Kışlık yulafı, 1932 senesinde üretilmeye verilmiştir. Üredildikten sonra 1933'de dağıtılmıştır. . Yulafılık Eskişehir mıntokasında geri bir ziraattır²³⁸.

Aspir; çok verimli olmakla birlikte, yağından ve çiçeğinden ayrı ayrı faydalanılmıştır. Aspirin yağı, haşhaş yağından lezzetli ve kalorilidir. Haşhaş yağı gibi fena bir kokusu yoktur. Sebze yemeklerinde, hamur işlerinde tecrübe edinilmiş ve iyi neticeler elde edilmiştir. ieğinden İspanyolların (Roj Türk) dedikleri dudak boyası

²³¹ İhsan Güneş, vd., (2009), (Haz:Anadolu Üniversitesi), *Kurtuluş ve Aydınlanma: Arşiv Belgeleriyle Eskişehir*, Bykhaf Yayıncılık, Ankara: s, 496.

²³² Arif Turhan Atay, (2006), Konu II: Tohum Dosyası, Başlık IV: Cumhuriyet Döneminde Tohum İslahı, *Türk Tohum İslahının Tarihçesi*, Tarım ve Mühendislik Yayınları, S: 78-79.

²³³ Halkevi, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalade Nüşhası, 29 Ekim 1933, S: 13-15, s,47.

²³⁴ Halkevi, 29 Ekim 1933, S: 13-15, s,47.

²³⁵ Halkevi, 29 Ekim 1933, S: 13-15, s,47.

²³⁶ Halkevi, 29 Ekim 1933, S: 13-15, s,47.

²³⁷ Halkevi, 29 Ekim 1933, S: 13-15, s,47.

²³⁸ Halkevi, 29 Ekim 1933, S: 13-15, s,48.

yapılmıştır. Samanı hayvanlar tarafından yenilir, çiçekleri aynı zamanda yün ve ipek dokumasında boya olarak kullanılmıştır²³⁹.

Sazova çimen tohumu, bu tohumda yerli çayırlardan biçilip alınmıştır. Park ve bahçeler için İngiliz tohumundan daha elverişlidir²⁴⁰.

Bu sırada bulguları kuru tarım uygulamaları için son derece önemli olan Dry Farming Deneme İstasyonu da 1929 yılında aynı mekânda kuruldu ve çalışmalarına başladı. Bu kurumda A. Numan Kıraç tarafından yürütülen ve türünün en uzun süreli araştırmaları olan, bugün pek çok ülkeye model olarak sunulan, uluslararası kuruluşlarca "Türk mucizesi" olarak takdim edilen buğday üretiminde kaydedilen gelişmelerin temeli olan toprak işleme ve ot kontrolü denemelerinin sonunda ortaya çıkan "kuru tarım sistemi" yapılan ıslah çalışmalarını etkilemiş, bu etki ile bulunan daha güçlü çeşitler bu tarım sisteminin daha sağlıklı uygulanmasını sağlamıştır. Potansiyel verime ulaşmada etkin rol oynayan bu altyapı bilgilerini çeşit ıslah çalışmalarına geçmeden evve özet olarak açıklamak faydalı olacaktır. Bu temel sistem üzerinde yürütülen çeşit ıslahı, gübre, ekim zamanı, ekim sıklığı gibi araştırmalardan etkili sonuçlar almak mümkün olmuştur. Günümüzde yaygın ve rutin olarak uygulanır hale gelmiş olan bu sistem 1930-50 yılları arasında kesintisiz 20 yıl A. Numan Kıraç tarafından farklı çiftçi uygulamalarının sistematik olarak karşılaştırılması ve bunların başarılı olanlarının medotik olarak bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur.²⁴¹

Eskişehir’de Drayfarming deneme istasyonu tarafından 1196,80 dolarlık kısmı Birleşik Amerika’dan ve 123, 20 dolarlık kısmı da Kanada’dan alınmasına ve 1320 dolarlık çorak ziraata yarar aletler için gerekli dövizin verilmesi onaylanmıştır²⁴².

Son senelerde ziraat mahsullerinin fiyat düşkünlüğü de kuraklık kadar memleket çiftçisini düşündüren bir mesele olmuştur. Drayfarming, Orta Anadolu Yaylası için kuraklık tehlikesinin zararını en aza indirmek için yapılmıştır²⁴³.

Drayfarming beynelmilel kelimesinin manası kuru iklimlerde ziraattır. Drayfarming, bir zirai senelik Eylül’den Ağustos ayına kadar yağmur yekûnu 200-500

²³⁹ Halkevi, 29 Ekim 1933, S: 13-15, s.48.

²⁴⁰ Halkevi, 29 Ekim 1933, S: 13-15, s.48.

²⁴¹ Arif Turhan Atay, a.eg.e., S: 78-79.

²⁴² Güneş, a.g.e., s. 491.

²⁴³ Halkevi, , S: 13-15, s. 62.

milimetre arasında olan mıntıkalarda, çiftçiliği emniyetli bir san'at haline sokma imkânlarını içine alan bir ziraat usulü demektir²⁴⁴.

Aynı zamanda Şeker Pancarı projesi ile de halk bilgilendirilmiştir. Projeye göre sulamadan pancar yetiştirmenin mümkün olduğu dile getirilmiştir. Pancar sulanmayacak ve gübrelenmeyecek ise mutlaka nadas üzerine ekmenin gerekliliği belirtilmiştir. Bu iki esas nokta dikkate alındığı takdirde Orta Anadolu'da pancar ziraatı mümkün olmuştur. Bunun en kuvvetli kanıtı ise tarlalarda yabancı olarak yetişen %18 şekeri içine alan Betomavitima olmuştur. Deniz sahillerine mahsus olduğu zannedilen bu pancarın, asıl vatanının Orta Asya'nın yüksek yaylalarında olduğu belirtilmiştir²⁴⁵.

Islah istasyonu bir sene zarfında 375 kişiye 50140 kiloluk muhtelif tohum dağıtmıştır. Ayrıca 710 numaralı buğdaydan 10870 ve ıslaha devam edilmeyen buğdaydan da 6373 kilo dağıtılmıştır. Fakat 927-928 yılında kış karsız, yağmursuz ve ayaz bir şekilde geçirilmiş. Çeşmelerin suyu kesilmiş, yapraklar buruşmuş, porsuk kurumuştur. Tifo ve veba hastalıkları Orta Anadolu'yu kaplamış, bunun üzerine Halk Fırkasında bir toplantı yapılmıştır. Vali Hakkı Bey, Mebuslardan Emin ve Ali Ulvi Beyler, Fırka Reisi Osman Bey bu toplantının başında bulunmuş, müzakereler üç gün boyunca sürmüştür²⁴⁶.

Vakit kaybetmeden harekete geçilmiştir. Alpu- Eskişehir arasındaki geniş porsuk vadisi üzerinde bentler yaptırılır. İdare-i hususiye köylü hesabına bir sulama hesabı carisi açılır ve bir sene zarfında 300000 lirayı bu işe harcadığı gibi binlerce lira mukabilinde de 6 tane santrufuj alınır. Bu santrufujlarla yazlık ekin mıntıklarını sulatmışlardır. Aynı yıl içinde Ziraat Bankası köylülere tohumluk olarak 35000 liralık buğday ve arpa dağıtmıştır. Sakarya vadisinde de su dolapları tamir olunduğu gibi, Seydisu, Sivrihisar, Gökboz mıntığında da dolaplar yaptırılmıştır. Cumhuriyet idaresinin yardımı, diğer taraftan Tayyare Cemiyeti, Hilal-i Ahmer Cemiyeti de boş durmamıştır. Tayyare cemiyeti o yıl içersinde köylüye borçlanma yoluyla 6000 kilo buğday ve arpa dağıtmıştır. Hilal-i Ahmet Cemiyeti de çok fakir ve iş kabiliyetini kaybetmiş köylülere binlerce kilo un dağıtarak, binlerce lira vererek yardımlar

²⁴⁴ Halkevi, , S: 13-15, s, 62.

²⁴⁵ Halkevi, S: 13-15, s, 51-52.

²⁴⁶ Halkevi, S: 13-15, s, 53-54.

yapmıştır²⁴⁷. Bu seneki hedefler şu şekildedir: Her hafta veya on beş günde bir köylünün anlayabileceği eserler temsil ettirmek veya filmler göstermek, bu sinema ve temsillerde kısaca memleketin haftalık veya on beş günlük haberlerden bahsetmek, köylere mahsus bir Divar gazetesi çıkarmaktır. Her köye taksitle birer radyo temin etmek ve böylelikle köyleri Ankara'ya bağlamak, mümkünse (Asri sinemadaki gibi) bir cihazla köy radyolarını Eskişehir'e de bağlamak ve köylüyü olduğu yerde doğru yolu göstererek uyarmak gerektiğidir²⁴⁸.

3.4.2. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Bu seneki hedefler arasında, okuma-yazma, tüccarlar için hesap bilgilerini içeren kurslar, çıraklık yapan gençleri sanatlarında yükseltebilmek için sanat kursları, kadınlar için el işleri, dikiş, ev idaresi gibi kurslar açmak hedefler arasında gösterilir²⁴⁹.

3.4.3. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Bu yıl Köylülere mahsus Divar gazetesi çıkarmalı ve bunu da büyük puntolu harflerle inkılâp ve köy haberleri verilmelidir. Böylelikle köylünün kendi memleketi ve dünya ile ilgisi artacağı dile getirilmiştir. Gençlik kütüphanesine çok okuyanlar kurumu yapılıp, her ay çok kitap okuyanlara hediyeler verilmelidir²⁵⁰ şeklinde rapor verilmiştir.

3.4.4. Sosyal Yardım Şubesi

Şubenin bu seneki hedefleri arasında; işçi kitlesinin mektebe gidemeyen çocuklarını sokaklarda başıboş gezmekten ve mahvolmaktan kurtarmak için çocuk evleri açmalı, Bu evlere devam edecek çocukların başlarına bir lider tayin ederek teşkilatlandırılmalıdır. Durumu iyi olmayan kişilere, parasız doktor ve ilaç temin edilmelidir. Kimsesi olmayan, orda burada hizmetçilik eden erkek ve kızları korumak için bir iş evi açılması gerektiği dile getirilmiştir²⁵¹.

²⁴⁷ Halkevi, S: 13-15, s,56-58.

²⁴⁸ Halkevi, 9 Mayıs 1935, S:27-28, s, 124-125.

²⁴⁹ Halkevi, 9 Mayıs 1935, S:27-28, s, 125.

²⁵⁰ Halkevi, 9 Mayıs 1935, S:27-28, s, 125-126.

²⁵¹ Halkevi, 9 Mayıs 1935, S:27-28, s, 126-127.

Bunların yanında halkın bilinçlendirilmesi konusunda da faaliyetler gösterilmiştir. Dr. Mustafa Nuri tarafından “Alkolün Zararları”, “ Dimağ Hıfzıssıhhası”, “Sıskalığın Nedenleri” adlı konferanslar verilmiştir²⁵².

3.4.5. Temsil Şubesi

Bu sene köylü için her on beşte bir müsamere verilmelidir. Şehirli için her hafta Perşembe akşamları bir aile toplantısı yapılmalı ve her hafta başka başka köylerin kadın ve erkekleri çağrılmalıdır. Bir inkılâp sergisi açılmalı ve resimlerle inkılâbı halka anlatılması gerektiği dile getirilmiştir²⁵³.

3.4.6. Güzel Sanatlar Şubesi

Bu seneki hedefler arasında öncelikle Piyano bilen biri şehir bandosuna şef yapılmalıdır. Memleketin müzik bilen münevverlerini bu şubeye çağırmalı ve hepsine birer vazife verilmelidir. Memlekette birçok musiki aletleri çalmak isteyen gençler var olup, bunlara şubede dersler verilmelidir. Birer resim sergisi açılmalıdır²⁵⁴.

3.4.7. Spor Şubesi

Öncelikle eski pansiyon binası bu şubeye verilmeli ve içine toplantı salonu, voleybol, basketbol salonu, bir duş yeri, bir bilardo salonu, bir masa tenisi salonları, bir jimnastik salonu yapılmalıdır. Futbol sahasının yanına tenis kordu, önüne bir de yüzme havuzu yapılmalıdır. Spor şubesi hiçbir kulübü himaye etmemelidir, bizzat kendisi kulüp olmalıdır. Gençler kuvvetli bir disiplin altına alınmalı, bu şube mensupları bir nevi izci oymağı gibi olmalıdır²⁵⁵.

²⁵² Halkevi, 29 Ekim 1935, S:23-24, s,30-32.

²⁵³ Halkevi, 9 Mayıs 1935, S:27-28, s, 127.

²⁵⁴ Halkevi, 9 Mayıs 1935, S:27-28, s, 127.

²⁵⁵ Halkevi, 9 Mayıs 1935, S:27-28, s, 128.

3.5. 1935 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

3.5.1. Dil-Edebiyat, Tarih Şubesi

Dil araştırmaları ile ilgili, bu kurum Türk Dili Araştırma Kurumunun açmış olduğu anket üzerine üç kişilik bir komite kurarak geçen yıl Ankara'ya gönderdiği kelimelerden sonra araştırmalarına devam etmiş ve köycülük şubesinin yaptığı köy gezileri esnasında köylerde konuşulan sözlerle söylenen türkülerini toplamış, Halkevi Mecmuasında parça parça çıkarmaya başlamıştır.

Konferanslarda ise bu kurum, 1935 yılı içinde Kırka köyünde Faruk Şükrü tarafından “Parti Prensipleri”, dil bayramında öğretmen Alişan Cemal ve Nuri taraflarından “Türk Dili ve Bu Dilin Tarihle Birlikte Yürüyüşü”, öğretmen Alişan tarafından, “Namık Kemal” , öğretmen Necip Necati tarafından, “Milli Ekonomi” Cumhuriyet bayramında Necip Necati ve Muhittin tarafından, “Cumhuriyet ve Rejim”, tasarruf haftasında öğretmen Melahat tarafından, “Tasarruf” hakkında birer ve Doktor Nuri ile öğretmen Ömer tarafından, “Zehirli Gazlar” hakkında ikişer ve “Mimar Sinan” hakkında lise direktörü Semih ile Mimar İzzet tarafından, on yedi konferans verilmiştir.²⁵⁶.

Dil bayramına büyük bir önemle hazırlanılmış parti salonu halkla dolmuştur. Türk dilinin ilerleyişi için yapılan büyük kalkınmanın önemi anlatıldıktan sonra yukarıda adları geçen Alişan Bey, Cemal Bey ve Nuri Bey tarafından konferanslar verilmiş ve konferanslar Halkevi dergisinde de yayımlanmıştır.

Tarihi Çalışmaları ile şube Yazılıkaya çevresine iki gezi yapmış, bu gezilerden önemli anıtların fotoğraflarını çekmiş ve tetkiklerden alınan sonuçların yazılarını da Sakarya Gazetesi ve Halkevi dergisiyle yaymaya başlamıştır. Bu yazılar sekiz formadan ibaret olacağı için henüz basımı bitmemiştir. Bu araştırma ile Firijya, Arap, Bizans, Selçuk ve Osmanlı medeniyetlerinin izlerini meydana çıkarmak için bir başlangıç hazırlanmakta ve Türk medeniyetinin Firijyalılara benzeyiş noktalarına da dikkat edilmiştir²⁵⁷.

²⁵⁶ Halkevi, S: 33, s, 340.

²⁵⁷ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 984, Dn.815, Sn.3, s. 6.

3.5.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Eskişehir şubesi, 1935 yılı içinde bir resim kursu açmıştır. Bu kursun on sekiz öğrencisi vardır. Kursun çalışmaları iyi sonuçlar vermiştir.

Eskişehir Halkevi, Heykeltıraşlıkta büyük bir emek gösteren Kemal adlı bir genci himayesi altına almış eserlerini birçok dairelere tavsiye etmiş ve kendisinin İstanbul'da okuması için katkıda bulunmuştur.

Şube aynı zamanda geçen yıl kurduğu bando ve caz takımının ilerleyişini temin etmiş ve bunların haftanın üç gününde intizamla çalışmalarına önem vermiştir²⁵⁸.

3.5.3. Temsil Şubesi

1935 yılı içinde “Sakarya Kızları”, “Dün ve Yarın”, “Boşluk”, Abdülkadir Ziya'nın “Baba”, Refik Ahmet Nuri'nin “Son Altesi”, Faruk Nafiz'in “Akın”, Akagündüzün “Mavi Yıldırım”, “Öz Yurt”, Yaşar Nabi'nin “Mete” piyesleri bunlardan birkaçıdır, Akın üç, Mavi Yıldırım iki, Sakarya Kızları iki defa olmak üzere temsil edilmiştir. Temsil kolunun desteği üzerine aynı yıl içinde ve Halkevinin himayesi ve tertibi altında “Yayla Çocukları”, “Sakarya Kızları” oynattırılmıştır. Bu eserlerden “Akın” seyirciler üzerinde büyük bir ilgi uyandırmıştır. Temsil Verenler ise, Eskişehir Halkevinde temsil verenlerin bir kısmı öğretmen diğer kısmı da bankacı, işyar ve tüccardır. Halktan temsile katılanlar da olmuştur²⁵⁹.

3.5.4. Sosyal Yardım Şubesi

Halkevi Sosyal Yardım Kolu nizamnamesinin işaret ettiği temellere dayanarak ilk önce yurttan bulunan sosyal kurumlara yardım etmesi istenmiştir. Kızılay, Çocuk Esirgeme Derneği, Yoksullara Yardım, Kadınlar Kurumu gibi sosyetelerle temaslara geçerek bunların hazırladıkları müsamerelere, balolara yardım etmiştir²⁶⁰.

1935 kışında birçok yoksulların yakacaksız kaldıklarını göz önüne alan sosyal yardım şubesi partinin yüksek yardımına dayanarak mahallelerde birer yardım komitesi

²⁵⁸ Halkevi, 29 Şubat 1936, S: 34, s, 360.

²⁵⁹ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 984, Dn.815, Sn.3, s. 8.

²⁶⁰ Halkevi, 29 Şubat 1936, S: 34, s, 361-362.

teşkil etmiş ve bu komiteler vasıtasıyla halkın bağışlarını kabul ederek yüzlerce yoksula odun kömür dağıtmıştır²⁶¹.

Sosyal Yardım Kolu kendisine ayrılan paradan yüz lira tahsis etmiş ve Çocuk Esirgeme Derneğiyle birleşerek Cumhuriyet Bayramında yoksul çocuklara elbise ve kundura giydirmiş ve aynı bayramda yoksul okul öğrencilerini bir araya getirerek kendilerine bayram yemeği yedirilmiştir²⁶².

3.5.5. Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu

Bu sene açılan kurslar şu şekildedir: 3 Almanca, 1 Fransızca, 1 Ticaret, 2 Dikiş, 2 Nakış, 1 Şapkacılık, 1 Çiçekçiliktir. Belge Alanlar ise, Almancadan 35, Dikişten 2, Şapkacılıktan 1 kişi belge almıştır. Bunun dışında hapisanelerde bulunan yurttaşlarımızın okutulmasına önem verilmiş ve bir öğretmen gönderilerek oradaki yurttaşlarımızın okuryazarlıkları temin edildiği gibi okuryazar olanlarında bilgilerinin artırılmasına çalışılmış ve ön iş olarak da devrimin bir yurttaşa yüklettiği medeni ve siyasal bilgiler üzerinde öğütler ve konferanslar verilmiştir²⁶³.

3.5.6. Spor Şubesi

Bu sene beş defa umumi toplantı olup bu toplantıya gelenlerin sayısı dört yüzdür. Sokak koşuları tertip edilerek bu müsabakalara birçok gencin katıldığı ve bu nedenle gençlik arasında atletizm sporu çalışılmıştır. Tenis kortundaki faaliyet ancak hususi maçlardan ibaret olduğu bu yönde iyileştirme çabalarının olduğu dile getirilmiştir. Balıkesir, Bursa güreşçileri ile şehrimiz güreşçileri arasında Asri sinemada güreş müsabakaları gerçekleşmiştir. Ankara Çankaya ve İstanbul spor birinci futbol takımları ile maçlar tertip edilmiş, Ankara şampiyonu Gençlerbirliği ile futbol maçı, atletizm müsabakaları, idman sahasında atletizm bayramı yapılmıştır. Aynı zamanda bütün öğrencilere ve gençlere spor filmi gösterilmiştir²⁶⁴.

²⁶¹ *Halkevi*, 29 Şubat 1936, S: 34, s. 361-362.

²⁶² BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 984, Dn.815, Sn.3, s. 9.

²⁶³ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 984, Dn.815, Sn.3, s. 9.

²⁶⁴ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 984, Dn.815, Sn.3, s. 10.

3.5.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Bu şube çıkarmakta olduğu Halkevi Dergisi ile üç temel iş üzerinde ilerlemiştir. Bunlar şu şekildedir:

1. Mahalli tarih, dil ve kültür, folklor tetkikleri.
2. İnkılâbın gereklerini ve inkılâbın heyecanını vatandaşlara aşılایıcı yazılar.
3. Meslek yazıları, bu üç ana hat üzerinde yayım ödevini yapmak isteyen kol üyeleri köycüler şubesiyle de birleşerek Yakakayı, Gündüzler, Seyidgazi çevresi gibi birçok köylere yapılan gezilerde incelemelerden geri kalmamış ve elde ettikleri sonuçları muhtelif makalelerle dergide neşretmişlerdir.

Eskişehir halkevinin bu yıl altı yüz elli cilt kitabı vardır. Bu miktar günden güne artmıştır. Kitapların yüzde altmışı ciltlenmiştir. Diğer kalanlarda cilde verilmiştir. Bu şube evin genel çalışma işlerini anlatmıştır. Ayrıca hapishanedeki yurtttaşların okuma ihtiyaçlarını göz önünde tutarak onlara günlük gazete ve mecmualar göndermiştir. Ayrıca, şehirdeki bütün ulusal bayramları, Eskişehir halkevinin kütüphane ve yayın kolu idare etmiş ve bu bayramların sesli, sözlü ve renkli olmasına önem verilmiştir. Çarşıda, parti salonunda ve genel yerlerde koydurduğu radyolarla Ankara'daki söylev ve konferanslar halka dinletilmiştir. Bir yıl içinde odunpazarı, parti, köprübaşı, istasyon meydanları gibi yerlerde sinema ve tiyatrolarda kırk kadar söylev söylenmiştir²⁶⁵.

3.5.8. Köycülük Şubesi

Cumhuriyetten önce Eskişehir'de buğday alım ve satımı fazla olmuştur. Çenesine ve bileğine güvenenler burada toplanıp, gelişigüzel bağıra çağıra alım satım yapmışlar. Borsa nizamnamesi hem köylünün hem de tüccarın menfaatine uygun olarak yapılmıştır.

Ticari hayatta ilk feyizli ve faydalı hamleyi eskiden kurulmuş olan Ticaret ve Sanayi odasıdır. Kuruluşu 1893/ 1894 yıllarına dayanan Eskişehir Ticaret ve Sanayi

²⁶⁵ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 984, Dn.815, Sn.3, s. 11.

Odası²⁶⁶ hazırladığı istatistikler, ticari mallarının dağıtımı, tescil muameleleri, piyasa istihbaratı, malları Avrupa'ya tanıtmak gibi önemli işleri başarmıştır²⁶⁷. 1968 yılında Ticaret Odasındaki bazı sanayicilerin isteği ve Ticaret Odası yönetiminin onayı ile Sanayi Odası ayrı bir örgüt haline gelmiştir²⁶⁸.

Ticaret Bakanlığı'nın 31 Aralık 1925 tarihli müsaadesiyle faaliyete geçen Borsa'nın o yıllardaki kurucuları; Mihalıçcıkzade İsmail, Çerkez Ahmet, Yasinzade Mehmet Ali, Hacı Muharrem, Hafız Hüseyinzade Mehmet, Şeker Hafızzade Hulusi, Gümülcineli Mehmet ve Hacı Halimzade Osman Beylerdir. Borsa'nın ilk Başkanı Yasinzade Mehmet Ali Beydir. İlk Genel Sekreter Necip, ilk Komiser Ali Ulvi Beylerdir²⁶⁹.

Eskişehir Ticaret ve Zahire borsasında buğday, arpa, un, afyon ve bilumum hububat üzerine muamele yapılır. Yün, yapağı, tiftik ve av derisi o dönemde henüz alınmamıştır²⁷⁰. 1935 senesinde yapılanlar ise, Yakakayı, Gündüzler, Fahriye, Kara Pazar, Türkmen Tokat, Aşağı Söğütözü, Yukarı Söğütözü, Taş Köprü, Kümbet, Yapıldak, Yazılıkaya, Kırka, Alpu köylerini birer birer gezmiştir. Köylünün tarımsal, sağlık ve sosyal durumlarını incelemiş, hastalıklar üzerinde araştırmalarda bulunmuştur. Köycüler kolu, köylerin tarım bakımından aydınlanmaya olan ihtiyaçlarını da göz önünde tutarak hasattan önce birçok köylülere çağrılar göndermiş ve bunları toplayarak kuru ziraat ve tohum ıslah istasyonlarına götürmüş ve bunlara benzer tarım mevzuları

²⁶⁶ Salname-i Vilayet-i Hüdavendigâr, Sene 1311, Matbaa-i Vilayete Tab Olunmuştur, s. 171. Cumhuriyet dönemi ile birlikte, önceleri Ankara'ya bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren ETO, daha sonra bağımsız olarak çalışmalarını sürdürdü. Kentte sanayi'nin gelişmesiyle birlikte Eskişehir Ticaret ve Sanayi Odası olarak faaliyet alanını genişleten oda, 1968 yılında sanayici üyelerinin isteği, Oda'nın muvafakati ve Ticaret Bakanlığı'nın izniyle Sanayi Odası'nın kurulmasına olanak sağladı. Bu tarihten sonra da oda unvanı Eskişehir Ticaret Odası olarak değiştirildi. Ayrıntılı bilgi için bkz.; <http://www.etonet.org.tr/etonet/Hakkimizda/HakkimizdaEto.aspx>. (29.05.2015)

²⁶⁷ Halkevi, S: 13-15, s.91.

²⁶⁸ Eskişehir Sanayi Odası 1 Kasım 1968 tarihinde, o zamana kadar bir çatı altında oldukları Eskişehir Ticaret ve Sanayi Odasından ayrılarak, il'de sanayileşmeye hız kazandırmak ve sanayicilerin sorunlarıyla daha yakından ilgilenmek üzere, bağımsız bir Oda olarak faaliyetlerine başlamıştır. Odanın ilk Meclis Başkanı Hüsnü Yercil'dir. Bu görevi 1974 yılına kadar sürdürmüştür. Daha sonra Kazım Alanya görevi devralmış ve 1979 yılına kadar sürdürmüştür. 1979 yılından Eylül-2000 tarihine kadar ise Mesut Erez bu görevi sürdürmüştür. Eskişehir Sanayi Odasının ilk Yönetim Kurulu Başkanı ise merhum İsmail Kanatlı'dır. 1968-1972 yılları arasında görev yapmıştır. 1972-1974 yıllarında ise Orhan Erden Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1974 yılında ise Mümtaz Zeytinoglu bu göreve seçilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.; <http://www.eso.org.tr/tarihçe>. (29.05.2015); Şinasi Acar, "Eskişehir Sanayi Odası'nın Kuruluşu", Eskişehir, Zaman, Mekan, İnsan, a.g.e., s. 70-77.

²⁶⁹ Halkevi, S: 13-15, s.92.

²⁷⁰ Faruk Şükrü, (1931), *Eskişehir, Ticari, Zirai, Coğrafi, Tarihi, Malumat ve Halk Bilgileri*, Sakarya Matbaası Yayınları, Eskişehir: s. 55.

üzerine konferanslar verilmiştir. Kuru ziraat ve tohum ıslah istasyonları gibi faydalı kurumların öğüt ve denemeleri ile uyanan çiftçilerimiz, ziraat aletleri için güzel fikirler edinmişlerdir. Köylüler, traktör, pulluk, harman, tohum ve temizleme makinelerinin işe ne kadar elverişli olduğunu anlayarak, sapan ve düğen yerine bunları kullanmaya başlamışlardır²⁷¹.

Zincirli kuyu, Aşağı Söğütözü, Yukarı Söğütözü, Satılmış köylerinde törenle ağaç diktirilmiş, köy okuma odalarına gazete, mecmua ve kitaplar gönderilmiştir. 90 köyün posta kutuları tanzim edilerek mektup ve gazetelerini düzgünce almaları temin olunmuştur²⁷².

3.6. 1936 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

3.6.1. Dil-Edebiyat ve Tarih Şubesi

Bu yıl halkevinde “Koca Sinan” gecesi düzenlenerek, Mimar Sinan’ın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında konferans verilmiştir. Bu konferansa 400’den fazla kişi katılmıştır²⁷³. Eserlerin çoğu İstanbul’da olmak üzere 81 cami, 51 mescit, 55 medrese, 26darü’l kura, 16 imarat, 2 darüşşifa, 7 su kemeri, 8 köprü, 18 kervansaray, 6 mahzen, 33 saray, 35 hamam, 17 türbe yapmıştır²⁷⁴. Batılılarda Avrupa medeniyetinin temelini teşkil eden Rönesans’ın en yüksek mimar ve ressamı olan Mikelanj’dan bile onu üstün tutanlar olmuştur²⁷⁵.

CHP’nin düzenlediği “Devrim ve İstiklal” adlı konferansta ise yaklaşık 1000 kişi katılmıştır²⁷⁶.

Bir diğer önemli gelişme ise tarihi önemi olan Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin imzalanmış olmasıdır. Bu nedenle Eskişehir halkevinde kutlamalar yapılmıştır²⁷⁷.

²⁷¹ Halkevi, S: 13-15, s,72.

²⁷² BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 984, Dn.815, Sn.3, s. 13-14.

²⁷³ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 497.

²⁷⁴ Halkevi, 30 Mayıs 936, S: 35, s, 415.

²⁷⁵ Halkevi, 30 Mayıs 936, S: 35, s, 415.

²⁷⁶ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 468.

²⁷⁷ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 501.

3.6.2. Temsil Şubesi

Halkevi temsil şubesi, sporcu bir gencin ulusal atletizm yarışmasına katılmasında masraflarını karşılamak için, bir gösteri düzenlemiştir. Bu gösteride Reşat Nuri'nin "İstiklâl" adlı piyesi oynanmıştır²⁷⁸. Asri sinemada öğretmenler birliği halkevi temsil şubesiyle birleşerek, bir komedi oyunu düzenlenmiştir. Bu oyun, Eskişehir'de ilk müzikal oyun olarak karşımıza çıkmıştır²⁷⁹.

3.6.3. Sosyal Yardım Şubesi

Eskişehir halkevi Çiftelerde bir dispanser açmıştır. Dispanseri açmak üzere Çiftelere bir heyet gönderilmiştir. Dr. Talat ve arkadaşları bu dispanserde ücretsiz tedavi etmeyi kabul etmiştir²⁸⁰.

Mustafa kemal'in belediye reisine iyi bir içme suyunu emretmesi üzerine Eskişehir halkı Kaplanlı suyuna kavuşmuş, yoksullara yemek verilmiş ve zeybek oyunları oynanmıştır²⁸¹.

3.6.4. Köycülük Şubesi

Tarım Bakanı Muhlis Bey, Çifteler ve Mahmudiye'deki araştırmalarını bitirdikten sonra Eskişehir'e gelmiştir. Eskişehir'deki sosyal çevreden gördüğü canlılıktan dolayı ilgilileri tebrik etmiştir. Bakan kuru ziraat ve tohum ıslah istasyonlarını da gezdikten sonra Ankara'ya dönmüştür²⁸².

Bir diğer önemli faaliyet ise; Sümerbank Ereğli dokuma fabrikası için Sakarya vadisinden pamuk almaya karar vermiş ve köylülere avans olarak 2500 lira dağıtmıştır²⁸³.

²⁷⁸ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 497.

²⁷⁹ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 465.

²⁸⁰ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 498.

²⁸¹ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 466-467.

²⁸² Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 468.

²⁸³ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 499.

3.6.5.Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Halkevi, halk dershanelerinin biçki, dikiş, nakış ve şapkacılık kursları yıllık sergisi, yeni halkevi binasında açılmıştır. Bir yıllık çalışmanın eseri olan bu sergi, bir törenle açılmıştır²⁸⁴.

İlk kadın pilot olan Sabiha Gökçen Eskişehir'e gelmiş ve uçuş derslerine başlamıştır. Sabiha Gökçen adına Hava Kurumu tarafından, Porsuk otelinde ziyafet verilmiştir. Ziyafette Vali Talat Bey, General Nazmi Bey de bulunmuştur²⁸⁵.

3.6.6.Spor Şubesi

Spor alanında Türk gençliğinin yarına hazırlığının bir belirtisi olarak spor ve jimnastik bayramı yapılmıştır. Merasimden sonra halk şehitliği ziyaret etmiştir²⁸⁶.

Spor şubesi, bir bisiklet yarışı düzenlemiş ve bu yarışa altı genç katılmıştır. Yarış sahası Eskişehir ile Bozüyük arasında gerçekleşmiştir²⁸⁷.

Demirspor kulübü de istasyondaki kantinde bir çay vermiş, bu çaya spor idarecileri ile vali gelmiştir. Kulübün yetiştirdiği gençlerin konseri beğenilmiş ve geç vakte kadar eğlenilmiştir²⁸⁸.

3.7. 1937 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

3.7.1. Dil-Edebiyat ve Tarih Şubesi

Bu şube daha çok konferanslara önem vermiş ve uzmanlarına başvurarak birçok konu üzerinde konferanslar vermiştir. Gençleri yetiştirmek üzere de geceler tertip edilmiş, yazdıkları okutturulmuştur²⁸⁹.

Ayrıca Ülkü dergisinde de Mehmet Türkmenoğlu'ndan da bahsedilmiştir. Mehmet Türkmenoğlu, bir iki verimli şubesi hariç, o günlerde yine bir durgunluk ve verimsizlik gösteren Eskişehir Halkevi'nin ateşli ve kabiliyetli çocuklarından birisidir.

²⁸⁴ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 465.

²⁸⁵ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 499.

²⁸⁶ Halkevi, 29 Ekim 1936, S: 36, s. 499.

²⁸⁷ Halkevi, , S: 36, s. 497.

²⁸⁸ Halkevi, S: 36, s. 498.

²⁸⁹ Halkevi, Ağustos 1937, S:37, s. 518.

Eskişehir Halkevinin kutlamasına katıldığı her ulusal sevinç ve hamlesini ileri sürdüğü her milli dava için edebi gücünün yettiği, heyecan ve bilgisinin müsait olduğu kadar; fakat her zaman samimi ve coşkun mısralar yazan birisi olduğu belirtilmiştir²⁹⁰.

3.7.2. Temsil Şubesi

Halkevlerinin çalışmalarında, halkı toplamak hususunda pek ileri bir yeri olan bu şube “Yaşayan Ölü”, “Bir Azizlik”, “Ana”, “Kör”, “Mete”yi temsil etmiştir. Bu temsillerde gençliğin neler yapabileceği, gözler önüne serilmek istenmiştir²⁹¹. Toplam 12 temsil yapılmış ve bu temsillere de 6000 seyirci katılmıştır²⁹².

3.7.3. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Bu şube her şeyden önce “Kitapsarayına” ileri uluslardaki usuller içinde düzen vermiş; kitapların yıpranmamasını sağlamıştır. Okuyucular da düşünülmüş, onların isteklerine de çok geniş yer verilmiştir. Kitap sayısı 900’dür²⁹³. Altı ayda kütüphaneye 705 okuyucu gelmiştir²⁹⁴.

3.7.4. Köycülük Şubesi

Köycülük şubesi bütün çalışmalarını dispanserlerinde toplamış gibidir. Sıhhatli ve sıhhatini sever bir köylü yaşatmak için bu şube de 1000’e yakın hasta muayene edilmiştir.²⁹⁵

Köylüye işlerinde rehberlik edilmiş, dört konferans verilmiş ve 2000 dinleyici gelmiştir²⁹⁶.

²⁹⁰ *Ülkü*, (1937); Halkevlerinde Bariz Çalışmalar ve Beliren Değerler, Aralık 1937, C:X, S:58, s. 371.

²⁹¹ *Halkevi*, , S:37, s. 518.

²⁹² BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 997, Dn.854, Sn.1, s. 55.

²⁹³ *Halkevi*, S:37, s. 518.

²⁹⁴ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 997, Dn.854, Sn.1, s. 55.

²⁹⁵ *Halkevi*, S:37, s. 518.

²⁹⁶ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 997, Dn.854, Sn.1, s. 55.

Cumhuriyetin ilanından sonra ormanlara da büyük bir önem verilmiştir. Ahşap bina yapmak yasaklanmış, orman muhafaza teşkilatı genişletilmiş, ağaçların cinsleri, yaşları, kesilme çağları birer birer tespit edilmiştir²⁹⁷.

3.7.5. Spor Şubesi

Sahaları tamir ve ıslah etmiş, farklı kulüplerin açılmasına yardımcı olmuştur. Bunlar bu şubenin, derin bir spor aşkıyla çalışmakta olduğunu göstermektedir²⁹⁸.

3.7.6. Güzel Sanatlar Şubesi

Resim, koro, mandolin kurslarında gençler, her geçen gün kendilerini alkışlatacak duruma gelmişlerdir. Ayrıca Piyano ve Viyolonsel çalışmalarında da ilerlemişlerdir. ²⁹⁹ Altı ay zarfında 9 konser verilmiş ve bu konserlere 4225 dinleyici gelmiştir³⁰⁰.

3.7.7. Sosyal Yardım Şubesi

Bu şube daha çok para biriktirmek, para toplamak yerine “hayır için” kendisine düşen vazifeyi yapmıştır. Fakir mekteplilere yemek vermek hususunda da çalışmıştır³⁰¹.

3.7.8. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

İğne iplik işleriyle yabancı dil işleri etrafında programlı bir çalışma içinde varlığını gösteren bu şube; genç kızlara kendilerini temin edecek kabiliyet vermiştir. Açmış oldukları sergi de işlerinin en parlak göstergesi olmuştur³⁰².

²⁹⁷ Halkevi, S: 13-15, s,82.

²⁹⁸ Halkevi, Ağustos 1937, S:37, s. 518.

²⁹⁹ Halkevi, , S:37, s. 519.

³⁰⁰ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 997, Dn.854, Sn.1, s. 55.

³⁰¹ Halkevi, Ağustos 1937, S:37, s. 519.

³⁰² Halkevi, Ağustos 1937, S:37, s. 519.

3.8. 1938 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

3.8.1. Dil-Edebiyat ve Tarih Şubesi

Muhtelif konularda altı konferans verilmiş, gençleri tanımak ve tanıtmak için fırsatlar yaratılmıştır. Bu konferans ve toplantılarda 3000 kişi bulunmuştur. Hazırlanan Folklor Araştırmaları'nın neşrine devam edilmiştir³⁰³.

Cemal Duru “Yunus Emre'nin Mezarı” adlı konferansta, mezarının Sarı köyde olup Ankara hattının kenarında ve dönemeç'in tepesinde olduğu belirtilmiştir. Yakınlarında Beylik ahır, Uyuz hamamı köyleri bulunur³⁰⁴.

Bu tarafta oturanlarca, Yunus Emre mezarının İstiklal Harbinden önce oldukça mamur olduğu dile getirilmiştir. İçerde bir mescit bulunarak, mescitte zaman zaman toplanılarak Yunus Emre'nin parçaları okunarak bir şiir ayini yapıldığını bilenler ve işitenler olduğu belirtilmiştir³⁰⁵.

M.Ali Denker tarafından “Diş Bakımı” konulu konferansta ise halk bilinçlendirilmeye çalışılmıştır³⁰⁶.

3.8.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Resim ve Müzik gibi iki kuvvetli koldan ilerlemekte olan bu şube, şehirde, resmin ve musikinin kıymetini sadece belirtmekle kalmamış, aynı zamanda yaşatmıştır. Kırktan fazla kız ve erkek, yağlı boya ve kara kalem çalışmalarında yetişmiştir. Ortaya koymuş oldukları eserler 1937 Cumhuriyet Bayramında açılan resim sergisi on beş gün devam etmiş ve 1000 ziyaretçiye kapılarını açmıştır. Seksen üç kız ve erkek Keman, Mandolin, Viyolonsel ve Piyona da çalışmıştır. Bunlardan Keman ve Mandolin on dört geceyi musiki ile süslemiştir. Bu konserlere halk oldukça ilgi göstermiştir. 7000 kişinin gelmesi bu rağbetin kuvvetli bir göstergesi olmuştur³⁰⁷.

³⁰³ Halkevi, Şubat 1938, S:39, s, 582.

³⁰⁴ Cemal Duru, (1938), Yunus Emre'nin Mezarı, *Halkevi*, Şubat, Sene 5, Sayı: 39, Eskişehir: s, 592.

³⁰⁵ Y.a.g.m., Halkevi, Şubat 1938 Sene 5, S: 39, s, 592

³⁰⁶ M. Ali Denker, (1938), Diş ve Bakımı, *Porsuk Halkevi*, S: 41, Eskişehir: s, 86.

³⁰⁷ Halkevi, Şubat 1938, S:39, s, 582.

3.8.3. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Bilhassa kızlara “El işleri” maharet ve inceliğini veren bu şube, el ve göz emekleriyle on gün süren bir “El işleri” sergisi açmıştır. Sanat dershaneleri gibi teşkilatlanan ve programlı bir çalışma yaşatan bu kursta 118 talebe bulunmuştur. Bunlar “Biçki dikiş, Çiçekçilik, Erkek çamaşırları, Şapkacılık” gibi kısımlara ayrılmış ve bütün bunların yanında da bir de “Aile bilgisi, Analık ve Kadınlık” bilgileri verilmiştir³⁰⁸.

3.8.4. Spor Şubesi

Sıkı bir program içinde çalışmış olan bu şube, müsabakalara geniş yer vermiştir. Aynı zamanda “Türk kadar kuvvetli” sözünün doğruluğunu ispata çalışmıştır³⁰⁹.

3.8.5. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Kitapları ilmi şekilde tasnif ettirmiş ve ince bir tetkikten geçirtmiştir. 1500’ü aşan kitaplar içersinde “Yurt ve Türklük” hakkındaki eserler, büyük bir yer tutmuştur. 5000 okuyucu kütüphaneden faydalanmıştır. Okuyucuların %78’ini öğrenci ve geri kalanını da memur ve halk oluşturmuştur. Dağıtılmasını faydalı bulduğu yazıları da broşür halinde bastırmıştır³¹⁰.

3.8.6. Köycülük Şubesi

Beylikahır ve Çifteler nahiyelerinde açtığı dispanserlerle köylünün sağlığını korumuştur. 96 köyden 1500 köylünün müracaatı ve bunların muayene ve tedavilerini dispanser yapmıştır³¹¹.

³⁰⁸ Halkevi, Şubat 1938, S:39, s, 583.

³⁰⁹ Halkevi, Şubat 1938, S:39, s, 583.

³¹⁰ Halkevi, Şubat 1938, S:39, s, 583.

³¹¹ Halkevi, Şubat 1938, S:39, s, 583.

3.8.7. Temsil Şubesi

Bu yıl eleman bulmakta şube biraz sorun yaşamıştır. Bu yüzden beş temsil verebilmiştir. Gösterilerde daha çok milli ve sosyal konular yer almıştır³¹².

3.8.8. Sosyal Yardım Şubesi

Şube, Kızılay, Çocuk Kurumu ile mekteplere devam eden fakir çocuklara yemek verme işlerinde elinden gelen ilgiyi eksik etmemiştir. Oluşturduğu bir komisyon ile okullardaki 2000 çocuğa sıcak yemek temin etmiştir³¹³.

³¹²Halkevi, Şubat 1938, S:39, s, 584.

³¹³ Halkevi, Şubat 1938, S:39, s, 584.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
1939 SONRASI ESKİŞEHİR HALKEVİ

4.1. 1939-1946 DÖNEMİ ESKİŞEHİR HALKEVİ FAALİYETLERİ

1939- 1946 yılları arasında siyasi ve ekonomik sorunlara rağmen faaliyetlere devam edilmeye çalışılmıştır. Atatürk ilkelerinin ışığı altında Türk kültürüne ve sanatına hizmet etmek, devrimleri yaymak, kökleştirmek, halkı toplumsal ve kültürel alanlarda yetiştirmek hedefler arasında yer almıştır.³¹⁴

4.2. 1939 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

4.2.1. Dil-Edebiyat, Tarih, Şubesi

Çeşitli konular üzerinde konferanslar verilmiş, Cumhuriyet Halk Partisinin beşinci büyük kurultayı münasebetiyle yapılan toplantıda altı ok'un izahı, halk partisinin tarihçesi, o zamana kadar yapılan işler konusunda konferanslar verilmiştir. Yakın köylerde tetkik gezileri ve köylülerle temaslar yapılmıştır. Üyeler davet edilerek Eskişehir Halkevinin çalışmaları hakkındaki düşünceleri dinletilmiştir³¹⁵.

4.2.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Bu şube 45 kadar kız ve erkek amatöre karakalem, pastel, sulu boya, yağlı boya ile sanatın heyecanlı bir köşesinde yarının kudretlerini hazırlamıştır. Bandosu da 40'tan fazla amatörü ile çalışmıştır³¹⁶.

4.2.3. Temsil Şubesi

Milli günlerin istedikleri heyecanı sahnede başarıyla yaşatan ve bu uğurda hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen bu şube 19 müsamere vermiştir. Bu gösterilerden birini de Sivrihisar'da vermiş ve pek derin alkışlara sahne olmuştur³¹⁷.

³¹⁴ Bilir, a.g.e., s.56.

³¹⁵ *Porsuk*, Eylül 1939, S: 41, s, 631.

³¹⁶ *Porsuk*, Eylül 1939, S: 41, s, 631.

³¹⁷ *Porsuk*, Eylül 1939, S: 41, s, 631.

4.2.4. Spor Şubesi

Gençlerden on bir futbol takımı yapılmış ve onları çalıştırmıştır. Bir de kupa maçı düzenleyerek çalışmayı hızlandırmıştır. 1938 Türkiye Bisiklet ve Futbol birinciliği kazanan Eskişehir gençlerine halkevinde çay ikram edilmiş ve bu gençlere kupa ve madalyalar verilmiştir. 1939 Türkiye bisiklet ikincisi Eskişehir sporcularından Faik ilk Balkan Bisiklet Koşusuna katılmıştır³¹⁸.

4.2.5. Sosyal Yardım Şubesi

Şube, Kızılay, Çocuk Esirgeme, Fakirler Yardım Kurumlar ile birlikte okullardaki yoksul öğrenciye yemek vermiş ve birçoğunu da giydirmiştir. Bu işlere harcanmak üzere 300 lira yardımda bulunulmuştur. Çocuk Esirgeme Kurumu adına da bir balo verilmiştir³¹⁹.

4.2.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Biçki, dikiş ve şapkacılıktan 65 kız mezun olmuş, bunların hazırladıkları sergi 19000 kişi tarafından ziyaret edilmiş ve sergi fevkalâde alkışlanmıştır³²⁰.

4.2.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Kitap sarayda 1370 kitap vardır. Okuyucu miktarı 3500'ü geçmiştir. Bu miktarın %75'i öğrenci, %25'i işyar ve subaydır. En çok ilgi gösterilen kitaplar edebi eserler olmuştur. Kitaplar iyi bir şekilde sıralanmıştır. Derginin yazı işleri ise Dil, Edebiyat Tarih Şubesi'ne verilmiştir³²¹.

³¹⁸ *Porsuk*, Eylül 1939, S: 41, s, 631-632.

³¹⁹ *Porsuk*, Eylül 1939, S: 41, s, 632.

³²⁰ *Porsuk*, Eylül 1939, S: 41, s, 632.

³²¹ *Porsuk*, Eylül 1939, S: 41, s, 632.

4.3. 1940 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

4.3.1. Dil- Edebiyat ve Tarih- Şubesi

Necmi Omaçer “İstiklal ve Milli Hâkimiyet” yazısında Türk milletinin istiklal uğruna kanlarını dökmekten kaçınmadıklarını, böylece yüce Türk milleti zaferden zafere koşarak istiklâline kavuştuklarını belirtmiştir³²².

Cemal Duru’nun 17. Yıldönümü münasebetiyle yazmış olduğu “Lozan Zaferi” adlı yazısında, Lozan zaferinin, 30 Ağustos zaferiyle eşdeğer olduğunu, artık Yeni bir Türkiye doğduğu söylenmiştir³²³.

4.3.2. Spor Şubesi

1940 yılında genel merkezden bisiklet alınmak için gönderilen “60” lira tahsisata, Eskişehir Halkevi “40” lira ilave ederek bir adet “Ganna” marka koşu bisikleti alınmıştır.³²⁴ Savaşın bitimiyle birlikte ülke olanaklarının artmasıyla bu tür araç -gereç ve tahsisatlar da artırılarak halkevleri ve halkodalarının spor, sporcu malzemesi eksikleri giderilmeye çalışılmıştır. Örneğin; CHP Genel Sekreterliğinin 21. 07. 1945 gün ve 6/78888 sayılı emriyle 20 çift lastik ayakkabı 25 tane spor şortu, 25 sporcu atleti, 1 voleybol topu, 2 hentbol topu, 2 sağlık topu, 4 çift boks eldiveni, 7 çift boks ayakkabısı, 2 tane gülle (biri 5, diğeri 7, 275 kg) Eskişehir Halkevine gönderilmiştir. Tutulan tutanaktan anlaşıldığına göre, listede belirtilen ayakkabı adedi 25 olmasına rağmen, sandıktan yalnızca 20 adet ayakkabı çıkmıştır³²⁵.

Dr. Sırrı Alıçlı “ Spor ve Sosyal Terbiye” adlı yazısında sporun ve sportif çalışmanın irade üzerinde, sosyetei anlama ve kavrama üzerinde yaptığı yaratıcı tesirin sosyal sinde başka hiçbirinin etkili olamayacağını söylemiştir³²⁶.

³²² Porsuk, Nisan 1940, S: 46, s, 697.

³²³ Porsuk, Ağustos 1940, S: 49, s, 746.

³²⁴ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1122, Dn.94, Sn.3, s. 28.

³²⁵ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1122, Dn.94, Sn.3, s.21-22.

³²⁶ Porsuk, Ağustos 1940, S: 49, s, 682.

4.3.3. Sosyal Yardım Şubesi

Kızılay haftası nedeniyle dergide Cemal Duru, Dr. Hikmet Karamustafa ve Eskişehir Belediye reisi Mesrur Demirer Kızılay ile ilgili duygularını belirtmişlerdir. Cemal Duru; “ Vatan uğrunda çarpışanlara yağdırdığı cehennemler, açtığı volkanlar arasında ve içersinde, yapayalnız kalan ve artık gözlerinde dünya için, hayat için son parıltılar uçuşan kahramanın, eli olup tutan, gözü olup gören, kalbi olup çarpan Kızılay” demiştir³²⁷.

4.4. 1941 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

4.4.1. Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi

Halkevi'nin en mühim ve en esaslı işini başarmak mevkiinde bulunan bu şube, Halk Partisi Genel Sekreterliğinin yüksek hizmetiyle konferanslar vermiştir. Konferansların, özellikle, halkın ve dinleyicinin ihtiyacını karşılamış olması dikkate değerdir. Konferanslar sıkıcı olmaktan çıkarılıp, bol sohbetlerle, gerçekleştirilmiştir. 3400 dinleyiciye Halkevinin birleştirici çatısı altında 10 konferans verilmiştir. Dergi, “Porsuk” adı ile ayda bir olmak üzere çıkmıştır. Dergi, partinin ocaklarıyla, köy okuma odalarına ve bütün okullara gönderilmiştir³²⁸.

4.4.2. Kütüphane ve Yayın Şubesi

1400 kitabı olan kütüphane, sessiz bir çalışma içinde kendisinden beklenen istifadeyi vermiştir. 2925 mecmua, 3380 kitap okumak için müracaat eden olmuştur. En çok okunan eserler şunlar olmuştur: Umumi eserler, sosyal ilimler, edebiyat, nazarî ilimler, tabiat, coğrafya, tatbiki ilimler, güzel sanatlar, felsefe ve filolojidir³²⁹.

³²⁷ *Porsuk*, Temmuz 1940, S: 48, s, 727.

³²⁸ *Halkevi*, 23 Şubat 1941, S: 50, s, 761.

³²⁹ *Halkevi*, 23 Şubat 1941, S: 50, s, 761-762.

4.4.3. Güzel Sanatlar Şubesi

Musiki ve resime önemli kişiler yetiştirmesi bakımından dikkat çekicidir. Türküler, caz, bando teşkil etmiştir. Genç yeteneklere, yer verilmiş, bu maksatla konserler verilip resim ve fotoğraf sergileri açılmıştır³³⁰.

Nemci Omacer tarafından “Sanat’ın Değeri ve Anlamı” adlı konferansta ifade etmeye çalışılan³³¹ sanat eserlerinin dil gibi birer ifade vasıtası olduğudur. İlim kafası teşekkül etmeyen insanın, ilmi bir hakikati nasıl kavrayamazsa, aynı şekilde sanat terbiyesi görmeyen insan da sanat eserleri karşısında ilgisizlik gösterir³³².

4.4.4. Köycülük Şubesi

Köy gezintileri yapılmış, doktorlar hastaları tedavi etmiş, reçeteleri verilmiştir. Askerlerimize, kışlık hediyelerin toplanması; pamuklu ve yeleklerin hazırlanması işlerinde Kızılay ile çalışılmıştır. Doktor Talat Simer’in temelini attığı Çiftelerdeki dispanser yoluna devam etmiştir. Cumartesi günleri, uzak, yakın köylerden gelenler muayene olmuş, ilaçlar yoksullara ücretsiz, diğerlerine ise maliyet fiyatı üzerinden verilmiştir. Doktor Münir Oyma’nın dispanserdeki mesaisi takdire değer olmuştur³³³.

Feridun Üstün’ün “Yoncanın Memleket Ziraatındaki Büyük Değeri” konulu konferansta köylüler bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Diğer yıllarda olduğu gibi bu yılda da köylüler için verilen konferanslar devam etmiştir³³⁴.

4.4.5. Temsil Şubesi

Bu yıl da temsil şubesi çalışmalarına devam ederek 24 temsil vermiş ve 7000 kişiyi halkevinde ağırlamıştır. Yeni yetenekleri yetiştirmek ve geliştirmek bakımından da ayrı bir varlık göstermiştir³³⁵.

³³⁰ Halkevi, 23 Şubat 1941, S:50, s, 762-763.

³³¹ Lise Filozofu Öğretmeni Necmi Omacer tarafından Halkevinde verilen konferanstır.

³³² Necmi Omacer, (1940), Sanat, *Porsuk*, Mayıs, S: 47, Eskişehir: 726.

³³³ Halkevi, 23 Şubat 1941, S:50, s, 763.

³³⁴ Feridun Üstün, (1941), Yoncanın Memleket Ziraatındaki Büyük Değeri, *Halkevi*, Mayıs, S: 51, Eskişehir: s, 799.

³³⁵ Halkevi, 23 Şubat 1941, S:50, s, 764.

4.4.6. Sosyal Yardım Şubesi

Geçmiş yıllarda olduğu gibi, bu yılda Eskişehir sosyal yardım şubesi, yoksul kişilere ve hasta insanlara yardım etmeye çalışmıştır. Bu yüzden Kızılay ve Çocuk Esirgeme kurumları ile çalışarak 500 yoksul çocuğa sıcak yemek vermiş; cezaevlerindekiilere kâğıt, kalem ve defter verilmiştir³³⁶.

4.4.7. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Bu şube özellikle ilkokula hazırlama, köylerde açmış olduğu okuma- yazma kurslarına geniş bir yer vermiştir. Tatillerde de ikmal kursları açmak suretiyle öğrenciye önemli yardımlarda bulunmuştur³³⁷.

4.4.8. Spor Şubesi

Kapalı spor salonları, atletizme teşvik müsabakaları yapan bu şube, Mahmudiye, İsmet Paşa, Alpu ve Osmaniye köylerinde spor yerleri açmıştır. Gençliği, sporun canlılığı etrafında toplamaya çalışmıştır³³⁸.

4.5. 1942 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

4.5.1. Dil-Edebiyat, Tarih Şubesi

Eskişehir halkevi bu dönemde toplumsal, siyasi ve ekonomik alanlarda konferanslar düzenleyerek halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Maarif Vekâleti Baş Müfettişi Hilmi Yolaç tarafından “ Aile İktisadiyatında Kadının Rolü”, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Prof. İsfendiyar Kadester tarafından “ Üretimi Artırma”, Devlet Demiryolları Cer Atölyesi Müdür Muavini Mithat Ersöz tarafından “Yurdumuzu sevelim, tanıyalım”, Devlet Demiryolları mühendislerinden Nüvit Osmay tarafından “Uzaklardan Yakınlardan” adlı konferanslar verilmiştir³³⁹.

³³⁶ Halkevi, S:50, s, 764.

³³⁷ Halkevi, 23 Şubat 1941, S:50, s, 765.

³³⁸ Halkevi, 23 Şubat 1941, S:50, s, 765.

³³⁹ Halkevi, Ağustos 1942, S: 53, s, 31-32.

4.5.2. Kütüphane ve Yayın Şubesi

1942 tarihine kadar kütüphane ve yayın şubesi tarafından beş gün devam eden kitap sergisi açılmıştır. Sergiyi yaklaşık 4132 kişi ziyaret etmiştir. Halkevlerinden gelmiş olan mecmua ve dergiler toplanmıştır. Günlük gazetelerden Ulus ve Eskişehir’de çıkmakta olan Kocatepe gazeteleri alınarak okuyuculara sunulmuştur. Aynı zamanda mevcut kitaplarda ciltlendirilmiştir³⁴⁰.

4.5.3. Güzel Sanatlar Şubesi

Halkevlerinin onuncu yıl dönümü nedeniyle birçok ressamın çeşitli eserleri sergilenmiştir. Bu eserler, 393 tabloyu bir arada toplamıştır. Sergide Zeki Faik İzer’in Eskişehir- Seyitgazi resmi de yer almıştır³⁴¹.

1942 yılının başlarında Güzel Sanatlar Şubesi birçok etkinlik gerçekleştirmiştir. Çevrede ilgiyle karşılanan iki aile toplantısı yapılmış ve bu toplantıya 550 kişi katılmıştır. Müzik şubesi de piyano, akordeon, mandolin dersleri verilmiş, caz ise aile toplantılarında, balolarda, düğün ve nişanlarda yer almıştır³⁴².

1942 yılının sonlarına doğru ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı balo ve toplantı yapılamamıştır³⁴³.

4.5.4. Sosyal Yardım Şubesi

Diğer yıllarda olduğu gibi Sosyal Yardım Şubesi bu dönemde de yoksul öğrencilere Kızılay’ın yardımlarıyla yemek masrafı için 100 lira ve Çocuk Esirgeme Kurumuna da 300 lira verilmiştir. Aynı zamanda şube tarafından 25 vatandaşa 311 lira 25 kuruş yardım yapılır. Kızılay ve Yardım Sevenler Cemiyeti’nin katkılarıyla yoksullara yemekhane yapımı yolunda adım atılmıştır. 100 vatandaşa da 25 ton kömür dağıtılmış ve cezaevindeki 150 mahkûma ders araçları alınmıştır³⁴⁴.

³⁴⁰ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 28.

³⁴¹ Halkevi, Ağustos 1942, S: 53, s, 31-32.

³⁴² Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 23.

³⁴³ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 23.

³⁴⁴ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 26.

4.5.5. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Bu dönemde de farklı alanlarda kurslar açılmaya devam etmiştir. A ve B kursları olmak üzere iki ortaokulu bitirme kursu açılmış, bu kurslara 62 öğrenci devam etmiş ve bunlar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sınavlara alınmıştır. Bunu dışında İngilizce kursu, yapma çiçek kursu açılmıştır. İngilizce kursuna 60, çiçek kursuna da 210 kişi devam etmiştir³⁴⁵.

4.5.6. Spor Şubesi

Bu yıl da spor şubesi faaliyetlerini devam ettirmiştir. 600'e yakın genç atlet 29 Mart 1942'de Eskişehir'de toplanarak İnönü koşusu adı verilen Türkiye kır koşuları birincilik müsabakalarını yapmışlar ve İkinci İnönü Zaferinin yıldönümü bu yarışma ile kutlanmıştır³⁴⁶.

1942 yılının başlarında Şube Beden Terbiyesi Başkanlığı ile tam bir işbirliği yapılarak atletizm ve eskrim üzerinde çalışılmıştır. Ayrıca boks çalışmalarına da başlanacağı dile getirilmiştir³⁴⁷.

4.5.7. Temsil Şubesi

1942 yılının başlarına doğru "İstiklâl" piyesi temsil edilmiş ve üç müsamere verilmiştir. Şehre gelen Sadi Tek Tiyatrosu 17 çeşitli eser temsil etmiştir. Fakat eleman eksikliği yüzünden karagöz ve kukla üzerinde çalışmalara başlayamamıştır. Seyyar dekorların bulunamaması nedeniyle tiyatro turneleri yapılamamıştır³⁴⁸.

Bu dönemde göze çarpan oyunlar ise şu şekildedir: Bir Yağmur Gecesi, Kanun Adamı, Beyaz Kahraman ve Hasbahçe piyesleri temsil edilmiştir. Ayrıca Süheyl Petek ve Arto Benön tarafından keman ve piyano konseri verilmiştir³⁴⁹.

³⁴⁵ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 27.

³⁴⁶ Halkevi, Ağustos 1942, S: 53, s, 31-32.

³⁴⁷ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 27.

³⁴⁸ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 23-24.

³⁴⁹ Halkevi, Ağustos 1942, Sayı: 53, s, 31-32.

1942 yılının sonlarına doğru, şehirde bir turne yapan bir kukla heyeti tarafından öğrencilere özgü kukla ve karagöz oyunları oynatılmış ve bu oyunlara 2500 kişi gelmiştir³⁵⁰.

4.5.8. Köycülük Şubesi

Bu dönemde kış nedeniyle kış gezileri yapılamamıştır. Benzin meselesi çözülerek, yaz için geziler düzenlenmiştir. Köylü, halkevinin salonuna davet edilerek dertleri ve ihtiyaçları tespit edilmiş ve buna yönelik tedbirler alınmıştır³⁵¹.

4.6. 1943 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

Eskişehir Halkevi Şubelerinin iki yıllık çalışmalarını gösteren özetler aşağıdaki gibidir:

4.6.1. Dil-Edebiyat, Tarih Şubesi

Bu dönemde şube, konferanslarla halkı aydınlatmak, milli günleri ve tarih büyüklerini anmak Ankara radyosunda Eskişehir halkevi folklor saatini hazırlayarak, şehrin âdetlerini, türkülerini, destanlarını toplayarak dergide basılmıştır. Bu işler için vilayetten 1000 liralık para ayrılmıştır³⁵².

Eskişehir’de 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı etkileyici bir şekilde kutlanmıştır. Özellikle ilkokulların bu hususta yapmış oldukları hazırlıklar göze çarpmıştır³⁵³. Bunlardan başlıcaları şu şekildedir: Milli hakimiyet, Yayla, Ali Atak temsil edilmiştir. Yine Asri sinemada Ülkü okulunun hazırladığı koro ve keman sololar tertip edilmiştir. Dumlupınar ilkokulunda ise Zafer türküsü, Zafer kızları, Rond ve Zeybek oyunu ile göze çarpmıştır³⁵⁴.

³⁵⁰ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 25.

³⁵¹ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 29.

³⁵² Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 23.

³⁵³ Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, S: 61, Yıl: 8, s, 26

³⁵⁴ Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, S: 61, Yıl: 8, s, 26; Bu yazıların hazırlanmasında emeği olan Vehbi Tuiyın’a dergi tarafından teşekkür sunulmuştur.

4.6.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Bu dönemde musiki derslerine hız verilmiş ve şube daimi müzik öğretmenliğine Nuri Vandemir'i görevlendirmiştir. Mevcut müzik kurslarına ilave olarak, piyano, akordeon, mandolin kursları da açılmıştır³⁵⁵. Koro heyeti 10 erkek ve 3 kadın olmak üzere 13 kişiliktir. Halkevi salonunda iki defa temsil şubesiyle birlikte cazın da katılımıyla konser verilmiştir³⁵⁶.

4.6.3. Temsil Şubesi

1943 yılının başlarında kadın oyuncu bulunamadığından ve öğrencilerden de yararlanılamaması üzerine şube pek faaliyet gösterememiştir³⁵⁷. Temsil şubesi üyeleri tarafından 18 temsil verilebilmiştir. Ayrıca salonda Grenviç saatini ilgilendiren resimler gösterilmiştir. Şube Mahmudiye'de açılan ehli hayvan sergisi nedeniyle, Köy Enstitü bahçesinde "İnsan Sarrafı" adlı komediyi sahneye koymuştur³⁵⁸.

4.6.4. Spor Şubesi

Şube geçmiş yıllara göre pek faaliyet gösterememiştir. Bu yıl iki bisiklet koşusu, bir atletizm ve beş eskrim maçı düzenlemiştir³⁵⁹.

4.6.5. Sosyal Yardım Şubesi

Bu sene tifüs nedeniyle 260 kilo sabun, 500 kilo odun ve temizlik ilaçları şube tarafından dağıtılmıştır. Aynı zamanda şubeyle birlikte yoksul ailelere gidilerek 428 kişinin tıraşı da yapılmıştır. Doktora gidip de ilacını temin edemeyen 39 hastanın ilacı da şube tarafından karşılanarak 55 lira 55 kuruş harcanmıştır. Doğum yapacak annelere de hazırlık için 57 metre çamaşırlık verilmiş ve bunun için de 109 lira harcanmıştır³⁶⁰.

³⁵⁵ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 23.

³⁵⁶ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 23-24.

³⁵⁷ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 25.

³⁵⁸ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 25.

³⁵⁹ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 26.

³⁶⁰ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 27.

Tifüs nedeniyle bu yıl Eskişehir’de “ Bit ve Tifüsle mücadele” adlı konferans verilmiş, afişler asılmış, şehrin bütün hamamlara ücretsiz sabun dağıtılmıştır³⁶¹.

4.6.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Diğer yıllarda olduğu gibi bu yılda İngilizce kursuna devam ettirilmiştir. İngilizce B kursu İngilizce bilenler için açılmış olup, dörder aylık devre halinde devam etmiştir. İngilizce A kursu ise yeni başlayanlar içindir. Bunların dışında hastalık, yoksulluk ve türlü nedenlerden dolayı ilköğrenimini yarıda bırakmış ve yaşı geçmiş kişiler için üçüncü defa olarak ilkokulu bitirme kursu açılmıştır³⁶².

4.6.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi

1943 yılında Genel Sekreterlikçe yapılan para yardımıyla kütüphane, Sayın B.N.Atıf Kansu’nun öncülüğünde yeniden düzenlenmiştir. Ciltli bulunmayan kitaplar ciltlendirilmiş, kitap sayısı 2283 iken bu 2400’e çıkmıştır. Kütüphaneye 6353 kitap ve 1080 mecmua ve dergi okuyucusu gelmiştir. Bütün kitaplar giriş defterlerine yeniden kaydedilmiş ve kütüphanenin masrafları istatistik olarak gösterilmiştir³⁶³.

4.6.8. Köycülük Şubesi

Mahmudiye’deki ehli hayvan sergisine halkevinin temsil, sosyal yardım ve güzel sanatlar şubesinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Sosyal yardım şubesinde bulunan doktorlar, köyde bulunan hasta kişileri tedavi etmiştir. Ayrıca asker ailelerinin mektupları da yazılmıştır. Çifteler köyü dispanserinde ise 400 erkek 263 kadın olmak üzere 663 hasta tedavi edilmiştir³⁶⁴.

³⁶¹ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 27.

³⁶² Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 25.

³⁶³ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 28-29.

³⁶⁴ Halkevi, Yurt ve Kültür Mecmuası, S: 69-70, s, 29.

4.7. 1944 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

4.7.1. Dil, Edebiyat Şubesi

Bu yıl şube Eskişehir'in kültürel mirasını koruyarak, Yunus Emre, Nasrettin Hoca gibi edebiyat kişilerini anmış ve onların eserlerini canlandırmıştır. Eskişehir'de yetişen her bakımdan Eskişehir'e faydalı olanlar tespit edilerek mahalli anma geceleri ve konferanslar düzenlenmiştir³⁶⁵.

Dil-Edebiyat şubesinin yıllardır üzerinde çalıştığı, Yunus Emre'nin mezarının yeri ve anıtıyla ilgilenmiştir. Bu yüzden Vali Daniş Yurdakul 20000 lira para ayırmıştır. Vali bununla da kalmayarak anıt ve mezar için Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü Burhan Toprak'a başvurmuştur³⁶⁶.

4.7.2. Tarih ve Müze Şubesi

1944 yılında açılan bu şube, Eskişehir'in içindeki tarihi eserleri araştırmaya önem vermiş ve bunların araştırılması işini Dil- Edebiyat şubesinden Cemal Duru, Tarih- Müze şubesinden Naciye Ürünay ve Sabahat Öz görevlendirilmiştir. Şehirdeki bütün tarihi eserleri, özellikle cami, türbe ve kervansarayları araştırmıştır. Elde edebildikleri eserler hakkındaki malûmatı derlemişlerdir. Oldukça büyük bir malûmat dergisi olarak hazırlananlar, önemli bir araştırmadan sonra fotoğraflı olarak basılacağı dile getirilmiştir³⁶⁷.

Bu yıl Seyitgazi gezisi düzenlenerek, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı medeniyetinin eserlerini içinde barındıran Seyitgazi türbesi gezilmiş ve incelenmiştir. Bu eserler günden güne yıkılma aşamasına ulaştığı için, önemli notlar alınmış ve önemli görülen kısımların fotoğrafları tespit edilmiştir. Bu gezi sonrasında halkevi reisliğine, gezi hakkında rapor hazırlanmıştır³⁶⁸.

³⁶⁵ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 23.

³⁶⁶ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 23.

³⁶⁷ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 24.

³⁶⁸ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 24.

Dergide yer alan Lozan³⁶⁹ adlı yazıda, muharebeler sonrasında kazanılan zaferler, diplomatik başarıları da beraberinde getirmiştir. Avrupalı devletler Türkiye'nin bağımsızlığına aykırı olan maddeleri önümüze sunmaya devam edince, görüşmeler kesintiye uğramıştır. 23 Nisan 1923'ten sonra tekrar başlayan ve üç ay kadar süren görüşmeler sonucunda Lozan antlaşmasıyla yeni bir Türk devleti varlığını tanıtmış oldu. Lozan Türk'ün öz haklarını cihan milletlerine tanıtmış, kudretini ve kuvvetini göstermiştir³⁷⁰.

Lozan'ın devamı niteliğinde olup onu tamamlayan bir diğer zafer ise, 20 Temmuz 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesidir. Bu sözleşmeyle boğazların hâkimiyeti Türkiye'ye verilmiştir³⁷¹.

4.7.3. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Bu dönemde Fransızca, İngilizce ve Almanca kurslarına devam edilmiştir³⁷².

4.7.4. Temsil Şubesi

Şube programa dâhil gösteriler yapmaya devam etmiştir. Ayrıca Dil-Edebiyat, Güzel sanatlar şubesi ile birleşerek bir İnönü gecesi hazırlamıştır³⁷³.

³⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz; Bilal.N.Şimşir, (2012), *Lozan Günlüğü: Lozan Barış Konferansı ve Barış Anlaşması Sürecinin Belgesel Kronolojisi (1922- 1923)*, Bilgi Yayınevi, Ankara; 90.Yıldönümünde 90 Soruda Lozan Barış Anlaşması, (Haz.) Gürer Karagedikli, (2013), Bilgi Yayınevi, Ankara; Ahmet Temiz, (2007), *Velid Ebuzziya'nın Lozan Mektupları*, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul; Taner Baytok, (2007), *İngiliz Belgeleriyle Sevr'den Lozan'a: Dünden Bugüne Değişen Ne Var*, Doğan Kitap, İstanbul; Can Canver, (2006), *Lozan'ın Kazanımları*, MD 118K Yönetim Çevresi Federasyonu Yayınları, Ankara; Salahi Sonyel, (2006), *Gizli Belgelerle Lozan Konferansı'nın Perde Arkası*, TTK Yayınları, Ankara; Turgut Özbay, (2005), *Lozan- Sevr Karar Ver*, Tanı Yayınları, Ankara; 80.Yıldönümünde 2003 Penceresinden Lozan Sempozyumu, TTK Yayınları Ankara.

³⁷⁰ *Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi*, Ağustos-Eylül 1944, S: 73-74, s, 10; N.Ürünay, (1944), “ Lozan”, *Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi*, Ağustos- Eylül 1944, S: 76-77, Eskişehir: s, 8.

³⁷¹ N.Ürünay, “ Montrö Zaferi”, (1944), *Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi*, Ağustos- Eylül, S: 76-77, Eskişehir: s, 11.

³⁷² *Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 24.

³⁷³ *Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 24.

4.7.5. Köycülük Şubesi

Bu şube bu yıl, köylülerin sağlık durumlarıyla ilgilenmiş, evlerine gönderdiği doktor ile tedavilerini yaptırmış, açtığı dispanserleriyle de ilaçlarını maliyet fiyatına köylüye vermiştir³⁷⁴.

4.7.6. Sosyal Yardım Şubesi

Belirledikleri program çerçevesinde Sosyal Yardım Şubesi bu dönemde de faaliyetlerini devam ettirmiş, yoksul kişilere para yardımı, hasta kişilere de ücretsiz tedavi imkânları sağlanmıştır³⁷⁵.

4.7.7. Güzel Sanatlar Şubesi

Bu dönemde şube, yeni heyetiyle musiki şubesini canlandırma yoluna girmiş, resim ve fotoğraf atölyeleri için çalışmalarda bulunmuştur³⁷⁶.

4.7.8. Spor Şubesi

Programa dâhil olmak üzere spor gezileri ve müsabakalarına devam edilmiştir³⁷⁷.

4.7.9. Kütüphane ve Yayın Şubesi

1300'den fazla kitap ciltlettirmiş ve kitap fişleri tamamlanarak, kütüphane okumaya açılmıştır³⁷⁸.

³⁷⁴ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 24.

³⁷⁵ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 24.

³⁷⁶ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 24.

³⁷⁷ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 24.

³⁷⁸ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74, s, 24.

4.8. 1945 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

Bu dönemde haftada iki gün (salı ve cumartesi) halkevlerine mahsus toplantılar yapılmıştır. Ayrıca halkevi salonları düğün, nişan gibi etkinliklerde de kullanılmıştır³⁷⁹.

4.8.1. Dil-Edebiyat Şubesi

Dil-Edebiyat şubesinin bu yılki hedefleri arasında, Eskişehir dışından gelecek kişiler konferans verdirerek toplumun bilinçlenmesini sağlamaktır. Halkevinde verilen bütün konferansların aslı bir dosyada toplanmış, bunun için gerekirse not tutanlar tayin edilmiştir. Özellikle burada amaç; halk dilinde yaşayan kelimeleri ve mahalli şivelerin gramerine ait araştırmalarının yapılmasını sağlamak ve yaymaktır. Bunun için haftalık gençlik toplantıları yapılması hedeflenmiştir³⁸⁰.

Eskişehir halkevinde gençlerin verdikleri konferanslar şu şekildedir³⁸¹:

1. İbrahim Kutluk “Eski ve Yeni Şiir”, “Eski ve Yeni şiirlerden örnekler”.
2. Turan Tamer “ Demokrasi ve Partiler Meselesi”.
3. Nail Ulusman “ Eskişehir Köy Gezileri İntibaları”.
4. Zekerya Aykurt “ Ailede Terbiyenin Rolü”.
5. Suat Akünel “ Türk Hayatında ve Halk Edebiyatında At”

4.8.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Bu yılki hedefler arasında müzik geceleri yapmak, Batı müziğini hissettirmek, müzik geceleri için üstatlardan yararlanmak ve müzik kültürü olanları bir araya toplamaktır. Halkevi müzik öğretmeninin kontrolü altında çocuk kulübü çalışmalarını devam ettirmek ve zaman zaman çocukların öğrendiklerini halka göstermekte hedefler arasında yer almıştır³⁸².

³⁷⁹ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 14.

³⁸⁰ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 15.

³⁸¹ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Eylül- Ekim 1945, S: 89-90, s, 23.

³⁸² Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 14.

4.8.3. Temsil Şubesi

Bu dönemde tiyatro sanatına isteği olan üyelerden, gruplar halinde ekipler kurulması hedeflenmiştir. Özellikle kadın oyuncu eksikliğini gidermek için, her toplantıda kadınlara görev verilmiştir. Eskişehir halkevi tarafından düzenlenmiş olan Asri sinemada müzik, raks ve şiir gibi faaliyetler birleştirilecektir. Eskişehir'in kurtuluşu nedeniyle "Hasbahçe" piyesi de bu dönem oynamıştır³⁸³.

4.8.4. Sosyal Yardım Şubesi

Eskişehir halkevi, çalışan annelerin çocuklarını iş saatlerinde bakmak üzere yalnız bir mahallede bakımevi için bina aramıştır. Bunun için sosyal yardım şubesi diğer şubelerle de işbirliği yaparak elinden gelen yardımı yapacağı belirtilmiştir. Ayrıca kimsesiz hastalara, yoksullara, cezaevlerindeki muhtaçlara yardım edileceği belirtilmiştir. Verem Mücadele dispanserinde tedavileri yapılan yoksul hastaların da ücretleri verilmiştir³⁸⁴.

4.8.5. Spor Şubesi

Şube'nin bu sene gerçekleştirmek istediği birçok hedefi vardır. Kış aylarında halkevi salonunda jimnastik, güreş ve boks çalışmaları, Pazar günlerinde de gösteri niteliğinde yarışmalar yapılacağı belirtilmiştir. Köylerde cirit oyunu merkezleri kurmak ve at biniciliğine teşvik etmek, av mevsimlerinde av gezileri düzenlemek, memleketi tanıtmak amacıyla geziler yapılacağı vurgulanmıştır³⁸⁵.

Bu yıl gerçekleştirilen faaliyetler şu şekildedir: Halkevi spor şubesinin mahalleler arasında tertip ettiği Spor Bayramı, Eskişehir stadyumunda yapılmıştır. Gençler ocak başkanıyla halkevi önünde toplanmışlar, Türk ve parti bayraklarıyla beraber bandonun temposuna ayak uydurarak şehir stadına varılmıştır. Vali Daniş Yurdakul Parti Müfettişi Cabır Selek Parti Başkanı Mustafa Karamusal ve halkevi başkanı A.Numan Kırış halk önünde resmigeçit yapılmıştır. Halkevi Spor Şubesi

³⁸³ *Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi*, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 16; *Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi*, Eylül- Ekim 1945, S: 89-90, s, 23.

³⁸⁴ *Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi*, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 16; *Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi*, Eylül- Ekim 1945, S: 89-90, s, 23.

³⁸⁵ *Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi*, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 16.

Başkanı Hüsnü Soyer kısa bir söylevde bulunmuştur. Yarışmalar sonunda da Vali Daniş Yurdakul tarafından gençlere hediyeler verilmiştir³⁸⁶.

4.8.6. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Bu yıl kütüphane ve yayın şubesi için ansiklopedik eserler ve lügâtlar satın alınacağı belirtilmiştir. Bu yıl kütüphanede 2578 kitap yer almıştır. Ayrıca haftanın yeni kitapları ve kütüphaneye yeni gelen eserler vitrine konularak, okuyucuların dikkati çekilmeye çalışılmıştır³⁸⁷.

4.8.7. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Yetişkin kızlar için bir ev idaresi kursu, radyo üzerine de bilgi vermek üzere bir kurs açılması istenilmiştir³⁸⁸.

4.8.8. Köycülük Şubesi

Bu yıl kış aylarında her ay halkevi salonunda köylüyü ilgilendiren konular üzerinde toplantılar yapılacağı ve milli şarkılar söyleneceği belirtilmiştir. Toplantılar köylerin önemli merkezlerinde, kır bayramları şeklinde tekrarlanacak, halkın bu toplantılara katılımı sağlanacaktır. Egemenlik ve Çocuk Bayramında köydeki çocukları merkeze getirerek resmigeçit'e katılımları sağlanacaktır. Karapazar, Alpu, Kayı köylerinde teknik ziraat bilgisi üzerine sergiler açılacaktır³⁸⁹.

4.8.9. Tarih ve Müze Şubesi

Bu yıl milli ve mahalli tarihle ilgili konular üzerine konferanslar verileceği, milli tarih hakkında araştırmalar yapılacağı belirtilmiştir. Tarihi yer olan Karacahisar ve Sivrihisar'da da araştırma yapılacağı vurgulanmıştır³⁹⁰.

³⁸⁶ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Eylül- Ekim 1945, S: 89-90, s, 23-24.

³⁸⁷ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 17.

³⁸⁸ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 18.

³⁸⁹ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 17.

³⁹⁰ Halkevi, *Yurt ve Kültür Dergisi*, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 18.

Cemal Duru “19 Mayıs Atatürk’ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı” adlı konferansta şunları dile getirmiştir: *“Tarihimizin gururlandıracak sayfaları pek çoktur. Hemen her yaprağı, bir ulusu övündürecek kadar. Fakat 19 Mayıs 1919 pek yüce bir tarihin ilk sayfasıdır. Bugün olmasaydı, muhakkak ki bugünler olmazdı, olamazdı. Çünkü o gün, Samsun’a çıkan kudret tarihe geçmemiş olurdu³⁹¹ yapılacağı vurgulanmıştır³⁹²”*.

4.9. 1946-1951 ARASI ŞUBE FAALİYETLERİ

1946-1951 yılları arasında Eskişehir halkevi faaliyetlerini devam ettirmeye çalışmıştır. Halkın kültürel ve sosyal kalkınmasına ve yükselmesine hizmeti hedef bilen halkevleri, aydın- halk arasında büyük bir dayanışmanın sağlandığı yer olarak görülmüştür. Fakat bazı siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı Eskişehir halkevi bazı sıkıntılar çekmiştir. Özellikle parti değişikliği nedeniyle dergi 1946 yılında yayımına son vermiştir. Dergi çıkmamasına rağmen, 1951 yılına kadar faaliyetlere devam edilmiştir.

4.10. 1946 YILI ŞUBE FAALİYETLERİ

4.10.1. Dil Edebiyat Şubesi

Derginin daha sık çıkabilmesi bir toplantı yapılmış, bu toplantı sonrasında dergide köşe yazıları ayrılmıştır. Şeker Fabrikası İşletme Müdürü Kimyager Fahri Zaim tarafından (Atom ve Enerjisi) konulu bir konferans vermiş, İngilizce öğretmeni Enver Kalaklı tarafından da “Saadet” konulu bir konferans vermiştir. I. İnönü zaferi kutlanmış ve bu törende lise tarih öğretmeni Naciye Ürünay bugünün tarihini çizmiş ve yapılan şiir müsabakasında Tekin Ertürk birinci olmuştur.

Dil-Edebiyat üyesinden Eskişehir’in yetiştirdiği gençlerden Avukat Mehmet Türkmenoğlu’nun ölümü üzerine bir anma töreni yapılmış ve bu törende Cemal Duru, Dr.Fehmi Alandağ, Yargıç Ahmet Semiz tarafından merhum Mehmet Türkmenoğlu’nun hayatı anlatılmış ve yazdığı şiirler okunmuştur.³⁹³

³⁹¹ Halkevi, Cemal Duru, “19 Mayıs 1919”, Haziran 1938, Yıl: 5, S: 40, s, 586.

³⁹² Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Mart- Nisan 1945, S: 83-84, s, 18.

³⁹³ Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Ocak- Şubat 1946, S: 93-94, s, 26.

4.10.2. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Bu sene de İngilizce kursu faaliyetlerine devam edilmiştir. Yeniden başlayacaklara mahsus olmak üzere bir İngilizce kursu açılmasına karar verilmiş ve ilk hazırlıklara başlanılmıştır³⁹⁴.

4.10.3.Spor Şubesi

Bu yıl, Atatürk koşusunda derece alanlara hediyeler verilmiş, 2500 metre halkevi koşusu yapılmış, bu koşuya 12 atlet katılmış ve derece alanlara hediyeler takdim edilmiştir³⁹⁵.

4.10.4. Güzel Sanatlar Şubesi

Amatörler resim sergisi açılmıştır. Birinciliği Davut Akadil, ikinciliği Rıfat Gökpark kazanmıştır. Bir de Alafranga konser verilmiştir³⁹⁶.

4.11. 1946 SONRASI FAALİYETLER

1946 yılında dergi yayımına son vermesine rağmen, Eskişehir halkevi faaliyetlerini 1951 yılına kadar devam ettirmiştir. 1949 yılında Halkevi'nde görev alanlar şu şekildedir³⁹⁷:

Başkan: Yaşar Eğin

Dil- Edebiyat Şubesi Başkanı: Cemal Oğuz Öcal

Güzel Sanatlar Şubesi Başkanı: Melahat Tangör

Tarih ve Müze Şubesi Başkanı: Mükerrerem Tincer

Temsil Şubesi Başkanı: Yusuf Baran

Kurslar Şubesi Başkanı: İbrahim Bacınak

³⁹⁴ Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Ocak- Şubat 1946, S: 93-94, s, 26.

³⁹⁵ Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Ocak- Şubat 1946, S: 93-94, s, 26.

³⁹⁶ Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Ocak- Şubat 1946, S: 93-94, s, 26.

³⁹⁷ BCA., Fn. 490.01, Kn. 972, Dn.759, Sn.3, s.13.

Spor Şubesi Başkanı: Mennan Yalın

Köycülük Şubesi Başkanı: Rıza Tarım.

Kütüphane ve Yayın Şubesi Başkanı: Ali Cızdamar.

12 Mart 1950 Pazar günü Halkevi'nde Yayın Kolu Komitesi seçimi yapılmış, komiteye seçim sonunda Sadullah Erim, Ali Cızdamar, Muzaffer Karasözen seçilmiş yapılan toplantıda da başkanlığa Sadullah Erim seçilmiştir³⁹⁸.

Halkevi kapatılmadan önceki son idarecileri ise şu şekildedir³⁹⁹:

Başkan: Yaşar Eğin

Dil- Edebiyat Şubesi: Reşat Us

Temsil Şubesi Başkanı: Ahmet Alasya

Spor Şubesi Başkanı: Mennan Yalın

Güzel Sanatlar Şubesi: Muhittin Önder

Sosyal Yardım Şubesi başkanı: Leman Aklan

Kurslar Şubesi Başkanı: İbrahim Bacınak

Tarih Müze Şubesi Başkanı: Muhittin Ertürk

Kütüphane Şubesi Başkanı: Sadullah Erim

Köycülük Şubesi Başkanı: Rıza Tarım

Bunun dışında Eskişehir Halkevi dergisi yayın faaliyetine son vermesine rağmen 1952 yılına kadar faaliyetlerine halen devam ettiğini belgelerden görebiliriz. Yapılan faaliyetler belgeleriyle birlikte aşağıdaki gibidir:

29 Eylül 1947 tarihinde CHP Genel Sekreterliği tarafından Sivrihisar Halkevi Başkanlığına gönderilen yazı şu şekildedir⁴⁰⁰:

“Son günlerde yayımlanan piyeslerden olduğu gibi, Eskişehir halkevi adına önceden basılmış olup ellerinde mevcut bulunan 8 adet piyes gönderilmiştir. Bunlar şu

³⁹⁸ Sesışık, 15 Mart 1950.

³⁹⁹ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 833, Dn.290, Sn.2, s.6.

⁴⁰⁰ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 955, Dn.699, Sn.1, s.7.

şekildedir: Yarım Orman, Vatan ve Vazife, İnanmak, Züğürtler, Yapışkanlar, Bir İlan Hatası, İnsan Sarrafı, Atatürk Köyünde Uçak Gün'dür.

2 Ocak 1948 tarihinde CHP Genel Sekreterliği tarafından Mihaliçcik Halkevi Başkanlığına, Muhsin Adil Binal imzasıyla şu kitaplar gönderilmiştir⁴⁰¹: Bir Gemi, Bir Yağmur Gecesi Bir İlan Hatası, Eski Palto, Öğitmen, İhtiyar Kız, Sazlı Pınar, Toprak Çocuğu Züğürtler, Zehirli Kucak'tır.

26 Nisan 1949 tarihinde CHP Eskişehir Halkevi Başkanlığı tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazı şu şekildedir⁴⁰²: Eskişehir DDY Sanayi İşçileri Sendikası halkevi sahnesinde Ali Mustafa'nın (Cem) adlı eserini temsil etmek istemiştir. Bu eserin oynanmasında bir sakınca olup olmadığının bildirilmesi istenmiştir.

20 Ekim 1949 tarihinde CHP Eskişehir Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazı şu şekildedir⁴⁰³: Eskişehir Halkevinde olan "Türkiye Mimari ve Sanat Eserleri" sergisine yardım olarak gönderilen 500 lira İş Bankasından alınarak Eskişehir halkevi hesabına yatırılmıştır.

1 Aralık 1949 tarihinde Ankara Genel Sekreterliği tarafından Eskişehir Halkevi Başkanlığına gönderilen yazı şu şekildedir⁴⁰⁴: "Hangisi" adlı bir perdelik komedi incelenmiş, Teknik bakımdan başarısız görülen bu denemenin halkevleri repertuarına alınmasına imkân olmadığı dile getirilmiştir.

15 Mayıs 1950 tarihinde ise CHP Genel Sekreterliği tarafından Eskişehir Halkevi Başkanlığına yazılan yazı şu şekildedir⁴⁰⁵: *Halkevine merkezin armağanı olarak yazılı bir seyyar amplifikatör gönderilmiştir. Bu amplifikatörün demirbaş defterine kaydettirilmesini ve teşkilatın da bundan faydalanması istenilmiştir.*

⁴⁰¹ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 920, Dn.584, Sn.3, s.3.

⁴⁰² BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1122, Dn.935, Sn.2, s.19.

⁴⁰³ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 979, Dn.777, Sn.2, s.1.

⁴⁰⁴ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1022, Dn.935, Sn.2, s.1.

⁴⁰⁵ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 229, Dn.90, Sn.1, s.2.

4.12. ESKİŞEHİR HALKEVİNİN KAPATILMA SÜRECİ

Halkevleri, 14 Mayıs 1950 tarihinde DP'nin ezici bir çoğunlukla iktidara gelmesinden sonra faaliyetlerini yavaşlatmışlar, bir süre sonra da durdurmuşlardır. Bu tarihe kadar yayınlanabilen dergilerin son sayıları da hep 1950 Mayıs tarihli'dir. Bu tarihten sonra herhangi bir derginin yayınlandığına dair elimizde bir bilgi yoktur⁴⁰⁶.

Sakarya Gazetesinin 12 Ağustos 1951 tarihli yazısında “Halkevleri Şimdi Ne Olacak” başlığı ile dikkat çekmektedir. Cumhuriyet Halk Partisinin halkevlerini niçin tesis ettiği malum. O zamanki tek parti rejiminde gençliğin yetiştirilmesine büyük ehemmiyet veren parti ileri gelenleri memleket şümul bir kültür müessesinin kurulmasını lüzum gördüler. İşte Halkevleri ve Halkodaları bu şekilde kuruldu. Buraları birer ilim ve sanat yuvaları haline getirildi. Halkevi salonları on binlerce konferansa sahne oldu. Şimdi iktidar bu kültür yuvalarını tamamıyla sona ortadan kaldırmak ve faaliyetlerine son vermek yolunu tutacak olursa Türk kültürüne pek ağır bir darbe vurmuş olacaktır⁴⁰⁷.

Eskişehir Halkevi kapatılmadan önceki durumu hakkında 6/12/ 1952 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazı şu şekildedir⁴⁰⁸:

Kültür yuvalarımızdan, köylerdeki halkodalarımızın icra-yı faaliyet eylemekte bulunduğu binalar umumiyetle köy manevi şahsiyetine ve kira ile tutulmuş sahipli eşhasa ait olup hali hazırda bu odalarımıza partimizden mali yardım yapılamayacağına ve bunların da gelir kaynakları bulunmamasına binaen köy Halkodalarının kapatılması zaruri olacağı kanaatine varılmış ve esasen ilçe başkanlıklarımızdan alınan mütalaarı da bu merkezde bulunmuştur. Gerek ilçelerimizde gerekse Mahmudiye bucak merkezinde mevcut bulunan Halkevlerimiz öteden beri parti binalarında oturdukları ve şehrimizin Halkevi de evvelce kira ile bulunduğu İl Özel İdareye ait bina ahiren İş Bankasına satılarak parti binamızda çalışmalarına devam etmiştir.

İsmet İnönü Atatürk'ün kültür örgütü olan Halkevlerinin kapatılması girişimi karşısında susması beklenemezdi. Nitekim İnönü kendisinden beklenen karşı çıkışını yaptı ve Halkevleri ile ilgili yasa mecliste görüşülürken konuşma yaptı. Manisa milletvekili Refik Şevket İnce'nin yasayı meclise sunması ve bu yasanın gerekçesini de

⁴⁰⁶ Orhan Özacun, (2001), CHP Halkevleri Yayınları Bibliyografyası, Kitap Matbaacılık, Ankara: s. 10.

⁴⁰⁷ Sakarya, 12 Ağustos 1951.

⁴⁰⁸ BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 833, Dn.290, Sn.2, s.1.

Burdur milletvekili Fethi Çelikbaş'ın açıklamasından sonra kürsüye gelen İsmet İnönü şu tarihi konuşmasını yapmıştır⁴⁰⁹:

“Getirilen tasarı Halkevleri binalarını yeniden Türk ocaklarına veriyor. Halkevlerini fiilen kaldırıyor. Hazineye intikal ettirdiği Halkevlerini kapatma yetkisini hükümete veriyor. Halk Partisi'ne bağış olarak verilen malların kullanılmasına izin vermiyor. Geçmişteki karar ve uygulamaları geçersiz sayarak önemli bir Anayasa yanlışı işliyor. Aylardan beri hükümet yetkilileri ile CHP yöneticilerinin Halkevleri konusundaki görüşmeleri sonuçsuz bırakılmıştır. Biz çok partili yaşama girdikten sonra Halkevleri tüm siyasal partileri hoşnut bırakacak biçimde çalışabilmesinin yollarını aradık. O zamanki ana muhalefet partisinin düşüncelerini öğrenmeye çalıştık. Halk Partisinin 1947 kurultayında Halkevlerinin bir tesise dönüştürülmesi konusunda bir karar alarak bunu açıkladık. Bunu gerçekleştiremememizin nedeni o zamanki muhalefet partisi ile bir anlaşmaya varılamamasıdır. 31.1.1951 tarihinde başbakanla anlaşmaya varılmış ve daha önce hazırlanan tesis projesi kendisine teslim edilmiştir. Uzun gecikmeden sonra karşıt bir proje geldi. Bunun üzerine 20.6.1951 tarihinde yeni bir projeyi teslim ettik. Bu proje hazırlıklarından sonra önümüzdeki tasarı birden ortaya çıkmıştır. Bu yasa önerisi hükümet ile Halkevleri konusunda olumlu bir anlaşmaya varılamayacağını gösteriyor. Bizim projelerimizin esası Halkevlerinin çalışmalarını sürdürmesiydi. Biz tesis düşüncesini temel alırken iktidar kapatma hazırlıklarını sürdürüyormuş. Böylesine önemli bir konunun anlaşma ile yasal bir çözüme bağlanması yerine müsadere yoluna gidilmesinin yaratacağı sıkıntıları ülkemiz uzun yıllar çekecektir. Türk Ocakları binalarının Halkevlerine devredilmesi yetkili temsilcilerin huzurunda usulüne uygun bir biçimde yapılmıştır. Halk Partisi her zaman Türk Ocakları ile yakından ilgilenmiş ve bu kuruluşların istekleri ile gereksinmelerini karşılamıştır. Başlangıçta Türk Ocakları'nın her isteği karşılanmıştır. Sonradan devrimler dönemine geçilince Türk Ocakları yetersiz kaldılar ve bunun üzerine, ulusal kültür ve devrimler üzerine yeni bir örgütlenme arayışı gündeme gelince Halkevlerinin kuruluşuna gidildi. Türk Ocakları'nın kapanmasına Atatürk, Türk Ocağı yöneticileri ile beraber ve onların görüşlerini alarak karar verdi. Türk Ocakları'nın gaspı söz konusu değildir. Türk Ocağı yöneticilerinin kendileri bu ocakların kapanmasını istemişlerdir. Yasada kullanılan cebir ifadesi ile Atatürk'e yöneltilen suçlamayı kabul etmiyoruz. Ortada bir suç varsa zamanın başbakanı olarak benimdir. Atatürk'e böyle bir suçlama yöneltilemez. Ülkenin büyük kültür gereksinmesini karşılayan bu yirmi yıllık kuruluşlar kapatılmak istenmektedir. Halkevlerinden yetişen sanatçıların ve aydınların sayıları sınırsızdı. Toplu yaşama uzak olan ülkemize kadın erkek katılımı ile sosyal amaçlı toplanma geleneğini Halkevleri getirmiştir. Devrimleri halka anlatmak ve korumak görevi Halkevlerine verilmişti. Halkevleri salonlarından siyasal partiler eşit olarak

⁴⁰⁹ Çeçen, a.g.e., s. 247-249.

yararlanabiliyorlardı. Yaptıkları hizmetler düşünülürse Halkevlerinin kapatılması büyük bir yıkımdır...

Halkevlerinin faaliyetlerini resmen olanaksızlaştıran 5830 sayılı yasa ise bu tarihten 1 yıl sonra Refik Şevket İnce ve arkadaşlarının teklifi ile 8 Ağustos 1951 tarihli oturumunda T.B.M.M.'ince kabul edilmiş ve 3 gün sonra da 11 Ağustos 1951 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. O tarihte 69 milletvekiline sahip CHP ile hemen hemen aynı sayıda DP milletvekili yasanın oylamasına katılmamıştır. Köylü partisinin 3 milletvekili Remzi Oğuz Arık, Yusuf Ziya Aker ve Cezmi Türk aleyhte oy kullanmışlardır⁴¹⁰.

Halk evlerinin kapatılmasına ilişkin kararlar ilgili günümüze kadar taşınan iki farklı görüş belirtmiştir: Bir görüşe göre, Halkevlerinin faaliyetleri parti değil, kamu hizmeti olarak görülerek varlıkları devam ettirebilirdi; kapatılması Türk aydınlanmasına indirilen bir darbe olmuştur. Diğer görüşe göre ise, yarışmacı ve rekabetçi düzende artık anlamını yitirmiş olan Halkevlerinin, CHP'yle olan bağı o denli üçlüydü ki, bu partici bağı koparmak ancak onu tamamen kapatmakla mümkün olmuştur⁴¹¹.

Halkevlerinin kapatılması ve mallarına el konulmasıyla beraber Cumhuriyet Halk Partisinin mal varlığına da hükümet devlet aracılığı ile teslim alıyordu. Halkevlerinin kapatılması, Halk partisinin mallarına el konulması köy enstitülerinin kapatılmasıyla başlatılan bir sürecin yeni halkalarıydı. Halkevi ve parti binaları teslim alınmakla kalınmıyor devletin kuruluşuna ışık tutan resmi evrak da kâğıt fabrikasına gönderilmiştir.

⁴¹⁰ Özacın, a.g.e., s. 10.

⁴¹¹ Süleyman İnan ve Ercan Haytoğlu, (2006), *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayıncılık, Ankara: s. 117.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Egemenliğin kayıtsız şartsız da olduğu ve kurucu unsurun adını taşıyan bu yeni yapı, Mustafa Kemal önderliğinde emperyalizme karşı bir Kurtuluş Savaşı gerçekleştirdi. Savaş sonunda uzun görüşmeler sonucunda, Türkiye'nin bağımsızlık belgesi olan Lozan Anlaşması imzalandı. Böylece askeri bir zafer siyasi bir zaferle taçlandırılmış oldu. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edildi.

Bu üst yapı devrimlerini alt yapıya yönelik devrimler takip etti. 1925- 1930 dönemi devrimleri en yoğun yaşandığı yıllardı. Ancak bunlardan toplumun tüm kesimlerinin eşit oranda yararlanması gerekiyordu. Başka türlü Cumhuriyet gerçek anlamını bulamazdı.

Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet Türkiye'si yoksul, hastalıklı, okuma yazma oranı erkeklerde %7 kadınlarda % 0,4 olan bir yapı devralmıştı. Devrimin önderi bu durumdan bir an önce hesaplarını yapıyordu. Konuyla ilgili tüm dünyada araştırmalar yaptırdı.

Bu süreç içerisinde Arap harflerinden Yeni harflere geçilmiş, Türk Tarih ve Türk Dil Kurumları kurulmuş. Kültür devriminin yapı taşları bir bir döşenmişti. Sıra bunların geniş toplum kesimlerine uzanmasına gelmişti. Bunun da sağlanabilmesi için kurumlar arasında birlik ve kontrolün sağlanması gerekiyordu. Aydınlanma ve Kültür Devriminin toplumun geniş kesimlerine ulaşmasında koordineli çalışabilmesi için Türk Ocakları ve buna benzer kuruluşlar kapatılarak CHP bünyesinde toplandı.

Devlet tarafından Avrupa'ya gönderilen Vildan Aşir Savaşır Halkevi konusunda en çok katkı yapanlardandır. Savaşır, Avrupa'da Halk Eğitimi konusunda yapılan birçok çalışmayı ve kuruluşu incelemiş, Çekler ve Slovakları bir araya getirip, bir ulus devlet yaratma düşüncesinde etkin olan filozof Zof Jean Huss'un idealleri doğrultusunda şekillenen “ Skol”ları esas almıştır. Bu düşüncesini 1931 yılında Türk Ocağında verdiği konferansta açıklayınca, Atatürk'te onu arayarak tebrik etmiş ve Halkevleri çalışmaları için hazır olmasını istemiştir.

Görüldüğü gibi Halkevlerinin kuruluş süreci de M. Kemal Atatürk'ün gözetim ve denetiminde tıpkı Türk Devrimi'nde olduğu gibi aşama aşama gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çalışma biçimleri, örgüt yapıları, denetimleri de CHP bünyesinde hazırlanmıştır.

Sonuçta 19 Şubat 1932’de 14 ilde Halkevleri açıldı. (Ankara, İstanbul, Eskişehir, Afyonkarahisar, Çanakkale, Aydın, Bolu, Malatya, Diyarbakır, Konya, Samsun, Bursa, İzmir, ve Denizli.)

Eskişehir’de açılan Halkevinin Neşriyat şubesi, 1932 yılından 1946 yılına kadar büyük bir emek ve özveriyle Halkevi dergisi çıkarmıştır. Dergide, tarım, hayvancılık, bağcılık, iklim, sağlık, cumhuriyet ve kazanımları detaylarıyla anlatılarak halkın bilgilendirilmesini sağlamıştır.

Köycülük şubesi, olanak buldukça köyleri ziyaret ederek, hem yeni tarım tekniklerini, hem de cumhuriyetin bireyi olmanın özelliklerini Gösterit Temsil Şubesi ile halka anlatmışlardır.

Eskişehir Halkevinde konserler verilmiş, yine aynı yıllarda Halkevinde İngilizce, Almanca kursları da açılmıştır.

Dil-Edebiyat şubesi gerek şehir merkezlerinde, gerekse köyler de giyim-kuşam seyirlik oyunlar, düğün, nişan, kına, atasözleri, manileri derleyerek Halk Kültürüne inanılmaz bir katkı ve malzeme sağlamıştır.

Sosyal Yardım Şubesi, gerek maddi gerekse manevi yardımlarla toplumsal dayanışmayı artırmıştır. Özellikle sağlık konusuna ayrı bir önem veren bu şube, yine gönüllü doktorların desteğiyle şehirde, ilçelerde ve köylerde sağlık taramaları yaparak, hem halkı bilinçlendirerek önleyici sağlık hizmetleri vermiş, hem de hastaların tedavi ve ilaç giderlerine olanaklar ölçüsünde katkı sağlamıştır.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinde, gönüllü öğretmenler gece gündüz halkı bilgilendirmek ve yeni harflerin öğretilmesini, okuma- yazmayı yetişkinlere öğretmeye yoğun emek harcayarak büyük başarılar elde etmiştir.

Özellikle dergide, konferansta genç yeteneklere yer vererek bu kişileri gelecekte Türkiye’nin alanlarında saygın kişiler olunmasının yolunu açmıştır. Bunlardan bir tanesi ünlü edebiyatçımız “ Mehmet Kaplan”dır.

M. Kemal Atatürk’ün “ Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur” sözünden hareketle tüm ülkede olduğu gibi Eskişehir’de de spora büyük önem verilmiştir. 1930 ve 40’lı yıllarda bisiklet takımları oluşturularak müsabakalar yapılmıştır. Ayrıca, futbola da ayrı bir önem verilerek, kulüpler desteklenmiş, başka şehirlerin futbol takımları kente

getirilerek maçlar gerçekleştirilmiştir. Ata sporumuz güreş giysileri istenerek, güreş takımı da oluşturulmuştur.

Tüm bunlarla Eskişehir Halkevi halkın aydınlanmasında, yurttaş olmasında etkili olmuştur. Atatürk ilkesi, tüm kurum ve kuruluşlarıyla, topluma indirgenmiştir. Eskişehir'in en küçük köyünden, kentin periferisine ve şehir merkezine kadar halkın büyük istek ve özveriyle katıldığı Halkevi, halka dayalı, halk mayalı millet olmada temel yapı olmuştur.

Tüm yokluk ve yoksunluğuna rağmen Eskişehir Halkevi, başarılması güç olanı başarmıştır. Ulus devlet olmanın en önemli işlevlerini yerine getirmiştir. 20. Yüzyıla yön veren temel devrimlerden biri olan, Türk Devrimi'nin ve kazanımlarının gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılmasını sağlamıştır.

Eskişehir Halkevi dergisi maddi sorunlar nedeniyle Mayıs- Haziran 1946 tarihli 97-98.sayısı ile son bulmasına rağmen 1951 yılına kadar faaliyetlerini devam ettirdiğini görüyoruz.

Eskişehir Halkevi siyasi konjöktörün değişmesiyle birlikte 8 Ağustos 1951 tarihli 5830 sayılı yasa ile tarihinde çıkarılan yasasıyla kapatılarak tüm taşınır taşınmaz malları hazineye devredilmiştir.

EKLER

EK-1: Halkevi Dergisinin Porsuk Adını Aldığı Belge

CA
490.01 - 833.290.1

C. H. P.
Halkevi Reisliği
ESKİŞEHİR

45133 2. Ağustos 1940
Eldi
24/8/940

Sayı : 194
Başlık : DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Fişe İşlendi
CUMHURİYET ARŞİVİ

C. H. P. Genel Sekreterliğine
Ankara

17/8/940 tarih ve 5/26810 sayılı yazınız K:

Evvelden beri Evimizde çıkarılmakta olan
"Halkevi" mecmuamızın kırkinci sayısından sonra
"Porsuk" adını almış bulunduğunu ve 41 nci sayısından itibaren bu namla çıkarılmakta olduğunu, bundan önce porsuk namile mecmua bulunmadığını arz eder saygılarımı sunarım.

Halkevi Reisi
Dr.
J. Öyma

23.8.940

Not edili: Dosya
kırk birinci gelir
2-8-940
L. Öyma
19 Eylül 1940

82

EK-2: Çiftçi Gazetesinin Neden Çıkarılmadığına Dair Belge

CA
490.01 - 833.290.1

C. H. P.
Halkevi Reisliği
ESKİŞEHİR

Sayı : 35
Ek : —

C. H. P. Genel Sekreterliği
912
73700

27/2/942

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ H. P. Sayın Genel Sekreterliğine
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara

14/2/942 tarih ve 5/2266 sayılı tahriratınıza karşılıktır.

Son vaziyet dolayısıyla, kâğıt tedarikinde müşkilata maruz kaldığımız cihetle, Halkevlerinin Onuncu yıl dönümüne yetiştirilmek üzere çıkarılmasını düşündüğümüz "Çiftçi" gazetesile, "Halkevi" mecmuasını, maalesef kâğıt tedarik edemediğimizden, neşrine muvaffak olamadık.

Ayda bir olmak suretile intişar edecek olan "Halkevi" mecmuasile onbeş günde bir çıkarılmasını temin ettiğimiz "Çiftçi" gazetesi için aşağıda eb'ad cins ve mikdarları rica edilen kâğıtlara ihtiyacımız bulunduğunu, elimizde stok kâğıt bulunmadığını ve şimdiye kadar çıkarılan mecmua ve "Çiftçi" gazetesinin de kâğıtlarını, Şehirimizdeki Matbaalardan tedarik eylediğimizi saygı ile arz ederim.

Halkevi Reis Vekili
Dr. Ekrem Gürkan

Dr. Ekrem Gürkan

Mecmua için:
68 X 100 eb'adında ikinci hamur veya gazete kâğıdı bir senelik ihtiyaç (24) top.

Mecmuanın kapağı için:
68 X 100: ayda 130 tabaka hesabile senelik ihtiyaç 1560 tabaka kapaklık kâğıt.

Halkevi gazetesi için:
52 X 82 eb'adında gazete kâğıdı bir senelik ihtiyaç (24) top.
(ayda iki top)

*Çiftçi için
4. 12. 1942*

*Cedule isleri
Duyuruma
21. 11. 92*

W. Kay

81

EK-3: Halkevine Gönderilen Aylık Bedel İle İlgili Belge

CA
490.01 - 894.501.1

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

31 Ocak 1946

Halkevi Başkanlığına

Eskişehir

Halkeviniz tarafından çıkarılmakta olan " Halkevi " dergisinin abonesini tazelemek üzere 1946 yılının altı aylık bedeli olan 900 lira C.H.P. İl İdare Kurulumuz vastası ile eviniz adına gönderilmiştir.

Tevzi işi eskiden olduğu şekilde yapılacaktır.

1932 den bu yana bir çok nüshalarınız incelenmiş zaman zaman bir halkevi dergisinde yer alması gereken türlü konulardan bir ikisinin iyi işlenip değide yer aldığı görülmüştür. Meselâ 37-38 inci sayılarda olduğu gibi mahalli tetkiklere ve Halkevi haberlerine her sayıda yer verilse dergi muvaffak olmuş sayılabilir. 50 inci sayıdaki vaadiniz henüz tam sayılmaz. 74-75 ve ondan sonraki bir kaç sayınız taktirle anılmağa değer.

Derginin daha çok gelişmesini türlü çalışmalara alan olan Eskişehir çevresini tatmin edebilir bir dergi haline gelmesini diler, başarılarınızın devamını bekler gözlerinizden öperim.

Not: Dergilerin Halkevi'lerine gönderilmesine dair Partihanece taktikli bir listeyi abane hita munda genel sekreterliğe göndermeniz gerekir. Bu listeyi göndermeyen Halkevi dergisinin abanesi yenilenmez.

32029
5

EK-4: 1950'den İtibaren Halkevi Dergisinin Yeniden Neşrine Dair Belge

CA
490.01 - 894.501.1

C. H. P.
ESKİŞEHİR HALKEVİ
BAŞKANLIĞI
Sayı: _____
Eki: _____

Eskişehir
17-Mart-1950

DEVLET ARŞİNİ
CUMHURİYET ARŞİVİ

1247

C. H. P. ARŞİVİ	
30. 3. 1950	Eki
110977	

-9. 10. 1950

Sayın Bay Cevat Dursunoğlu

Bazı sebepler yüzünden bir müddetten beri neşredilemiyen (Halkevi) dergisinin ayda bir olmak üzere Nisan-1950 den itibaren yeniden neşrine başlamak kararındayız. Dergimizin yaşamasında büyük bir amil olacak olan kıymetli yazılarınızı bekler, bilvesile üstün saygılarımı sunarım.

Eskişehir Halkevi
Yayın kolu Eski.

(Sadullah Erim)

Dergi adresi:
Eskişehir halkevi
(Halkevi) dergisi

Sayın Halim Baki
Kumru'ya 28. 11. 1950
A. Dursun

0561. 77. 18. 1950

EK-5: 1950 Yıllarında Halkevleri İle

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
C. H. P.
ESKİŞEHİR
VİLÂYET İDARE HEYETİ REİSLİĞİ
SAYI: 371

Eskişehir
6 / 12 / 1950

C. H. P. Sayın Genel Sekreterliğine

Ankara

3/8/1950 gün ve 3278 sayılı buyrukları karşılığıdır.

İlimiz çevresinde mevcut bulunan Halkevleriyle Halkodalarımızın durumlarını inceleyen İdare Kurulumuzun bu babbaki görüş ve mütalaatını ve varmış olduğu kanaatını bervechi zir arzeylerim.

1 - Kültür yuvalarımızdan, köylerdeki Halkodalarımızın icrayı faaliyet eylemekte bulunduğu binalar umumiyetle köy manevi şahsiyetine ve kira ile tutulmuş sahipli eşhasa ait olup hali hazırda bu odalarımıza partimizden maddi bir yardım yapılamayacağına ve bunların da gelir kaynakları bulunmamasına binaen köy Halkodalarının kapatılması zarurî olacağı kanaatine varılmış ve esasen İlçe Başkanlıklarımızdan alınan mütalaaları da bu merkezde bulunmuştur.

2 - Gerek İlçelerimizde ve gerekse Mahmudiye Bucak merkezinde mevcut bulunan Halkevlerimiz ötedenberi parti binalarında oturdukları ve Şehrimizin Halkevi de evvelce kira ile bulunduğu Özel İdareye ait bina ahiren İş Bankasına satılarak parti binamızda yer vermek suretiyle partimizle birleştirilmiş ve beş altı aydanberi Halkevimiz parti binamızda çalışmalarına devam edegelmekte bulunmuştur.

Kanuna, parti tüzük ve prensiplerine göre teşekkül etmiş bu kültür müesseselerimize el koymak ve kamulaştırmak için Demokrat parti Hükümetinin almak istediği kararın ve buna dair B. M. Meclisinde ceryan etmekte olan müzakerelerin neye münfer olacağı henüz bilinmemekle beraber İlçelerimizdeki Halkevlerimizin bulunduğu vaziyette ve Şehrimiz Halkevi de parti binamızda yapılacak cüz'î bir tadilatla çalışmalarına devam ve imkân vermek ve ara sıra yapılacak temsil, nişan, evlenme törenleri ve kapalı salon spor müsabakaları yapmak suretiyle yaşamları ve yaşatılmaları mümkün olacağı gibi halkımızı kültürel yetiştirmek bakımından memleket için faydalı birer unsur olan Halkevlerimizin gelişmeleri hususunda bu ana kadar sarf edilen bunca emek ve yapılmış olan masrafların heba ve heder olması için kemafissabık faaliyette bulunmak üzere ipkaları doğru ve yerinde bir iş olacaktır.

-120-

490	01			803	290	2
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK-9: Hüsni kişi oğlunun Sicil Kaydı

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
(Sicil SURETİ)

Adı ve soy adı	Hüsni kişi oğlu
Dogduğu yer ve tarihi	Kütahya 1326
Tahsil derecesi hangi okullardan	Yüksek:
hangi tarihlerde diploma aldığı	Veteriner fakültesinden 1936 da mezun olmuştur.
Mesleği	Veteriner.
Partiye girdiği tarih	933 de
Partide aldığı faal vazifeler Tarihleriyle beraber	1933- 1936 Ankara halk evi köycülük ve temsil ko... safranb olu halkevinde köycülük kolu başkanlığında 1938- 1941
Parti namına bulunduğu hizmetler Ayrılmışsa sebepleri)	Bulunmamıştır.
Devlet teşkilatında bulunduğu: vazifeler ve bu vazifelerden ayrılış sebepleri	Ankara veteriner müdürlüğünde malatya sultan suyu harasında safranbolu hükümet veterinerliğinde çiftler harası tiftik keçi veterinerliğinde tayin ve nakiller dolayısıyla.
Daha önce başka bir siyasal partiye girmişmidir.	Hayir girmemiştir.
Milli mücadelede nerelerde ve hangi vazifelerde bulunmuştur.	
yabancı lisanlardan hangisini Bildir eserleri vardır.	Mesleki bilgisini takip edecek kadar fransızca Ve almanca bilir.
Askelik hizmetini nerede ve nasıl yapmıştır.	1937- 3.P.A.ında asteğmenlikle alay veterinerliği 1941- 1943 de 53.P.A.ında üst teğmenlikle alay veterinerliği yapmıştır.
Bu çerçevede dışında genel izahlar ve düşünceler.	Evrakı misbiteler uygun olarak doldurulduğu tasdik olunur.

19

1.679 555 10 061

EK- 10: Rüşti KAYA'nın Sicil Kaydı

SİCİL SURETİ	
ADI ve SOY ADI	Rüşti Kaya
Doğduğu yer ve tarihi	3 ek Hacıp
Tebliğ dersesi hangi okullardan hangi tarhlerle diploma aldı	gizli: Yıgaci Mahallesi 1377 yılında Diploma aldı
Menşei	Mahalliyet Bulduca cıpası
Partiye giriş tarihi	341 yılında
Partiye aldığı işal vasıfı (tarh-herçe herçe)	Çam- Keler mahallisi olan Rüşti: 976- 990
Parti namına bulundugu himmetler (ayrılmış selerleri)	Kaya idare heyeti pedek olup ve chineşek sülle ve Halıdani: olup
Devlet tahsilatında bulundugu vazifeler ve bu vazifelerden ayrılış sebepleri	Mahalliyet Belediye cıpası: 990 yılında bulundugu: 990 yılında ayrıldı
Daha önce başka bir siyasi partiye mensup mu? Ne vakti, nasıl ayrıldı?	gizli: Mahalliyet Belediye cıpası: 990 yılında bulundugu: 990 yılında ayrıldı
Milli mizandeleme nelerinde ve hangi vazifelerde bulunmuş	Milli mizandeleme nelerinde bulunmuş: Mahalliyet Belediye cıpası: 990 yılında bulundugu: 990 yılında ayrıldı
Yahut: İnanlardan hangisini bilir, neferi var mıdır?	Yahut: İnanlardan hangisini bilir: Mahalliyet Belediye cıpası: 990 yılında bulundugu: 990 yılında ayrıldı
Akserlik kimliğini nerede ve nasıl yansıtır?	Yahut: İnanlardan hangisini bilir: Mahalliyet Belediye cıpası: 990 yılında bulundugu: 990 yılında ayrıldı
Bu görüşe dunda genel tabaklar ve diğerleri	Yahut: İnanlardan hangisini bilir: Mahalliyet Belediye cıpası: 990 yılında bulundugu: 990 yılında ayrıldı

İdare heyetince izletildi
5-2-992

cll

EK-11: Refik Mümin OYMAN'ın Sicil Kaydı

SİCİL SURETİ

ADI ve SOY ADI	Rafik elhaman Ayaraz
Doğduğu yer ve tarihi	İstanbul - 1950
Takvîl derecesi, hangi okullardan hangi sınıflarda diploması aldığı	Toprakbey'den 1958 yılında mezun.
Meclisi	Doktor
Partiye girişli tarihi	
Partide aldığı fahi ve tefahat (ayrışma ve sapma)	Çeyizgari halk ocağı başkan (8.7.54 da oca başkanlığına seçildi)
Parti namına bulundugu hizmetler (ayrışma ve sapma)	
Düet teahhüdünde bulundugu vazifeler ve bu vazifelerden ayrışma ve sapma?	Çeyizgari de fahi ve tefahat, ilk memur yetirdi, vergilerde de, ayarlamamıştır.
Düet suretinde başka bir siyasi partiye girme mi? Ne vakit, nasıl ayrıştı?	Gırmamıştır.
MİLLî mülklerde necekleme ve hırsızlıklarında bulundugu hizmetler	elâllî mülklerde, kucaklar.
Yabancı hususlardan hangisini bilir, eserleri var mıdır?	Manşucayı iyi bilir, bir ay almamıştı, bütün İngilizceyi satmıştı, tadar.
Akrolik hizmetini nerede ve nasıl yapmıştır?	Boluda, 135 tane ihtiyat tahvil satmıştı, ocağı.
Bu suretten dolayı gırdaklanma ve diğerleri	84.3.94/ C. H. P. İktisadiyyatı, Ayaraz H. F. B. S. S.

20

EK- 12: Rıfkı GÖKTAN'ın Sicil Kaydı

[illegible]

EK-16: Eskişehir Halkodalarının Gösteren Cetvel

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Eskişehir Halkodalarını Gösteren Cetvel.

<u>Merkez İlçesi</u>	<u>İdari Taksimatı</u>	<u>Açıldığı yılı</u>
25 Abbashalimpaşa	K	1945
Alpu	B	1945
Bağören	K	1946
Beypınar	K	1946
Bozan	K	1945
X Çifteler	B	1945
Gündüzler	K	1945
Kadıkuyusu	K	1945
İsmetpaşa	B	1945
Karaoğlu	K	1945
Karapazar	K	1945
Keskin	K	1946
Kızıllınlar	K	1945
Körhasan	K	1946
Küplü	K	1945
Mecidiye	K	1945
Meşudiye	K	1946
Muttalıp	K	1945
Orhaniye	K	1946
Osmaniye	K	1945
Sakarılıca	K	1946
Sarıkavak	K	1945
Satılmışoğlu	K	1945
Taşköprü	B.m	1945
Uludere	K	1945
<u>Mihalıççık İlçesi</u>		
Beylikahır	B	1945
Dinek	K	1946
Domya	K	1945
Ermelek	K	1946
Gürleyik	K	1945
Kavak	K	1945
Kayı	K	1945
Koyunağılı	K	1946
Obrukminnetler	K	1946
Sazak	K	1946
Sorgun	K	1945
<u>Seyitgazi İlçesi</u>		
Aksaklı	K	1946
Arapören	K	1945
Ayvalı	K	1946
Bardakçı	K	1945
Değişören	K	1945
Hamidiye	K	1945
Hüsnüabat	K	1946
Karaören	K	1946
Kümbet	K	1945
Kırka	B	1945
Seyitgazi	İlçe	19
Uryan	K	1946
<u>Sivrihisar İlçesi</u>		
Atlas	K	1946
Babadat	K	1946
Bahçeçik	K	1946
Balasar	K	1946
Dinek	K	1946
Dümrek	K	1945
Gecek	K	1946
Geremli	K	1945
Hamamkarahisar	K	1946
Holanta	K	1945
Hortu	K	1945
İstiklalbağı	K	1946

KAYNAKÇA

A-Arşiv Belgeleri

BCA., Fn. 490.0-001, Kn. 939, Dn.643, Sn.1.

BCA., Dn. 895, Sn. 3, s. 10; BCA., Dn. 895.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1022, Dn.935, Sn.2.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 984, Dn. 815, Sn. 3.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1229, Dn.90, Sn.1.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 920, Dn.584, Sn.3.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 955, Dn.699, Sn.1.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 975, Dn.777, Sn.2, s. 1.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 920, Dn.584, Sn.3, s. 7.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1022, Dn.935, Sn.2, s. 7.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 1122, Dn.94, Sn.3, s. 28.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 997, Dn.854, Sn.1, s. 14.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 997, Dn.854, Sn.1, s. 55.

BCA., Fn. 490.1.0.0, Kn. 997, Dn.854, Sn.1, s. 55.

Düstur (1953), Üçüncü Tertip, C.10, Başvekalet Devlet Matbaası, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, (1 Mart 1922), C: XVIII, (1338-1340).

TBMM Zabıt Ceridesi (1928), C:V, 1 Teşrinisani 1928.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre III, C: V.

B- Anılar ve Araştırmalar

AKŞİN, Sina vd., (2010), **100.Yılında Jön Türk Devrimi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Atatürk ve Halkevleri (1974), **Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler**, TTK Yayınları, Ankara.

- ALBAYRAK, Mustafa (1989), “Yeni Türk Harflerinin Kabulü Öncesinde Türk Kamuoyunda Bazı Tartışmalar ve Millet Mektepleri’nin Açılması (1862-1928)”, Ankara Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, **Ata Yolu Dergisi**, S : 4 , ss.
- AKYÜZ, Yahya (1994), **Türk Eğitim Tarihi**, 5. Baskı, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul.
- AKTAR, Yücel (1999), **II. Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları: 1908-1918**, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- ALPAT, Levent (2010), **Bir Osmanlı Askeri’nin Anıları, Balkan Savaşlarından Kurtuluş’a**, Şenocak Kültür Yayınevi, İstanbul.
- AKANSEL, İsmail Hakkı (2008), **Anadolu Tarihi ve Kara ve Kıyı Tabyaları**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.
- AKYÜZ, Kenan (1983), Türk Ocakları, **Belleten**, C.L, Nisan: ss.201- 228.
- AĞAOĞLU, Ahmet (1994), **Serbest Fırka Hatıraları**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ARIKAN, Zeki (1981), “Türk Yazı Devrimi ve İzmir Basınına Yansıması”, **Boğaziçi Üniversitesi Uluslararası Atatürk Konferansı, 9-13 Kasım**, 1, VII/1-37, ss.
- ARIKAN, Zeki (1999), “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Yıl: 12, C:6, S:23, Mayıs: ss. 261- 281.
- ACAR, İsmail (2004), **Türk Ocakları**, Balıkesir Şubesi Yayınları, Balıkesir.
- AKŞİN, Sina (1980), **100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- ADIVAR, Halide Edip (2007), **Türkün Ateşle İmtihanı**, Can Yayınları, İstanbul.
- ARAR, İsmail (1963), **Atatürk’ün Halkçılık Programı ve Halkçılık İlkesinin Tarihçesi**, Baha Matbaa Yayınları, İstanbul.
- ATEŞ, Toktamış (1984), **Türk Devrim Tarihi**, 3. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.

ALBAYRAK, Mustafa (1994), “ Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)” , Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.X, S: 29, Temmuz, ss.331-339.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri (1981), I-III, 3. Baskı, TİTE Yayınları, Ankara.

“Atatürk’ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu” (1999), Trabzon Karadeniz Teknik Üniversitesi Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi.

ACAR, Şinasi (2009), “Eskişehir Ticaret Odası’nın Kurucu Başkanı Zeytunzade Tevfik Efendi”, **Eskişehir, Zaman, Mekan, İnsan**, Eskişehir Ticaret Odası Yayınları, Başak Matbaacılık, Eskişehir.

AKKANAT, Cevat, “**Eskişehir’de Sosyal Hayatın Merkezi: Kurşunlu Camii ve Külliyesi**”, <http://www.diyantetdergisi.com/diyantet-dergisi-139/konu-817.html>, (15.04.2015).

ALBEK, Suzan (1991), **Dorylaon’dan Eskişehir’e**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.

ALGAN, Hamdiye (2011), “Halkevlerinde İnkılâp Temsilleri (1932-1951)”, Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, Ankara.

ALIÇLI, Sırrı (1936), “ Psikoloji Ne Demektir?”, **Halkevi**, 29 Şubat 936 S: 34, Eskişehir: 423-429.

ALPAGUT, Leyla (2009), 1930’larda Bir Mimar: İzzet Baysal, **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C: 26, S:1.

ALTINSAPAN,Erol, vd., (2011), “Eskişehir Kurşunlu Külliyesinde Bulunan Sıbyan Mektebi Olarak Bilinen Yapıdaki Mimari Değişimler ve Özgün İşlevi Hakkında Bir Deneme" **Uluslararası Katılımlı XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu** Anadolu Üniversitesi ,Eskişehir 19–21 Ekim, ss. 37-55.

ARSLAN, Ozan (2014), “Eskişehir’in Elektrifikasyon Tarihi (1916-1944)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Mersin.

- ATAY, Arif Turhan, (2006), “Konu II: Tohum Dosyası”, **Başlık IV: Cumhuriyet Döneminde Tohum Islahı, Türk Tohum Islahının Tarihçesi**, Tarım ve Mühendislik Yayınları, S: 78-79.
- BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı, (1950), **Halkın Evi**, Ulus Basımevi, Ankara.
- BAŞGÖZ, İlhan, (1995), **Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- BAYTOK, Taner, (2007), **İngiliz Belgeleriyle Sevr’den Lozan’a: Dünden Bugüne Değişen Ne Var**, Doğan Kitap, İstanbul.
- BEHNAN, Enver (1934), “ Müzeciliğin Tarihi”, **Ülkü Dergisi**, C:3, S: 18, s. 430.
- BİLİR, Mehmet (2003), “Aydınlanma Sürecinde Halkevleri”, **Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi**, C: 1, S: 4, ss. 54-65.
- BLEDA, Mithat Şükrü (1979), **İmparatorluğun Çöküşü**, Remzi Kitabevi., İstanbul.
- CANVER, Can, (2006), **Lozan’ın Kazanımları**, MD 118K Yönetim Çevresi Federasyonu Yayınları, Ankara.
- CELAL, Muhittin (1930), **Millet Mektepleri ile Halk Dershanelerine Mahsus Sağlık Bilgisi**, Tefeyyüz Kütüphanesi, İstanbul.
- CEMİL, Sabri, (Yalkut), (1929), **Millet Mektepleri Alfabesi**, İkday Basımevi, İstanbul.
- CHP, **Halkevleri Talimatnamesi**.
- CHP, **Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**.
- ÇAKMAK, Fevzi (Haz.), TETİK, Ahmet (2011), **Batı Rumeli’yi Nasıl Kaybettik? Garbi Rumeli’nin Suret-i Ziya-ı ve Balkan Harbinde Garp Cepheleri**, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- ÇAMLICA, Tuğba (2012), “Eskişehir Halkevi Yurt ve Kültür Dergisi’nin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi”, **Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Niğde.
- ÇAVDAR, Tevfik “Halkevleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, IV.

- ÇEÇEN, Anıl (2000), **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- ÇELİKKANAT, Fikret, (1990), **Eskişehir**, Milli İrade Gazetesi Yayınevi, Eskişehir.
- DEMİRDELEN, Ceren ve Şaban ORTAK, (2008), “Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak Afyon Halkevi ve Faaliyetleri (Kuruluşundan 1949 Yılına Kadar)”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, C: VIII, S:1 /Haziran, ss. 253-272.
- DEMİRTAŞ, Sema vd., (2012), **Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- DÖNMEZ, Cengiz, (2009), **Tarihi Gerekçeleriyle Harf İnkılâbı ve Kazanımları**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- DUMAN, Selçuk, (2011), **Bir Modernleşme Aracı Olarak Tokat Halkevi**, Berikan Yayınevi, Ankara.
- DURU, Cemal, (1938), “Yunus Emre'nin Mezarı”, **Halkevi**, Şubat, Sene 5, S: 39, Eskişehir: 592-593.
- DURU, Cemal (1938), “19 Mayıs 1919”, **Halkevi**, Yıl:5, S: 40, Eskişehir: ss. 586-587.
- DURUKAN, Ayşe ve Türkan ULUSU (2009), “ Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevi Binaları”, **İTÜ Dergisi / Mimarlık, Planlama, Tasarım**, C. 7, S:1, s, 41.
- Düstur**, Üçüncü Tertip, C: X, s. 3-6.
- EFE, Ayla (1998), “Eskişehir Demiryolu”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, **Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Eskişehir.
- ENKER, M. Ali, (1938), “Diş ve Bakımı”, **Porsuk Halkevi**, 29 Birinci Teşrin 1938 S: 41, Eskişehir: 85-86.
- ERARSLAN, Cezmi, (2000), **Halkçılık Kavramı Türk Düşüncesindeki Gelişimi ve Atatürk**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ERDAL, İbrahim, (2013), **Halkevlerinin Kuruluşu, Yapısı ve Yozgat Halkevi (1932-1951)**, Siyasal Kitapevi Yayınları Ankara.

- ERER, Tekin, (1963), **Türkiye’de Parti Kavgaları**, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul.
- ERGİN, Osman Nuri, (1977), **Türk Maarif Tarihi**, Eser Matbaası, İstanbul.
- ERGÜN, Korkmaz Enez, (2010), **1929 İktisadi Bunahımı’nın İstanbul Esham ve Tahsilat Kambiyo ve Nukut Borsası’na Etkisi**, İstanbul Merkul Kıymetler Borsası Yayını, İstanbul.
- ERGÜN, Mustafa, (1982), **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- ERKİN, Feridün Cemal (1968), **Türk Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi**, Başnur Matbaası, Ankara.
- ERŞAN, Mesut, (2010), “Eskişehir Halkevi ve Halkevi Dergisi”, **Cumhuriyet Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 6, S: 12, Ankara: 101-124.
- GALBRAİTH, John Kenneth, (2009), **Büyük Kriz 1929**, (Çev.) Elif Nihan Akbaş, Pegasus Yayınları, İstanbul.
- GALİP, Ekrem, (1935), “Difteri Hastalığı ve Tedavisi”, **Halkevi**, 31 İlk Kanun 935 S: 33, Eskişehir: 340-344.
- GERAY, Cevat, (1974), “Halk Eğitiminin Kurumsallaşması”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C.7, S: 1, ss. 403- 435.
- GOLOĞLU, Mahmut, (1972), **Tek Partili Cumhuriyet**, Başnur Matbaası, Ankara.
- GÖZCÜ, Alev, (2013), **1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye**, Libra Kitapçılık Yayınları, İstanbul.
- GÜMÜŞOĞLU, Firdevs, (2005), **Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- GÜNDÜZ, Mustafa, (2007), **II. Meşrutiyetin Klasik Paradigmaları: İctihad, Sebilü’r Reşad ve Türk Yurdunda Toplumsal Tezler**, Lotus Yayınları, İstanbul.
- GÜNEŞ, Günver ve Müslime GÜNEŞ, (2009), “Cumhuriyet Döneminde Manisa’nın Sosyo- Kültürel Yaşamında Halkevinin Yeri ve Önemi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları**, VI/15, ss. 55-72.

- GÜNEŞ, İhsan (1997-1998), **Türk Parlamento Tarihi: Meşrutiyete Geçiş Süreci**, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.
- GÜNEŞ, İhsan vd.,(Haz:Anadolu Üniversitesi), **Kurtuluş ve Aydınlanma: Arşiv Belgeleriyle Eskişehir** (2009), Büyükharf Yayıncılık, Ankara.
- GÜNEŞ, Müslime, (T.Y.), “Adnan Menderes ve Halkevleri”, (2012), **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (Journal Of Modern Turkish History Studies)**, XII/ 25, ss. 141- 155.
- GÜNGÖRÜR, Avni ve Kemalettin CONKER, (1952), **Eskişehir Kılavuzu**, Anıl Matbaası, Eskişehir.
- GÜROL, Abdülkadir, (1945), “19 Mayıs”, **Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi**, Yıl: 12, S: 85, Eskişehir: 3-4.
- GÜZ, Nurettin, (1995), **Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları, Halkevi Dergileri (1932- 1950)**, Ankara.
- HACALOĞLU, Yücel, (1993), **Türk Ocakları ve Atatürk**, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara.
- HALAÇOĞLU, Ahmet, (1995), **Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri**, TTK Yayınları, Ankara.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, (1982), “Osmanlı İmparatorluğunda Menzil Teşkilatı ve Yol Sistemi”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat- Fakültesi Basılmamış Doktora Tezi**, İstanbul.
- HANİOĞLU, M. Şükrü, (1986), **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Harf Devriminin 50.Yılı Sempozyumu (1981)**, TTK, Ankara.
- HAYTOĞLU, Ercan (2003), “ Türk Ocaklarının Kapatılması Sürecinde Acıpayam Türk Ocağı’nın Tasfiyesi”, **Acıpayam Sempozyumu**, ss. 1209- 1225.
- HİLMİ, İbrahim, (1931), **Millet Mekteplerine Mahsus Yurt Bilgisi**, Marifet Matbaası, İstanbul.
- <http://www.esktb.org.tr/>, (02.02.2015).

<http://www.eso.org.tr/>, (15.03.2015).

<http://www.etonet.org.tr/etonet/Hakkimizda/HakkimizdaEto.aspx>, (26.04.2015).

<http://www.temsad.com/dosyalar/MakineHikayeleri-1.pdf>, (17.03.2015).

HUYUGÜZEL, F.Ömer, (1999), “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Halk Evlerinin Rolü”, Ankara Üniversitesi, **Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C: VI, S: 23, Ankara, ss. 391-400.

İLMEN, Süreyya, (1951), **Dört Ay Yaşamış Olan Zavallı Serbest Fırka**, Muallim Fuadgücüyener Yayınları, İstanbul.

İNAN, Afet, (1973), **Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

İNAN, Süleyman ve Ercan, HAYTOĞLU, (2006), **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara.

İNAN, Yüksel, (1995), **Türk Boğazlarının Siyasal ve Hukuksal Rejimi**, Turhan Kitabevi, Ankara.

İSLAMOĞLU, Abdullah, (2004), **II. Meşrutiyet Döneminde Toplumsal Muhalefet(1908- 1913)**, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul.

İZZET, Süheyl, (1992), **Ahmet İzzet Paşa Feryadım**, Nehir Yayınları, İstanbul.

KANDEMİR, Feridun, (1955), **Siyasi Dargınlıklar 4: Serbest Fırka Nasıl Kuruldu, Nasıl Kapatıldı**, Ekicigil Yayınları, İstanbul.

KANSU, Aykut, (2006), **1908 Devrimi**, İletişim Yayınları, İstanbul.

KANSU, Mazhar Müfit (1997), **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C: I, TTK, Ankara: 4.Baskı.

KAPLAN, Kadri, (1974), **Halkevlerinin Doğuş Bilinci ve Tarihsel Görevi: Atatürk ve Halkevleri**, Atatürk Enstitüsü Yayınları, Ankara.

KARABEKİR, Kazım, (T.Y.), Ziver Öktem, (2009), **Edirne Hatırası**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

KARAER, İbrahim, (1992), **Türk Ocakları (1912-1931)**, Turhan Yayınları, Ankara.

- KARAGÖZ, Savaş ve Tayip, DUMAN, (2014), “1908-1928 Yılları Arası Süreli Yayınlarda Yer Alan Eğitim Görüşleri ve Öneriler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C:7, S: 35, Ankara, ss, 576- 594.
- KAYALI, Hasan, (2003), **Jön Türkler ve Araplar; Osmanlı İmparatorluğu’nda Osmanlılık, Erken Arap Milliyetçiliği ve İslamcılık (1908- 1918)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- KAZGAN, Gülten, (2008), **Türkiye Ekonomisinde Krizler(1929-2001): “Ekonomi Politik” Açısından Bir İnceleme**, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- KENAN, Necefzade, Yakup, (1967), **1908- 1918 Sultan II.Abdülhamit ve İttihad-ü Terakki**, İttihad Yayınevi, İstanbul.
- KISIKLI, Emine, (2012), “Atatürk Döneminde Cumhuriyet Kültürünü Yerleştirme Çabaları Çerçevesinde Halkevleri ve Millet Mektepleri”, Batman Üniversitesi, **Yaşam Bilimleri Dergisi**, C: 1, S: 1, 331- 340.
- KOCAHANOĞLU, Osman Selim, (2013), **Divan-ı Harp ve Zabıtlarına Göre Menemen ve Kubilay Olayı (Cumhuriyet İdeolojisi ve Tarikatlar)**, Temel Yayınları, İstanbul.
- KOCATÜRK, Utkan (1992), **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, İş Bankası Yayınları, Ankara.
- KOYLU, Zafer, (2008), “XX. Yüzyıl Başlarında Eskişehir”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S: 71, C. 24, s.
- KURT, İhsan (2000), **Yetişkin Eğitimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- KURUÇ, Bilsay (2001), **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi Büyük Devletler ve Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s, 339.
- KURUMAHMUT, Ali (2006), **Montrö Sözleşmesi, Türk Boğazları ve Karadeniz**, TÜDAV Yayınları, İstanbul.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat.S. (1979), “İzmir Rıhtımı ve İşletme İmtiyazı”, **İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi**, İ.Hakkı Uzunçarşılı Hatıra Sayısı, İstanbul, ss. 495- 1006.
- MARDİN, Şerif (2007), **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri**, İletişim Yayınları, İstanbul.

“Millet Mektepleri”, Doğumunun 100. Yılında Atatürk’e Armağan, , İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul.

“Millet Mektepleri”, Doğumunun 100. Yılında Atatürk’e Armağan, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul.

Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi (1928), Madde: 1, Yıl: 1, S: 8, Ankara.

Millî Mücadele ve İnkılâplarla İlgili Kanunlar, C.I, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara.

Millî Mücadele ve İnkılâplarla İlgili Kanunlar, C.I, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara.

Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi, (2014), C.1, İletişim Yayınları, İstanbul.

MÜFTÜOĞLU, Mustafa, (2005), **Kanlı Oyun (Menemen Olayının İç Yüzü)**, Başak Yayınları, İstanbul.

OKYAR, Osman ve SEYİTDANOĞLU, Mehmet, (1997), **Fethi Okyar’ın Anıları: Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye**, İş Bankası Yayınları, Ankara.

OLGUN, Kenan, (2008), **Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi**, Değişim Yayınları, İstanbul.

OMECER, Nemci, (1940), “ Sanat”, **Porsuk**, Mayıs, Sayı: 47, Eskişehir: 720-726.

ORTAYLI, İlber, (1983), **Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfusu**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

ORUÇ, Yener, (2007), **Atatürk’ün Fikir Fedaisi: Dr. Reşit Galip**, Gürer Yayınları, İstanbul.

OSKAY, İsmail, (1958), **Elli Yıllık Eskişehir Basını**, Eskişehir.

ÖKMEN, Necdet, (2007), **Halkçılık Üzerine**, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul.

ÖKTE, Ertuğrul Zekâi (2000), **Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Yurtiçi Gezileri, C. I (1922–1931)**, İstanbul.

ÖNDER, Mehmet, (1998), **Atatürk’ün Yurt Gezileri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

- ÖZ, Esat (1992), **Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım: 1923-1945**, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- ÖZ, Eyüp (2013), **Menemen Olayı ve Türkiye’de Mehdcilik**, 47 Numara Yayıncılık, İstanbul.
- ÖZ, M. Feyzi, (2002), **Türkiye Cumhuriyetinde Okuma-Yazma Seferberlikleri ve Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- ÖZ, M. Feyzi (2003), “Millet Mekteplerinden Okuma Yazma Seferberlikleri”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**, Yıl: 4,
- ÖZACUN, Orhan (2001), **CHP Halkevleri Yayınları Bibliyografyası**, Kitap Matbaacılık, Ankara.
- ÖZBAY, Turgut (2005), **Lozan- Sevr Karar Ver**, Tanı Yayınları, Ankara.
- ÖZDEMİR, Yavuz ve AKTAŞ, Elif (2011), “Halkevleri (1932’den 1951’e)”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]**,45. Erzurum, ss. 235- 262.
- ÖZERDİM, Sami N., (1998), **Yazı Devriminin Öyküsü**, TTK Yayınları, İstanbul.
- ÖZERDİM, Sami Nabi, (1978), **Yazı Devriminin Öyküsü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, İlker, (2009), “Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Demiryollarının Gelişimi”, **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZYÜKSEL, Murat (1988), **Anadolu ve Bağdat Demiryolları**, Arba Yayınları, İstanbul.
- PETROŞYAN, Juri Asetoviç, (1974), **Sovyet Gözüyle Jön Türkler**, (Çev.), Mazlum Reyhan ve Ayşe Hacıhasanoğlu, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- SAHİR, Celal, (1933), “Halkevlerinin Yıldönümünde Düşünceler”, **Ülkü**, C:1, S:2.
- Salname-i Vilayet-i Hüdavendigâr**, Sene 1311, Matbaa-i Vilayete Tab Olunmuştur,
- SARINAY, Yusuf, (2005), **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)**,Ötüken Yayınları, İstanbul.

- SOMEL, Selçuk Akşin, (2010), **Osmanlı’da Eğitimin Modernleşmesi(1839- 1908), İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin**, İletişim yayınları, İstanbul.
- SONYEL, Salahi, (2006), **Gizli Belgelerle Lozan Konferansı’nın Perde Arkası**, TTK Yayınları, Ankara.
- SOYAK, Hasan Rıza, (1973), **Atatürk’ten Hatıralar**, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.
- SOYSAL, İsmail, (1965), **Türkiye’nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Anlaşmaları**, TTK Yayınları, Ankara.
- SOYSAL, İsmail, (1983), **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye’nin Siyasal Anlaşmaları**, C:1, TTK Yayınları, Ankara.
- ŞİMŞEK, Sefa, (2002), **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Olarak Halkevleri (1932-1951)**, Boğaziçi Yayınevi, İstanbul.
- ŞİMŞİR, Bilal, (1992), **Türk Yazı Devrimi**, TTK Yayınları, Ankara.
- ŞİMŞİR, Bilal N., (1922), **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ŞİMŞİR, Bilal N., (2012), **Lozan Günlüğü: Lozan Barış Konferansı ve Barış Anlaşması Sürecinin Belgesel Kronolojisi (1922- 1923)**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- ŞÜKRÜ, Faru (1931), **Eskişehir, Ticari, Zirai, Coğrafi, Tarihi, Malumat ve Halk Bilgileri**, Sakarya Matbaası Yayınları, Eskişehir.
- TANYOL, Cahit, (1981), **Atatürk ve Halkçılık**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- TEKELİ, İlhan ve Selim, İLKİN (2009), **1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları**, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- TEMİZ, Ahmet, (2007), **Velid Ebuzziya’nın Lozan Mektupları**, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- TEZİÇ, Erdoğan, (1976), **100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

- TOKSOY, Nurcan, (2007), **Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak**, Orion Yayınevi, Ankara.
- TOPÇU, Nurettin, (1970), **Türkiye'nin Maarif Davası (1909- 1975)**, İstanbul: Hareket Yayınları.
- TOPRAK, Zafer, (2012), **Türkiye'de Milli İktisat (1908- 1918)**, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul.
- TUĞLUOĞLU, Fatih, "Türkiye'de Halkçılık İdeolojisi ve Halkevleri", **Erdem Kültür Merkezi Dergisi**, C: 14, Sayı: 42, ss. 101-117.
- TUNAYA, Tarık Zafer, (1995), **Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952**, Arba Araştırma Basın Yayın İstanbul.
- TUNÇAY, Mete, (2000), **Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923- 1931)**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- TURAN, Ahmet, (1992), **II. Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset**, Cedit Neşriyat Yayınları, Ankara.
- TURAN, Şerafettin, (1923- 1998), "Etkin Bir Eğitim, Kültür ve Sosyal Dayanışma Kurumu Olarak Halkevleri", **Bilanço 1**, ss.
- TURAN, Şerafettin, (1992), "Çağdaşlaşmada Eğitimin Yeri", **Atatürk, Eğitim ve Türkiye'nin Çağdaşlaşma Semineri**, Bursa.
- TURAN, Şerafettin, (2000), **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarifi (1923-1943)**, (1944), Maarif Vekâleti Yayınları, Ankara.
- UĞURLU, Kamil ve Zakir ENÇEVİK, (2011), **Eskişehir Şehrengizi**, Çizgi Kitabevi, Konya.
- ULUSOY, Kadir ve Bahattin, DEMİRTAŞ, (2009), "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İki Önemli Kültür Politikası: Halk Evleri ve Millet Mektepleri", **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S: 29, Ankara, ss. 1190- 1208.
- ÜLKÜTAŞIR, Mehmet Şakir, (1988), **Atatürk ve Harf Devrimi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- ÜRÜNAY, N., (1944), “Montrö Zaferi”, **Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi**, Ağustos-Eylül, S: 76-77, Eskişehir: 11-12.
- ÜRÜNAY, N., (1944), “Lozan”, **Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi**, Ağustos- Eylül 1944, Sayı: 76-77, Eskişehir: 8-10.
- ÜSTEL, Füsun, (1997), **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÜSTÜN, Feridun, (1941), “Yoncanın Memleket Ziraatındaki Büyük Değeri”, **Halkevi**, Mayıs, Sayı: 51, Eskişehir: 799-802.
- YAŞAR, Hakan, (2010), “Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 45, ss. 177-215.
- YEL, Selma, (2009), **Değişen Dünya Şartlarında Karadeniz ve Boğazlar Meselesi (1923-2008)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- YERLİ, Servet, (1973), **Harf Devrimi ve Sinop**, Sinop.
- YERLİKAYA, İlhan, (1994), **Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi ve Pancermenizm- Panslavizm- Osmanlıcılık Fikirleri**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen –Edebiyat Fakültesi Yayınları, Van.
- YETKİN, Çetin, (1983), **Türkiye’de Tek Parti Yönetimi (1930-1943)**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- YILDIRIM, Ağanoğlu, H. (2001), **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makus Tarihi Göç**, Kum Saati Yayınları, İstanbul.
- YILDIRIM, İsmail, (2002), “Osmanlı Demiryolları Politikasına Bir Bakış”, **Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, C:12, S: 1, ss. 311-324.
- YILDIRIM, Tahsin ve ÖZTÜRKÇÜ, İbrahim, (2012), **Balkan Harbi Hatırası**, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul.
- YILDIZ, Ahmet ve UYSAL, Meral, (Der.) (2009), **Yetişkin Eğitimi: Kuramdan Uygulamaya**, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Durmuş ve AKHAN, Nadire Emel, (2011), “İlk Dönem Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri”Konya Halkevi Örneği”, **Karadeniz Araştırmaları**, Bahar, Sayı: 29, ss. 59-95.

YILMAZ, Mehmet Serhat, (2009), **Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri (1928- 1935): Kastamonu Örneği**, Berikan Yayınevi, Ankara.

YILMAZ, Mehmet Serhat, (2009), **Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri 1928- 1935 (Kastamonu Örneği)**, Berikan Yayınevi, Ankara.

YILMAZ, Mehmet Serhat, (2009), **Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri**, Berikan Yayınevi, Ankara.

YORULMAZ, Hüseyin, (1995), **Tanzimattan Cumhuriyet’e Alfabe Tartışmaları**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

YORULMAZ, Hüseyin, (1995), **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Alfabe Tartışmaları**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

YÜCEER, Saime, (2000), “Türkiye’nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri”, **Atatürkçü Bakış** C:1, S:1, ss. 13-32.

ZEYREK, Şerafettin, (2006), **Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları**, Anı Yayıncılık, Ankara.

80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu, (2009), Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

80.Yıldönümünde 2003 Penceresinden Lozan Sempozyumu, TTK Yayınları Ankara.

90.Yıldönümünde 90 Soruda Lozan Barış Anlaşması, (Haz.) KARAGEDİKLİ, Gürer (2013), Bilgi Yayınevi, Ankara.

C-Süreli Yayınlar

Halkevi, 30 Ağustos 1932, S:2.

Halkevi, 30 Ağustos 1932, S:6.

Halkevi, Mayıs 1934, S: 20.

Halkevi, 30 Ağustos 1932, S:3.

Halkevi, Mayıs 1934, S: 20.

Halkevi, 29 Ekim 1934 S:23-24.

Halkevi, 30 Kasım 1934 S: 25.

Halkevi, 31 Aralık 1935 S: 33.

Halkevi, 29 Şubat 1936 S: 34.

Halkevi Yurt ve Kültür Dergisi, 19 Temmuz – Ağustos 1943 S:63-64.

Halkevi, Mayıs 1933 Yıl:1, S:10.

Halkevi, Şubat, Yıl: 5, S: 39.

Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Haziran- Temmuz 1944, Yıl: 11, S: 73-74.

Halkevi, 30 Nisan 1933 Yıl: 1 S: 9.

Halkevi, 29 Ekim 1935, S: 30-32.

Halkevi, 30 Mayıs 1936, S: 35.

Halkevi, Mayıs, S: 51.

Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Ağustos- Eylül 1944, S: 76-77.

Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Yıl: 8, S: 61.

Halkevi, 30 Ağustos 1937, Yıl: 4, S: 37.

Halkevi, Haziran 1938, Yıl:5, S: 40.

Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Yıl: 12, S: 85.

Halkevi, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalade Nüshası, 29 Ekim 1933, S: 13-15.

Halkevi, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalâde Nüshası, 29 Ekim 1933, S: 15.

Halkevi, 30 Ağustos 1932, S:1.

Halkevi, 31 Mart 1933, S: 8.

Halkevi, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Fevkalâde Nüshası, 20 Ekim 1933, S:13-15.

Halkevi, Nisan 1933, S:16.

Halkevi, Mart 1934, S: 17-18.

Halkevi, 9 Mayıs 1935, S:27-28.

Halkevi, 29 Şubat 1936, S: 34.

Halkevi, 29 Birinci Teşrin 1936, S: 36.

Halkevi, Ağustos 1937, S:37.

Halkevi, Şubat 1938, S:39.

Halkevi, 23 Şubat 1941, S:50.

Halkevi, Ağustos 1942, S: 53.

Halkevi Yurt ve Kültür Mecmuası, 11 Şubat 1944, S: 69-70.

Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Haziran- Temmuz 1944, S: 73-74.

Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Mart- Nisan 1945, S: 83-84.

Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Eylül- Ekim 1945, S: 89-90.

Halkevi, Yurt ve Kültür Dergisi, Ocak- Şubat 1946, Sayı: 93-94.

Ülkü Halkevleri Dergisi, (1939), Şubat, C: XII, S: 72, Ankara.

Ülkü Halkevleri (1934), “Halkevleri ve Neşriyatı”, C:3, S: 18, s. 465-466.

Milliner (1933), “ Eski Eserler Niçin ve Nasıl Korunmalıyız?”, **Ülkü Halkevleri Dergisi**, C: 10, S: 2, s, 288-301.

Ülkü Halkevleri Dergisi (1937); “ Halkevlerinde Bariz Çalışmalar ve Beliren Değerler”, Birinci Kanun 1937, C:X, S:58. S.369- 372.

Ülkü Milli Kültür Dergisi, (1942), “ Memleket Resimleri”, 1 Nisan, Yeni Seri, S:13.

Porsuk Halkevi, 29 Birinci Teşrin 1938 S: 41.

Porsuk, Eylül 1939, S:41.

Porsuk, 1. Teşrin 1939, Sene: 6, S: 42.

Porsuk, Nisan 1940, Yıl: 6, S: 46.

Porsuk, Mayıs, S: 47.

Porsuk, Temmuz 1940, Yıl: 6, S: 48.

Porsuk, Ağustos 1940, Yıl: 6, S: 49.

Sesışık Gazetesi, 18 Aralık 1949.

Sesışık Gazetesi, 15 Mart 1950.

Sesışık Gazetesi, 9 Mayıs 1950.

Sakarya Gazetesi, 12 Ağustos 1951.

DİZİN

-A-

Abdullah Cevdet, 8
Abdülkadir Ziya, 35, 54, 72
Adnan Adıvar, 9

-B-

Behçet Kemal Çağlar, 19, 33, 36

-C-

Celal Sahir, 53
Cumhuriyet Halk Partisi, v, xiv, 24, 34,
41, 86, 107, 109

-Ç-

Çifteler, 46, 49, 78, 83, 96

-D-

Dil- Edebiyat, Tarih Şubesi
1.5.1 Dil- Edebiyat, Tarih Şubesi, 32
Dry Farming, 66, 67

-E-

Eğitim, v, xiv, 1, 2, 4, 9, 10, 12, 13, 18,
19, 23, 26, 38, 93, 131, 133, 134, 135,
138, 140, 142, 143, 144
Erzurum Kongresi, 9
Eskişehir Sanayi Odası, 75
Eskişehir Ticaret Odası, 75, 132

-F-

Falih Rıfkı Atay, 8
Faruk Nafiz Çamlıbel, 36

-H-

Halk Eğitimi, 1, 18, 110, 135
Halkçılık, 2, 18, 22, 131, 134, 140, 141,
142
Hamdullah Suphi, 7, 10

-İ-

İhsan Oyman, 47
İsmail Hakkı Bey, 45
İsmet Paşa, 12, 29, 48, 64, 91

-K-

Kılıçzade Hakkı, 8

Kızılay, 38, 73, 84, 87, 89, 90, 91, 92
Kurşunlu Cami, 132
Kuruluş Amaçları

-M-

Maarif, 2, 10, 64, 91, 135, 142
Mazhar Müfit Kansu, 9
Meşrutiyet, 2, 3, 8, 131, 137, 142
Millet Mektepleri, 1, 2, 3, 8, 10, 12, 13,
14, 33, 132, 133, 137, 138, 139, 140,
143, 144
Millet Mektepleri, 8
Mimar Sinan, 71, 76
Montrö, 77, 98, 139, 143
Mustafa Kemal, v, vi, 7, 9, 10, 11, 12,
16, 17, 19, 63, 64, 110, 138, 140
Mustafa Nuri, 59, 70
-N-
Numan Kıraç, xiii, 47, 49, 67, 101

-O-

Osman (Işın) Bey, 47
Osmanlıcılık, 3, 138, 143

-Ö-

Özel İdare, 30, 107

-R-

Recep Peker, 19, 24, 29
Reşit Galip, 19, 20, 32, 139

-S-

Serbest Cumhuriyet Fırkası, xiv, 6, 16

-T-

Türk Dil Kurumu, xiv, 9, 11, 33, 140,
143
Türk Ocakları, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 17, 18,
24, 108, 110, 131, 136, 138, 141, 143
Türk Tarih Kurumu, xiv, 12, 141

-Ü-

Ülkü dergisi, 30, 38, 40, 79

-V-

Vildan Aşır Savaşır, 19, 20, 110

-Y-

Yunus Emre, 82, 97, 134

Yusuf Akçura, 4

-Z-

Ziraat Bankası, 69

